Rostocker Dokumentenserver
Dieses Werk wurde Ihnen durch die Universitätsbibliothek Rostock zum Download bereitgestellt.
Für Fragen und Hinweise wenden Sie sich bitte an: digibib.ub@uni-rostock.de

Ph - 3288

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1848827091/phys_0002
DFG

COMPENDII
THEOLOGIÆ
POSITIVÆ UNIVERSÆ
EX
OBLIGATIONE NOSTRA ERGA
DEUM DEDUCTÆ
SPECIMEN.

ZACHAR. GRAPII,
THEOLOGI ROSTOCH. QUONDAM CELEBERRIMI,

IN
USUM JUVENTUTIS
SCHOLASTICÆ
CONCISIUS EDITUM.

FRANCOFURTI ET LIPSIÆ,
APUD CHRISTIANUM KUNSTIUM,
ANNO M DCC XXXVII.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1848827091/phys_0005
DFG

Ex
Bibliotheca
Academiae
Rostochiensis

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1848827091/phys_0006
DFG

Præfatio.

NOn dubitamus fore, qui mirentur ac rideant, quod Compendium Theologiæ satis breve, rescissis passim quibusdam, magis concisius recudi, & quasi compendii compendium fecerimus. Qui, si ob causas, quas dari novimus, & sine dispendio juventutisque studiosæ bono, quod optamus, id factum esse intelligent; consilium nostrum, quod mente animoque præcipimus, non omnino improbabunt. Compendii autem hujus Theologum quondam doctissimum ZACH. GRAPIUM

Auctorem esse principem, nec, qui primus Rostochii Anno Seculi hujus sexto edidit, dissimulat, nec ipse tamen GRAPIUS *accuratissimi celeberrimique J. C.* SCHOMERI *vestigia se legisse diffitetur. Nobis maxime ob methodum & peculiarem & commodissimam atque perspicuam brevitatem, qua profecto multa paucis & longe plura scitu necessaria, quam alii hujusmodi libelli, complectitur, se commendavit. Equidem subtilius quædam disputat, & terminis, quos vocant, philosophicis utitur: at vero, ea ratione, cum universæ Theologiæ compendium dare animus esset, sublimiorum etiam meditationum aliquem gustum exhibere, & ad expeditius solidissima, superioris ævi Theologorum Scripta legenda viam munire voluit. Quod ad amplificandam Nominis sui gloriam bene feliciterq; cedere* DEus *jubeat!*

JEHO-

JEHOVAH! JUVA!

Prolegomena generalia

De

Natura & Constitutione Theologiæ in genere.

§. I.

THeologia vi vocis (I) non est sermo DEI (α) quia Θεολογεῖν, unde est, significat de DEO loqui. (β) Quia concretum Theologus non est DEus loquens, sed de DEO loquens. (γ) Quia alias confunderetur principium cum principiato, (δ) ex aliis vocibus: e. gr. Astrologia non est Sermo Astrorum, sed de Astris. Pneumatologia non est Sermo Spirituum, sed de Spiritibus &c. Ita & Theologia non Sermo DEi, sed de DEO. (II) Nec est habitus differendi de DEO. (α) Quia de habitu nihil in voce occurrit. (β) Quia alias confunderetur definitio nominalis cum reali. (III) Sed Sermo de DEO.

§. II. Dicitur *Johannes* in *inscriptione Apocalypseos Theologus* maxime ob visiones Majestatis DEi inter choros angelorum præsentis, a quibus ex *Ezech.* I. prima Theologiæ Judaicæ antiquissimæ pars vocatur מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה *opus quadrigæ.*

§. III. Distinctio Theologiæ in ἀρχέτυπον & ἔκτυ-

ἔκτυπον proba est & bona. Nec fundamento suo in ipsa scriptura destituitur. *Joh. 1, 18. 1. Cor. 2, 10. 11. Jac. 1. 16. 17.*

§. IV. Theologia ἔκτυπος Humanæ Christi naturæ minus recte vocatur *unionis* (1) Quia per unionem communicata sunt infinita & immensa, Theologia vero ἔκτυπος finita est & dimensa. (2) Quia alias confunditur Theologia ἀρχέτυπος humanæ naturæ cum hac theologia, cum tamen illa competat eidem personaliter & communicative, hæc vero habitualiter & subjective.

§. V. Putat equidem ex Nostratibus *B. Affelm. in Syntagm. part. 1. p. 1.* in Paradiso saltem *naturalem*, non vero *supernaturalem* & *superadditam* quandam Theologiam habuisse locum: Non tamen negandum, hominis intellectum, quamvis fuerit perfectus suo modo finitum tamen fuisse, ut adeo accessionem & incrementum non excluserit, & licet concreatam haberet sufficientem DEi & juris naturalis ac æterni notitiam; non tamen quæ positivæ, seu arbitrariæ voluntatis divinæ erant, absque revelatione intellexit. Hinc ut animalia cognoscerentur, adducenda erant, ita & interdictum de arbore vetita specialiter proponi debebat.

§. VI. Theologia homiletica non est peculiaris Theologiæ pars, vel species; sed saltem applicatio Theologiæ Exegeticæ & didacticæ. Quod comprobat usus & experientia.

§. VII.

§. VII. Non omnes conciones sunt proscribendæ, in quibus humana verba quoad discretam quantitatem seu numerum præpollent divinis formalibus, modo verba humana divinis non sint contraria, & virtualiter seu per bonam consequentiam radicentur in scriptura. Sic enim (α) hæc conveniunt continuæ Ecclesiæ praxi. (β) ædificationem ex istiusmodi concionibus esse quotidiana experientia testatur. (γ) Quia alias sequeretur neminem ex ecclesiæ Ministris hactenus recte concionatum fuisse, quod tamen dici nequit.

§. VIII. Theologia Scholastica (I) usum suum habet & laudem. (α) Dummodo illius apud R. Catholicos magna est auctoritas, cum quibus tamen in arenam descendere debemus disputatoriam. (β) Dum etiam res divinas logice disputando perquirunt, nos autem hodiernis seculis pro more usitato rem omnem per controversiam disputare debemus. Sic etiam (γ) laudatur in Scholasticis ingenii acumen, a quo & in Apol. A. C. magni & ingenioſi viri dicuntur, (δ) modestia in disputando. (II) Habet etiam vituperium & abusum. (α) Varias etenim continet quæstiones otiosas & impias. Vid. Gerhard. in meth. Studii Theologici. (β) inanes venatur subtilitates. (γ) committit μετάβασιν εἰς ἄλλογενος, dum fidei mysteria rationis suæ decempeda metiri conatur. His accedit (δ) neglectus scripturæ S. (ε) ignorantia linguarum Hebrææ & Græcæ, (ζ) confirmatio errorum & abusuum, (η) Barbaries in decisione.

§. IX. Theologia Mystica hodiernorum Novatorum ex Ecclesia ceu maxime perniciosa & inutilis est exterminanda (1.) quia pleraque illius dogmata nullum in scriptura fundamentum habent, hinc & raro in eadem scriptura allegatur, ultra quam tamen sapere non oportet, 1. Cor. 4, 6. (2) Quia multa scripturæ e diametro adversantur, e. gr. contra Jes. VIII, 20. 1. Joh. II, 24. &c. (3. Quia per deliramenta hæc mystica non potest non spiritualis fastus in animo decepti hominis generari. Ut quotidiana experientia docet. (4.) Quia a solidioribus verisque Theologiæ ac Christianismi fundamentis homo per eam abducitur. (5.) quia per eam seducitur ad periculosissima quævis blasphema, imo magica tandem.

§. X. Theologia est a Deo tanquam donum non tam sanctificans; quam ministrans 1. Cor. 12.

§. XI. Adeoque & homo impius potest esse subjectum Theologiæ, æque ut bonus in doctrina Ethicus esse, aliosque virtutem egregie docere potest, in quo ipso virtutum moralium reperitur nulla, & uti ille quoque est verus juris peritus, qui coram jus versatur, quamquam sit injustus. Nec Theologia istiusmodi hominis impii falsa est dicenda, sed vera. (1) Quia notitia in subjecto tali ad solum intellectum pertinet; sanctitas vero, quæ a subjecto abest, ad voluntatem Potest autem aliquid vere cognosci per intellectum, tametsi res cognita in subjecto non deducatur ad praxin per voluntatem. Luc. 12, 47. (2) Quia notitia

titia naturalis gentilium, quam de DEO habent, describitur ut vera Rom. 1, 19. quamuis non fuerit salutaris. (3) Quia si Theologia hominis impii non vera nec ejus administratio sacramentorum erit vera, & sic nemo erit certus, an vere baptizatus, an verum accipiat Sacramentum cœnæ. (4) Quia alias sequeretur, unam eandemque propositionem Theologicam simul & veram esse in subjecto pio, & falsam esse in subjecto impio. (5) Quia sequeretur etiam Ministros impios, tametsi scripturæ sacræ conformia prædicent, non prædicare veritatem. Et hinc etiam Theologia hominis impii non est donum naturæ & Philosophica; sed gratiæ, assistentis scilicet, quia (1) Spiritus S. scripturis nunquam non individuso nexu conjungitur. Joh. 6, 63 (2) Quia scriptura lux est. (3) Quia alias sequeretur carnem & sanguinem nobis mysteria divina revelare. Quod falsum, Matth. 16, 17. 1. Cor. 2, 14. 1. Joh. 5, 9. Neque etiam dicenda carnalis, sed spiritualis, (1) quia Theologia illa ratione originis ne quidem naturalis dici potest. (2) Quia verba S. Scripturæ Spiritus & vita sunt, Joh. 6, 63. (3) Quia per verba etiam impii concionatoris oculi Auditorum aperiuntur, ut convertantur a tenebris ad lucem, conversio autem est Spiritualis, Act. 26, 18, conf. & omnino exemplum illud Matth. 23 3.

§. XII. Sapientia Theologica initia sua capit in intellectu, non in voluntate, quæ illum sequitur, non antecedit. Intellectus namque primum agendi est principium, cui omnis alia facultas in

homine subjicitur in natura recta; adeoque ille ante omnia recte sese debet habere, si voluntas quid velit capere.

§. XIII. Objectum Theologiæ est Religio, sive: obligatio nostra erga DEum.

§. XIV. Finis Theologiæ primarius est Salus æterna 1. Tim. 4, 16. Quia hujus obtinendæ gratia Theologia docetur & discitur, isque bonitate sua homines ad excolenda hæc studia movet, Joh. 20, 31. Joh. 5, 29. Secundarius Sanctitas charitatis, & bonæ conscientiæ, 1. Tim. 1, 5.

§. XV. Principium Theologiæ non est I. Ratio. (1) Quia fides nostra non est ἐν σοφία ἀνθρώπων, sed in potentia DEI. 1. Cor. 2. 5. utpote quæ non est ἐπιστήμη Φιλοσοφική sed σύνεσις καὶ σοφία πνευματική. Coloss. 1, 9. (2) quia hodierna nostra post lapsum Ratio vitio corruptionis sæpissime Revelationi adversatur, (3) quia ratio est contra DEum Rom. 8, 7. (4) quia mysteria supra rationem sunt posita, (5) quia ratio cæca est, & mysteria fidei ignorat. Es. 55, 7. Matth. 11, 27. Gal. 4, 6. 1. Cor. 2, 14. (6) quia illa sub obsequium Christi est captivanda 2. Cor. 10, 5. (7) quia multi rationis judicium in rebus fidei sequuti vel errarunt gravissime vel perierunt miserrime. Nec II. Concilia, (1) quia illa non sunt ab omni errore immunia, quod imprimis demonstrant eorum pugnantes canones & sententiæ, (2) quia eorum decreta sunt interpretatione Scripturæ posteriora, (3) quia ad normam

S. li-

S. literarum sunt examinanda, (4) quia non omnes textus biblicos exponunt, (5) quia dissentientes haud raro in Scripturæ interpretatione a patribus & conciliis discedunt, (6) quia eorum judicium non est simpliciter necessarium. Nec III. consensus quinque secularis. (1) quia patres infinitis prope modis, a se invicem discrepant in ἑρμηνεία seu ἐπιλύσει γραφῶν ac sæpe inferunt sensum ἀσύμφονον γραφαῖς, & prout collibitum illis fuit commentationes instituerunt a textu alienas. (2) quia Scriptura multo clarior est scriptis Patrum. (3) quia etiam illis non est facta infallibilitatis promissio, & in quinque prioribus seculis omnino etiam errarunt. IV. nec papa. (1) quia homo erroribus est obnoxius. (2) quia pontificum interpretationes inter se sæpe pugnant. (3) quia Deus in Sacris literis nullum talis judicis indicium fecit. (4) quia antiqua ecclesia talem ignorat. (5) quia ipse ad S. scripturam est alligatus, & ex ea judicandus. V. Nec nova quædam immediata Revelatio speranda. (1) quia Scriptura nos revocat ad Mosen & Prophetas. Luc. 16, 29. (2) quia Christus jubet scrutari Scripturas. Joh. 5, 39. (3) quia Petrus monet sermoni prophetico attendendum esse. 2. Petr. 1, 19. (4) quia sacræ Literæ nullas novarum revelationum additiones admittunt Deut. 12, 32. Apocal. 22, 18. (5) quia ne angelo quidem e cœlo aliud Evangelium annuncianti credendum est. Gal. 1, 8. (6) quia nullibi revelationes immediatæ, aut visiones nostris temporibus expectandæ promittuntur, sed potius ut caveamus ab illis monemur. (7) quia sæpe in hisce imprimis hodiernis inest fraus

&

& fallacia diabolica, (8) quia illarum mala & absurda est conditio, 1 Cor. 14, 29. 32. VI. Sed principium Theologiæ sola & unica Scriptura Sacra est (1) quia non tantum Scriptura expresse in scripturis sic describitur, in locis. Ps. 19, 5. Rom. 10, 18. Gal. 6, 16. & (2) quia præter illam nullum aliud principium admittitur. Gal. 1, 8. 9. & (3) in articulis fidei, aliisque casibus unice ad eam provocatur Jes. 8, 20. seq. Luc. 16, 29. Matth. 4, 4. seq. &c. (4) quia & Scriptura est sufficientissima. 2. Tim. 3, 17. & (5) quia nullum aliud ostendi potest principium, cui tuto credamus.

§. XVI. Genus Theologiæ est habitus non mixtus, seu theoretico-practicus, (1) quia habitus theoreticus & practicus sunt diversæ species & distincti habitus, & proinde non potest esse unus idemque habitus. (2) quia differentiæ sunt oppositæ, quæ non permittunt, ut speculativus & practicus sit unus idemque habitus habeat duplex definitum objectum. (3) quia alias & ordine analytico & Synthetico tractari debebat Theologia. (4) quia etiam ita non potest esse una formaliter talis disciplina, utpote quæ ordinatur ad unum finem vel objectum (II) sed mere practicus. (1) quia objectum totum est practicum. (2) finis & scopus practicus. (3) media omnia practica. & (4) munia omnia practica.

§. XVII. Philosophia Theologiæ ancillatur. Hinc nec eidem ceu divinæ sapientiæ radius & divinum donum ac bonum, contradicit.

§. XVIII.

§. XVIII. Studiosus Theologiæ non potest carere notitia linguæ (I) Ebrææ, ob textum originalem V. T. (2) quia difficiliora ibi sunt loca plurima, nonnisi accuratioris literaturæ hebraicæ beneficio judicanda. (II) & Græcæ. (1) quia textus originalis & authenticus N. T. græcus est; nunc autem rerum gestarum fides ab ea lingua repetenda est, ex qua interpretatum est, quod habemus. (2) quia græca V. T. versio LXX. cum primis interpretum adest; hæc autem in N. T. interdum allegata est, & magnam lucem in vocibus phrasibusque N. T. explicandis conciliat, (III) nec philosophia. (1) quia facit ad exercitationem intellectus & rationis nostræ. (2) ad congressus & colloquia cum quibusvis adversariis nostris, (3) ad veritatis & falsitatis investigationem in nonnullis controversiis.

§. XIX. Systemata theologica polemica non sunt eliminanda ex Ecclesia, sed omnino retinenda. Sic namque (1) & ipse Christus & Apostoli polemica tractarunt. (2) jubetur minister ecclesiæ contradicentes redarguere, 2. Tim. 2, 24. Tit. 1, 9. (3) quia antiquitas semper methodum Systematicam habuit, ut ex Systematum historia constat. (4) Ecclesiæ maxime interest, ne summa, cum imis misceantur.

§. XX. Universa Theologia omnium optime deducitur ex objecto ejus, nimirum religione, seu obligatione hominis erga DEum, & in tres dividitur partes. Prima est quasi præliminaris

&

& agit de obligationis noſtræ erga DEum certitudine contra Atheos potiſſimum. Secunda de cauſis, ob quas, ſeu quare DEO obligemur, nimirum vel ex ejus natura, vel ex beneficio, vel ex maleficio noſtro. Atque huc ſpectant omnes loci Theologici. Tertia de obligationis noſtræ partibus, actibus, vel muniis, quæ & qualia opera a nobis exigantur, vid B. Schomer. in ſpecim. Theol. Moral. c. 1. §. 1.

PARS I.

CAP. I.

De

Existentia DEI, cui obligamur.

§. I.

DAtur ens aliquod primum, summum ac independens, a quo omnia reliqua sunt & dependent. Urget id inevitabilis animi propensio, cujus insitum lumen a contemplatione rerum, quæ sensibus obversantur, eo fortius inflammatur. Sic enim in rerum causas, cum inquirimus, processus in infinitum vulgato omnibus verbo est absurdus, certamque aliquam primam causam dari, unde omnis reliquarum series promanet, nemo, nisi qui vim sibi facit, in dubium vocat. Accedit multitudo & varius ordo rerum creatarum, cœli & tempestatum vicissitudines, fertilitas terræ, rupium per flumina dissectio, structura animantium admirabilis & imprimis corporis humani, & mille alia primam ac independentem quandam causam asserentia.

§. II. Est vero hoc Ens non sine intellectu, sed maxime intelligens. Et ad id stimulamur naturali lumine, conscientiæque testimonio. Quando in summis angoribus ad supremum aliquod Numinis auxilium precibus, ejulatibus ac votis recurritur, a judice aliquo occulto supremo, bono, justo spes subita etiam desperatis, metus protervis ingeniis oboritur. Erigit in adversis & angit in media felicitate sæpius conscientiæ factorum

hone-

honestorum vel turpium, ut pro via quam quisque se novit instituisse ab altissima quadam occultaque providentia gratiam vel vindictam exspectet. Etiam ut agas, quod velis; pungit frequenter obligationis internæ sensus, & secretus pudor retrahit impetum cupiditatis: aut si quis sibi ipsi indulget aliorum tamen mores non potest, quin tali censura notet. Quæ ut de lege innata, ita & de legis-Latore naturæ nostræ auctore, & quidem ceu Ente maxime intelligente nos certiores reddit. Quo & accedit communis ille gentium consensus.

§. III. Porro hoc Ens est saltem unum. Ipsa enim argumenta, quæ DEum esse docent, hoc quoque docent, unum esse, neque primum rerum principium aut summum arbitrum mente volvimus, quia a pluribus principiis & summis rectoribus naturaliter abhorremus. Et si plura darentur Entia prima, independentia, & infinita, different etiam quoad essentiam realiter. Quod si vero differant necessario habebit unum, quod non habet alterum, & sic in hoc cessat formalis ratio independentis, infiniti, ac summi.

§. IV. Eadem argumenta docent etiam DEum esse naturæ simplicis & perfectissimæ: Nam quod omnium primum est principium, ipsum non potest aliunde compositum esse. Quod omnium rerum causa est, suamque cuique perfectionem indidit, ipsum omnes ea perfectione naturæ necessario superat. Et sic Ens hoc simplicissimum, immateriale, immutabile, & sic porro erit. conf. B. Schomer. Theol. moral. c. 6. §. 3. seq.

§. V.

V. Ergo Ens hoc non est cœlum, vel Natura, naturata scilicet, quam & Athei nonnulli hoc universum vocant. Natura enim hæc non est talis, ut hactenus DEum nostrum demonstravimus. Hinc Naturam hanc cum Spinosa DEum vocare, est nullum DEum agnoscere.

§. VI. Datur Ens hoc primum non otiosum: Sed maxime negotiosum, curam rerum omnium creatarum habens accuratissimam. Quod probari potest (1) ab Existentia DEI. Datur DEus, ergo & providentia ejus dabitur. Neque enim DEus est, si non sit perfectissimus, Ens primum & summum, sapientissimum, optimum, omnium rerum conscium & præscium &c. *A quo suspensa sunt omnia*, ut Seneca loquitur, *causa causarum, ultimus rerum finis, quique summum in quæcunque creata non habeat imperium* (2) ex indigentia creaturarum. Cum enim creaturæ originem habeant a Deo, & ex nihilo sint productæ, necessum est, ut in suo esse per providentiam conserventur. Nihil enim, quod ab alio est, se ipsum conservat. Imo repugnat ipsi creaturæ notioni ut credatur independens esse a conservatione divina, nimisque injuria esset hæc hypothesis in gloriam DEI, quod nempe dentur quædam, quæ DEO non indigent vel ad tempus. Architectus quidem inter homines laudem habet operis bene facti, si illud stare potest sine ipsius opere, quia quicquid facit beneficio legum mechanicarum facit, quæ in natura reperiuntur, & beneficio firmitatis, quæ est in materia, ideoque laudatur, si leges naturæ recte secutus fuerit, ut stare ædificium possit. Verum

opera divina ſolam ſequuntur legem Dei, neque aliena vlrtute ſtant, quam qua ſtare juſſa ſunt. (3) Ex quotidiano rerum ortu mirabili, rerumque viciſſitudinibus ac moribus, e. gr. temporum, anni revolutionibus, imperiorum translationibus, &c. (4) Ex interno animi, ac conſcientiæ teſtimonio, ut quæ Deum ſibi præſentem & omnium rerum directorem ſentit. (5) Ex conſenſu ſaniorum gentilium.

§. VII. Manifeſtavit ſe Ens hoc primum & ſummum Deus non ſaltem in Natura, ſed & neceſſario alibi perfectius. Cognoſcit enim homo, eſſe Deum, & id cognoſcit, hunc Deum ſuum eſſe Dominum, ſe vero ejus ſervum & ad cultum obligatum. Sed jam ulterius concluditur: Deus ut Dominus non ſecundum voluntatem ſervi; ſed ſecundum voluntatem ſuam, legesque a ſe præſcriptas eſſe colendum. Si hoc, oportet, ut voluntatem hanc ſuam, ſecundum quam velit coli, homini manifeſtaverit: cumque hic modus in Natura non reperiatur, neceſſario alibi debet haberi Verbum revelatum. Et hoc certo quodam contineri libro admodum probabile eſt. Eſt autem ejusmodi Scriptura illa Sacra, ut ex criteriis autoritatis ejus divinæ apodictice conſtat, eaque unica.

§. VIII. Atque hinc duplex datur Dei notitia: Altera naturalis, altera revelata. De hac in ſequenti parte, de illa paucis adhuc h. l.

§ IX. Notitia Dei naturalis vel eſt inſita, vel acquiſita.

§. X. Notitia Dei naturalis ineſt non per modum

dum disposítionis. (1) Quia definitio dispositionis hactenus a Philosophis tradita notitiæ naturali insitæ non competit. (II) Nec per modum actus. (1) Quia actus præsupponit adhuc aliquod aliud principium, quod h. l. debet esse connatum. (2) Quia actus est transiens, notitia insita permanens (3) quia confunditur insita notitia cum acquisita, a qua per hoc dogma discerni nequit. III. Nec per modum potentiæ. (1) Quia lex dicitur cordibus nostris actu inscripta. Rom. 2. (2) Quia potentia, etiam propinqua contrariorum est, & indifferens. (3) Quia notitia insita exerit se per suos motus internos conscientiæ. (4) quia notitia insita facit homines inexcusabiles. (5) Quia phrasis admodum periculosa est, & tandem cum Socinianis ipsam notitiam Dei naturalem tollit. IV. Sed per modum habitus analogice sic dicti. (1) Quia definitio habitus, quoad illam partem, quod difficulter sit mobilis, maxime huc quadrat. (2) quia nulla alia species qualitatis commodius hic locum habet. (3) Quia Syntheresis communiter pro habitu connato principiorum habetur, & a potentia intelligendi distinguitur.

§. XI. Notitia Dei naturalis Cheiragogica est ad revelatam. Act. 17, 27.

§. XII. Notitia Dei naturalis vera quidem est; (1) quia expresse vera dicitur. Rom. 1, 19. (2) Quia ex veris principiis constat. II. Sed imperfecta respectu salutis nostræ. (1) quia multa adhuc ex notitia revelata addi debent. (2) Quia vocatur ignorantia, Gal. 4, 8. (3) Quia est indistincta & confusa, & per conse-

quens imperfecta. (4) Quia obstat Majestas & Sublimitas Dei, quo minus possit esse perfecta. (5) Quia sine Christo nemo potest salvus fieri. (6) Quia ipsam salutem æternam prout in Scriptura revelata est ignorat. (7) Quia nulla sufficientia media suppeditat, per quæ ad finem hunc beatæ fruitionis Dei pervenire possumus.

§. XIII. De existentia Dei ne ad momentum quidem licet dubitare. (1) Quia hic ne minima quidem immo nulla est dubitandi causa, ob nimis firmiter menti impressam illam notitiam Dei naturalem. (2) Quia existentia Dei manifestissima est Rom. 1, 19. (3) Quia dependentia nostra a Deo moraliter exigit, ut quovis momento eum amemus & timeamus; cum quibus tamen dubitatio stare nequit. (4) Quia medium est, quo diabolus tanquam fiiculo ignito uti potest, ut in gravissimas nos præcipitet tentationes. (5) Quia ipso momento, quo quis de Existentia Dei dubitat, Atheus est.

§. XIV. Peccatum Philosophicum in illo qui Deum ignorat maxime est offensa Dei illudque omnino Deum offendit, quod perpetratur ab eo, qui vel actu non cogitat Deum, vel non judicat de malitia rei, & sic peccatum hoc Philosophicum utique dissolvit amicitiam Dei. (1) Quia est contra legem rationi impressam, & per consequens contra sanctitatem & justitiam Dei, legem hanc ferentis. (2) Quia peccata gentilium, eaque contra rectam rationem expresse describuntur ut mortalia & amicitiam Dei dissolventia, Rom. 2, 23. seq. (3) Quia talis ignorantia excusari nequit, & ma-

ter

ter est variorum peccatorum. (4) Quia officium nostrum est omni momento Deum nostrum coram oculis habere, & nihil agere, quo Deum lædamus. (5) Quia & involuntaria peccata Deum offendunt. (6) Quia judicium nostrum non facit rem bonam vel malam, sed bonitas & malitia est ab ipsa illa actione, de qua judicamus. (7) Quia nulla datur actio moralis indifferens, sed necessario vel bona vel mala est ad legem relata.

§. XV. Dantur Athei Theoretici. Hoc quotidiana testatur experientia.

§. XVI. Atheismus necessario ducit ad corruptionem morum. (1) Quia Atheismus ipse theoreticus jam pessimum est vitium. (2) Quia qualis est causa, talis etiam est effectus. (3) quia per Atheismum tollitur norma omnis actionis honestæ, quæ est lex, cum Legis auctor negatur; ubi vero hæc norma abest, nonnisi corruptio morum pessima sequi potest necessario.

CAP. II.

De

Obligatione ipsa erga DEUM.

§. I.

SUmmo huic Enti Deo suo maxime obligatur homo ipsius creatura. Quæ obligatio alias vocatur religio.

§. II. Obligatio hæc sive religio vel naturalis est vel revelata.

§. III. Religionis naturalis principium est Lu-

men Naturæ, ex duplici fonte obligationem hanc deducens. nempe duplici illa relatione, quæ nobis cum Deo intercedit; altera comparationis, altera dependentiæ. conf. Schomer. loc. cit. §. 2.

§. IV. Religio naturalis non est sufficiens ad salutem, ob imperfectionem luminis sui, quam jam præcedente Capite asseruimus.

§. V. Religionis Revelatæ Principium est Scriptura, eaque unica. Jes. 8. 20.

§. VI. Religio revelata Adamitica Abrahamitica & Israelitica seu V. T. quoad substantiam non est alia a Christiana, seu N. T Actor. 4, 12. Actor. 10, 43. Actor. 15, 11. Ephes. 4, 5.

§. VII. Recte Religio nostra discretionis gratia a B. Luthero nostro vocatur Lutherana. Nec hoc nomen est schismaticum, quale olim in Ecclesia Corinthica. 1. Cor. 3.

§. VIII. Religio revelata complectitur sub se partim *credenda*, quæ sunt ea, quæ Deus nobis fecit, partim *agenda*, quæ sunt ea, quæ nos Deo debemus. Sed ita ut agenda credenda sequantur, ut effectus suam causam.

§. IX. Ergo charitas & Bona opera non constituunt essentialem religionis s. Christianismi partem; sed ejus sunt consequens & effectus (1) quia nunquam charitas ut pars essentialis Christianismi in S. Sacra describitur, (2) quia bona opera expresse a salute nostra excluduntur, (3) ex natura Christianismi, sic enim Christianus est, qui in nomen Christi baptizatus est, & omnium bonorum per Christum partorum particeps factus. (4) quia Charitas non ad internam essentiam lucis sed ad exter-

externum ſplendorem pertinet. Matth. 5, 6. (5) quia bona opera non faciunt Chriſtianum, ſed Chriſtianus facit bona opera. Hinc bene Lutherus T. 7. Altenburgenſ. p. 727. der Glaube macht allein die Chriſten Kinder GOttes. Conſequenter & Chriſtianiſmum.

§. X. Nec charitas poterit dici in Chriſtianiſmo fidem antecedere. (1) ex aperta Scripturæ litera, quæ fidem præponit. 2 Tim. 1, 13. (2) ex hac ratione, quia fides eſt cauſa charitatis, jam vero cauſa prior eſt effectu.

§. XI. Nec abnegatio ſui ipſius poterit dici primum principium Chriſtianiſmi practicum. (1) quia abnegatio ſui ipſius eſt fructus fidei & Chriſtianiſmi, adeoque principiatum, ergo non principium. (2) quia alias charitas facile præmitti poterit fidei.

§. XII. Nec ſola pietas *partialiter* accepta facit religionem (1) quia officium erga Deum non tantum conſiſtit in vero Dei cultu, ſed & in vero de eodem ſenſu: (2) quia praxis Theoriam præſupponit. (3) quia contraria aſſertio ſapit Syncretiſmum, ſemper in Eccleſia damnatum.

§. XIII. Religio ob commodum temporale non eſt mutanda. (1) quia contra conſcientiam nihil quicquam eſt faciendum. (2) quia talis homo peccat in ſpecie contra Deum, quem deſerit, ſicque peccans contra primum præceptum idolum aliquod temporale adorat: contra proximum, cui ſcandalum præbet ad ſimilem lapſum: contra ſe ipſum, dum ſe Reum facit pœnarum temporalium & æternarum. 1. Tim. 6, 9. 10 (3) quia talis

mutatio repugnat judicio & praxi veteris ecclesiæ Christianæ vid. 1. Tim. 1, 20. Cyprianum epist. 52. & libr de lapsis.

§. XIV. Non potest quilibet in sua religione nec statim in ea, quæ gratiam secernit a natura, & ad abnegationem sui & Imitationem Christi tendit, pro lubitu alias statuit quid velit, salvus fieri (1) quia veritas saltem est una. (2) quia plures religiones & circa fundamentalia in contradictoriis versantur quorum necessario unum debet esse falsum, quo si religio utatur, impossibile est, ut quis in ea possit salvus fieri. (3) quia contrario dogmate fenestra ad quamvis impietatem aperitur. (4) quia alias numerus Hæresium plurimarum prædictarum admodum fiet exiguus.

§. XV. Ergo Indifferentismus hodiernus non nisi monstrum est horrendum, quia jam notatis nititur.

§. XVI. Religio R. Catholica & Calviniana cum Lutherana est irreconciliabilis. (1) quia & Pontificia & Calviniana impingit in fundamentum. (2) quia nunquam ab his suis erroribus adversarii desistent, ut ex sæpius jam tentata conciliatione constat. (3) quia non nisi fraudes continent omnes hactenus expositæ cogitationes Irenicæ, quibus Lutheranos illaqueare student.

§. XVII. Ad religionem nemo est cogendus. (1) quia spontaneum cultum Deus postulat Psal. 10, 3. (2) a praxi Christi & Apostolorum, qui quamvis quidem utique per virtutem divinam cogere homines ad veram fidem potuissent, non tamen leguntur id feciſſe. (3) a periculoso, quia multi hac ratio-

ratione cultum simulabunt, adeoque fient hypocritæ, qui ore quidem profitentur, sed corde negant.

§. XVIII. Cujus regio est, ejus absolute non statim est religio, interna quod concernit, utpote quæ soli Deo competunt & per appropriationem Spiritui Sancto ut supremo Judici. Agitur enim hic de dominio in conscientiam soli Deo competente.

§. XIX. Summa veræ Religionis revelatæ habetur in Symbolis tam antiquioribus quam recentioribus.

§. XX. Symbolum Apostolicum non est ab Apostolis in ea forma, quæ hodie exstat. (1) quia id procul dubio Lucas memorasset in Actis. (2) quia quantum ad verborum formam variat apud veteres ut peculiaribus scriptis Vossius & Usserius ostendunt. Videtur autem hoc Symbolum sic dici ob prima ejus initia, quæ credita sunt ab Apostolis professa, ex formula illa baptismali, quia baptizandus profitebatur, se in illud nomen credere, in quod nunc baptizandus esset. Cui formulæ deinde subjuncta sunt verba, quæ hæreses secundi & tertii seculi sæmosiores excluserunt, ut certi essent Episcopi de iis, quos baptizarent.

§. XXI. Symbolum Apostolicum non est adæquata regula dogmatum ad salutem creditu necessariorum. (1) quia non explicite continet omnes controversos articulos, e. gr. de peccato originali, de unione personali, de redemptione, de unione personali, de gratiæ Dei & meriti Christi universalitate, de Electione, de justificatione. (2) quia sub eodem latere possunt omnis generis adversarii.

§. XXII. Symbolum Athanasianum non est Athanasii. (1) quia Ecclesiæ doctores, qui contra Arrianos, Nestorianos & Eutychianos scripserunt Symbolum hoc nunquam in conflictu usurparunt. (2) quia in hoc Symbolo non modo Arrianorum sed & Nestorianorum, & Eutychianorum doctrina satis aperte perstringitur; quæ tamen post Athanasii tempora demum fuit exorta (3) si Athanasii esset, vel ipse ejus meminisset in Historia, quam Epistolis de fuga sua & Apologiis aliis prætexuit, vel meminisset alius ejus seculi aut proximi saltem scriptor. (4) quia nec inter opera Athanasi reperitur. (5) quia si Symbolum hoc Athanasii esset, græce id potius scriptum fuisset, quam Latine.

§. XXIII. Symbolum Nicænum non a litigiosis Clericis, sed maxime piis & orthodoxis est consignatum, ut ex historia satis colligere est.

§. XXIV. Libri nostri Symbolici recte dicuntur norma, licet non *fidei*; tamen *confessionis de fide*. (1) quia hac ratione ipsis competit descriptio normæ. (2) quia hoc in sensu ab ipsis confessoribus vocantur norma. Vid. Præf. libr. Symbol. præmiss. (3) quoniam & antiquiores sic sua Symbola normam vocarunt.

§. XXV. Libri Symbolici non sunt scripta mere humana sed & aliquo modo divina, imo & in sano sensu θεοπνευστία, mediata scilicet, de iis prædicatur. (1) quia omnia requisita hujus θεοπνευστίας ipsis competunt; qualia sunt (α) verbi scripti immediate θεοπνεύστου clarissimam & exactissimam veritatem tenere. (β) habere assistentiam Spiritus Sancti ex promisso communem, in sententiis verbisque a qua dire-

directione lapsus humani non sunt alieni (γ) habere singulari casu assistentiam ex promisso extraordinariam, mediante tamen verbo ortam, qua cæ in sententiis explicandis, adversus hostes phrases & modi loquendi pia meditatione probe discussi eligantur, qui civitate Sancta per approbationem orthodoxæ Reipubl. donati, ut Cynosura testimonialis, & regula loquendi infallibilis contra hostes veritatis inserviant. (2) id probatur ex praxi veterum, qui e. gr. Patres Nicænos Spiritu Sancto motos asserunt, & Symbola divina vocant. (3) quia æstimium librorum Symbolicorum conservatur, qui hac ratione a communibus libellis eo melius discernuntur.

§. XXVI. Libri Symbolici nostri nullos in se continent fidei errores. (1) quia nil nisi purum Dei verbum continent, ex quo sunt conscripti (2) quia singulari consilio ac industria sunt conscripti.

§. XXVII. Ad libros Symbolicos rectissime obligamur, nec illi libertatem Christianam tollunt. Probatur prius (1) in genere ex locis Deut. 29. 10. 2. Chron. 15, 14. Neh. 10. (2) adhuc specialius, ex exemplo Josiæ, 2. Reg. 23, 2. Chron. 24. ex quo constat ejusmodi potestas. (3) quia nos cavere jubemur a falsis Prophetis. Matth. 7, 15. & probare Spiritus. 1. Joh. 4, 1. Quod commodius fieri nequit, quam per ejusmodi obligationem ad certam formulam. Posterius probatur (1) quia nemo vi ad talem obligationem cogitur (2) nullis argumentis probari potest, qua in parte hic libertas Christiana angatur.

§. XXVIII. Nec saltem ad literam, verum etiam ad

ad consequentias eorundem legitimas obligamur. (1) ex exemplo scripturæ, ad cujus non tantum literam; verum etiam consequentias obligamur. (2) Ex naturali consecutione: Qui vult antecedens velit etiam consequens necesse est. (3) ex Epilogo Augustanæ confessionis. (4) quia alias latitare hic possunt adversarii.

§. XXIX. Etiam sub alienæ Religionis Principe degens obligatur ad eos. (1) quia juramentum Religionis obligat me tamdiu, quamdiu Religioni meæ sum addictus, quia est contestatio quædam publica ac testimonium illius religionis cui sum addictus & ex eo etiam cognosci poterit cuinam religioni sim addictus, (2) quia dogmata librorum Symbolicorum recta sunt ac vera, cur ergo obligatio cessaret? (3) quia ne ille quidem qui non juravit in Augustanam Confessionem vivens in Turcia vel Romæ, quoniam Imperator Turcicus vel Papa ipsum non adstringit ad Augustanam Confessionem, dicere potest: Ergo non adstrictus sum: Multo minus ille, qui juramento se obstrinxit.

§. XXX. Ratio obligationis pendet etiam ab autoritate Symboli. Quia infallibilis hæc ex infallibili verbo depromta veritas est.

§. XXXI. Libris Symbolicis non conditionate *quatenus* conveniunt cum Scriptura S.; Sed categorice: *Quia* conveniunt, est subscribendum. (1) Quia ille, qui libris his subscribere vult, jam in conscientia debet esse certus convenire illos cum Scriptura S. (2) Quia alias & Judæus & R. Catholicus & Calvinianus sub hac conditione libris

bris symbolicis subscribere posset: Quatenus conveniunt cum Scriptura. Imo hac ratione Homo Christianus & Talmudi & Alcorano subscribere posset. Quæ tamen mera duntaxat est elusio.

PARS II.

CAP. I.

De

Credendis in genere.

§. I.

CAusæ, ob quas jam Deo nostro obligamur, sunt credenda illa, sive articuli fidei.

§. II. Fides hoc loco minus commode explicatur per amorem. (1) quia hic potissimum doctrina fidei respicitur. (2) quia multa absurda ex contraria sententia consequuntur ipsam fidem evertentia.

§. III. Divisio articulorum fidei in mixtos & puros proba est & bona. Quia firmum est illud fundamentum, quo illa nititur.

§. IV. Articuli fidei sunt vel fundamentales, vel non fundamentales.

§. V. Non fundamentales sunt, qui salva fide & ignorari & negari possunt,

§. VI. Articuli fundamentales distinguuntur in *primarios* & *secundarios*. Hi sunt qui salva fide & salute ignorari quidem possunt, non tamen negari, *illi sunt*, qui salva fide & salute non possunt ignorari & rursus sunt vel *constitutivi* vel *conservativi*. vid *B. Hunnii* διάσκεψιν.

§. VII.

§. VII. Fundamentum fidei non est Amor Dei & proximi & odium ac contemptus sui ipsius. (1) quia hic tantum exprimitur Dei cultus, cum tamen fundamentum fidei etiam respiciat verum de Deo sensum. (2) contraria sententia nihil monet de Christo, qui tamen expresse fidei fundamentum dicitur. 1. Cor. 3, 11. (3) qui alias articulus de bonis operibus infertur maxime primario in fundamentum fidei & salutis, quod plane non est tolerandum. (4) quia fundamentum fidei non est quærendum in vita, sed etiam in doctrina, quia ex oppositio Hæreticus. qui peccat contra fundamentum fidei non ex vita & moribus, sed ex doctrina judicandus est. (5) Quia alias omnes imo ipsi Judæi, Turcæ ac Gentiles unum nobiscum habebunt fundamentum; a quo consortio nos custodiat Dominus.

§. VIII. Definitio Hæreseos, quod *sit error in fundamento fidei cum pertinacia junctus* accurata satis est, nec temere ridenda. Quippe a Theologis quoad omnes terminos accuratissime enodatur ac explicatur.

§. IX. Judæi & Mohammedani sunt Idololatræ. (1) Quia non colunt verum Deum, cum Filium & Spiritum S. non colunt (2) Quia qui non colunt filium, illi sunt Idololatræ. Joh. 5, 23. 1. Joh. 2, 23.

§. X. Socinianus ad Ecclesiam nostram veniens est rebaptizandus. (1) Quia apud Socinianos non est verus Baptismus. Christum enim non agnoscunt

cunt pro vero Deo, in cujus tamen nomine Baptismus debet fieri. (2) Quia Baptismus Socinianorum est ludicrus. (3) a suffragio doctorum tam antiquorum quam recentiorum. (4) a praxi Ecclesiæ tam veteris, quam recentioris.

CAP. II.

De *Scriptura Sacra.*

§. I.

OBligamur Deo nostro, quia nobis tale dedit principium, ex quo sufficienter eum possumus cognoscere. Et hoc credimus.

§. II. Scriptura S. tota est θεόπνευστος, & quidem I. quoad *res omnes* etiam minutissimas. (1) quia omnis Scriptura est θεόπνευστος, 2. Tim. 3, 16. (2) quia nulla prophetia ex humana voluntate prodiit. 2. Petr. 1, 21. (3) quia expresse Apostoli Spiritu S. acti dicuntur festo pentecostes prædicasse, quamvis hæc omnia oculis suis vidissent. Act. 2. (4) quia alias certam non haberemus Scripturam S. II. quoad *verba singula* (1) quia omnis Scriptura, ad quam & materiale spectat, est θεόπνευστος. 2. Tim. 3, 16. (2) ex 1. Cor. 2, 12 13. conf. & alia dicta idem confirmantia, ut 2. Cor. 13, 3. Matth. 10, 20. Act. 2, 4. (3) ex Matth. 5, 18. (4) quia alias errores faciles forent in Scriptura, quamque adeo non haberemus indubiam. III. Et quoad *puncta vocalia.* Quod probatur (1) a ratione S. Codicis intrinseca, quæ est sensum dare perfectum;

ctum; sed sine vocalibus nullum habere possumus sensum, ut ex aliis linguis patet: sunt enim vocales animæ literarum. (1) ex Matth. 5, 18. (3) quia dantur quædam voces, ubi solæ duntaxat vocales absque consonantibus apparent. e. gr. 2. Reg. 19, 31. 37. Judic. 20, 13. 2. Sam. 18. 20. (4) ex testimonio Judæorum Rabbanitarum. (5) ex testimonio Judæorum Caraitarum, qui tamen infensissimi sunt Traditionum Judaicarum hostes. IV. Quoad *accentus*. Ex iisdem rationibus. Quibus adde, quod accentus sint causa mutationis vocalium. Hinc quam antiqui sunt vocales, tam antiqui quoque erunt accentus. V. Etiam quoad *literas*, ita ut in Hebræo fonte præsentes maxime pro *primigeniis Mosaicis* & *Propheticis* agnoscamus, *Samaritanos* vero rejiciamus. Quod probatur (1) ex asserto Salvatoris. Matth. 5, 18. quo procul dubio innuit jotam minimam esse literam, qualis non est in Samaritana Literatura. (2) ex literis finalibus. e. gr. Jes 9, 7. quales Samaritani non habent. (3) ex Nehemiæ Zelo contra Asdotice loquentes. Neh. 13, 24. adeoque probabiliter nec peregrinas literas in lege admisit. (4) ex pertinacia illa judaica, quæ non facile quid ab avita traditione introductum abrogat.

§. III. Ergo nulli dantur in Scriptura, vel barbarismi vel solœcismi. 1) Quia ille stylus singularissimum præbet styli exemplum, & singulari Dei consilio ad singulares usus destinatus. (2) Quia ab ipso Spiritu Sancto quoad singulas voces, phrases ac constructiones sanctis Dei viris inspiratus.

§. IV.

§. IV. Viri θεόπνευστοι non scripserunt mere occasionaliter, sed ex mandato divino speciali. Exod. 17, 14. 34, 27. Jes. 8, 1. 30, 8. Jer. 30, 2. 36, 2. Habacuc. 2, 2. Apoc. 1, 11. 2. Tim. 3, 16. 2. Petr. 1, 21. 3, 2. Ephes. 2, 20.

§. V. Viri sancti etiam ratione *efformationis literarum* sunt *causa ministerialis*, non principalis. (1) Quia tota Scriptura quoad res & verba est θεόπνευστος, ergo & quoad rerum & verborum characteres. (2) quia Prophetæ & Apostoli quoad totum compositum i. e. quoad animam & corpus fuere instrumenta Spiritus Sancti. (3) Quia multi viri θεόπνευστοι ante inspirationem scribere non potuerunt.

§. VI. Viri θεόπνευστοι eo ipso, quo fuerunt θεόπνευστοι, errare non potuerunt. Sic enim immediate a Spiritu Sancto fuere acti.

§. VII. Viri Dei sancti omnino sciverunt se esse θεοπνέυστας, cum scripserint, non quod ipsi voluerint, sed quod voluit Spiritus Sanctus. Sciverunt autem hoc, modo a priori ex ipsa revelatione divina, sicque ex singulari Spiritus Sancti testimonio procul dubio convicti fuere, afflatum hunc esse a Deo. Hinc aliquoties ipsi testantur, se habere Verbum Domini in ore suo. 2. Sam. 23, 2, &c. Modo a posteriori, dum ex eventu procul dubio sciverunt, scripta sua esse divina.

§. VIII. Scripta illa, quæ nomina virorum sanctorum præfixa habent, omnino sunt genuina. Fabulæ ergo sunt, quando Pentateuchus non Mosi; sed vel Esræ, vel scribis publicis, vel Sacerdoti cuidam Samaritano adscribitur.

§. IX. Forma Scripturæ dicitur sensus, de quo regula vera: *unius dicti unicus saltem datur sensus*, una vero ex falsis hæc est: *Verba tantum valent, quantum valere possunt* (1) quia sensus est forma, jam vero uniùs rei unica duntaxat est forma, adeoque cujuslibet dicti unus quoque tantum est sensus. (2) quia alias Spiritus Sanctus arguerentur æquivocationis. (3) quia alias Scriptura foret obscura.

§. X. Et homo impius ex gratia Spiritus Sancti assistente potest habere sensum Scripturæ, modo regulas hermeneuticas recte applicet. Sicque etiam de sensu potest esse certus, *externa* nimirum *certitudine*. ex applicatione recta regularum orta. Sic enim ἑρμηνεία refertur ad dona administrantia. 1. Cor. 12, 10. Quæ etiam in homine impio esse possunt, Quamvis non possit esse certus *certitudine interna*, quæ ex gratia inhabitante oritur.

§ XI. Sensus mysticus ubi non est, nec est fingendus, & ubi nullus offertur, nullus contra analogiam fidei est obtorquendus. Cum alias facile omnis Scripturæ Sacræ certitudo periclitetur.

§. XII. De Idiomate biblico V. Novique T. originali non tantum constat ex testimonio ecclesiæ, sed & ex testimonio Spiritus Sancti, & hinc *fide* etiam *divina* creditur. Prob. (1) generali quodam argumento: Quæ lingua ecclesiæ V. T. tantum cognita fuit. ea scriptura Prophetica, & quæ lingua ecclesiæ Nov. Testamenti propria fuit tempore plantationis ejus, ea Scriptura Apostolica exarata est. Atqui Hebræa lingua ecclesiæ V. T. tantum cognita fuit, & græca lingua Ecclesiæ N. T. pro-

propria fuit. Ergo. Major probatur ex scopo, quia propterea scribebatur Scriptura, ut legeretur. Es. 34, 16. Deut. 17, 18. Propterea nota ipsis lingua debuit consignari. conf. Jes. 29, 11. 12. Minor probatur ex Gal. 3, 28. Act. 6, 1. seq. 2. Cor. 2, 22. Philipp. 3, 5. Probatur (2) in specie V. T. scriptum esse lingua Hebraica, ex Rom. 3, 2. quia Judæis concredita eloquia Dei, ergo & eo sermone, quem intellexerunt. Ratio consequentiæ quia in Scriptura passim mentio occurrit, talem fuisse linguam quam intellexerunt omnes Judæi. conf. Rom. 10, 8. Deut. 30, 14. (3) ex Etymologiis nominibus propriis, vocum & phrasium Emphasibus. (4) ex allusionibus, quibus Hebræus codex abundat Hebræo idiomati propriis, v. gr. Gen. 27, 36. Amos. 5, 5. &c. (5) ex iis locis, in quibus initiales versus literæ seriem Alphabeti Hebraici exacte referunt. v. gr. Ps. 25. 34. 37. 111. 112. 119. 145. item. Thren. 1, &c.

§. XIII. Stylus græcus N. T. est *Hellenisticus*, sumto vocabulo pro tali stylo, qui *Hebraismis est tinctus*, utpote quod ex exemplis patet. Hebraismi autem hi non tam pro Barbarismis & solœcismis quam potius pro sermonis flosculis sunt habendi.

§. XIV. Evangelium Matthæi primitus non fuit scriptum *hebraice*. (1) quia procul omni dubio providentia divina non permisisset servato incerto interpretis textu originalem intercidere. (2) Quia Matthæus non saltem plures voces Hebraicas ipse interpretatur. cap. 1, 23. cap. 27. 46. verum etiam quia interdum septuaginta interpretes citat, quod

fuisset inconveniens, si Hebraice scripsisset. Neque id commode potest tribui interpreti pro lubitu hic agenti. (3) Quia de Evangelio illo Hebraico Matthæi nihil certi habetur. (4) Quia Syrum interpretem usum esse exemplari græco ex collatione constat. (5) Quia alias græci hodierni textus nulla foret auctoritas, quod citra injuriam non est asserendum.

§. XV. Auctoritas Scripturæ nec ratione sui, nec ratione nostri dependet unice vel necessario a testimonio Ecclesiæ. Probatur (1) ex dicto Christi. Joh. 5, 34. (2) ex testimonio Samaritanorum. Joh. 4, 42. (3) ex natura & conditione Scripturæ, quæ (α) θεόπνευστος a Deo immediate dependens. (β) ante Ecclesiæ judicium auctoritatem jam habet. (γ) Sine testimonio Ecclesiæ sæpius innotuit (δ) veræ Ecclesiæ notitiam ipsa demum aperit &c. (4) ex natura & conditione Ecclesiæ, cujus testimonium est humanum, non primum nec perpetuum, nec solum, quia & alia dantur criteria, de quibus mox.

§. XVI. Criteria illa, ex quibus Auctoritas S. Sacræ innotescit, vulgo distinguuntur in *interna & externa*. *Interna* rursus distinguuntur in *infallibilia*, *divinam fidem* gignentia; debent vero junctim sumi, testimonium enim quod Scriptura de se ipsa dat non infallibilem gignit fidem, nisi mediante ipsa efficacia Spiritus Sancti a Scriptura inseparabili, eique naturali: Et in *probabilia*. Quia *figillatim* considerata generant *probabilitatem*; *cumulate* vero certitudinem *moralem*.

§. XVII. Scriptura S. est verissima, nec unquam sibi

sibi contradicit, uti ex ipsa Lectione constat. Hæc. que veritas una est, non duplex *literalis* & *Spiritualis*. (1) quia hæc distinctio Scripturæ est ignota. (2) dat Scripturæ duplicem formam. (3) separat in irreg nitis vim a verbo; quæ tamen essentialis ejus est conditio. (4) Sapit Calvinismum. (5) talis distinctio in tentationibus omne solatium adimit.

§. XVIII. Scriptura S. nunquam loquitur ad opinionem vulgi erroneam. (1) quia omnis Scriptura est θεόπνευστος. (2) quia scriptura est purus Dei sermo. Pf. 12, 7. (3) quia est infallibilis. Pf. 18, 31. Pf. 19, 8. 9. Pf. 119, 140. Prov. 8. 8. 30, 5. 1. Petr. 2, 2, (4) quia alias Deus mentiretur, quod est contra Hebr. 6, 18.

§. XIX. Scriptura S. clara est & perspicua in illis, quæ ad salutem creditu sunt necessaria. Deut. 30, 11. 12. Rom. 10, 8. 2. Petr. 1, 19. Psalm. 19, 9. 119, 105.

§. XX. Scriptura S. norma est & Judex omnium controversiarum. Gal. 6, 16. Psal. 19, 5. Jes. 8, 20. Hebr. 4, 12. Joh. 5, 45. 12, 48.

§. XXI. Scriptura ex Scriptura est interpretanda. 2. Petr. 1, 20. Rom. 12, 6. Quare etiam omnes ad Scripturam ablegantur. Nec hic est circulus vitiosus, quia probatio non fit eodem modo, uti sine vitioso circulo Aristoteles ex Aristotele, sol ex sole, Deus ex Deo probatur. Quo accedit, quod quilibet optimus verborum suorum interpres.

§. XXII. Non ergo Philosophia, nec ratio humana,

mana, nec Pontifex Romanus potest dici Scripturam interpretandi regula.

§. XXIII. Scriptura S. maxime est efficax. Hæcque efficacia non est nude moralis, sed effectiva & operativa Scripturæ S. naturalis & de essentia ejusdem. Rom. 1, 16. 1. Cor. 1, 18, 21.

§. XXIV. Scriptura S. non potest dici influere in effectum *virtute ignobiliori* respectu *virtutis nobilioris Spiritus S.* a qua demum debeat elevari. Una enim eademque vis & efficacia est Scripturæ S. & Spiritus S. quamvis dispar sit modus habendi (1) quia est mens ac consilium Domini. (2) quia iidem effectus, qui Spiritui S. adscribuntur in Scriptura S. etiam ipsi Scripturæ S. attribuuntur. Hinc nec sensus Spiritus S. a Verbo Dei separari potest, nec Scriptura pro mero signo haberi, cum sit, ut jam diximus, ipse sensus Dei. Minus recte etiam instrumentum vocatur in rigore Metaphysico, in quo definitio Instrumenti non citra absurditatem applicari potest.

§. XXV. Efficacia hæc & virtus non est finita & creata dicenda, sed infinita ( ) quia est potentia Dei, Rom. 1, 16. (2) quia verbum Dei ratione formalis ab æterno fuit Ephes. 3, 9. æternumque manebit 1. Petr. 1, 23. 25. Quæ vis Scripturæ etiam extra usum competit. Quia Spiritus S. nunquam a verbo discedit. Jes. 59, 21.

§. XXVI. Scriptura S. ergo nullo modo litera mortua est dicenda, nec in homine impio (1) quia verbum Dei in se, cuicunque etiam proponatur, se habet ut vivum Hebr. 4, 12. (2) quia impius occidi-

occiditur per verbum. Es. 11, 4. Ergo verbum in ipso non est aliquid mortui.

§. XXVII. Scriptura S. est necessaria. (1) quia sine ea ne aurora quidem habetur. Jes. 8, 20 (2) quia sine ea nullum solatium. Ps. 119, 92. (3) quia sine ea nulla est salus. Joh. 20, 31.

§. XXVIII. Nulli libri ex canone perierunt (1) quia nullo idoneo argumento id potest probari. (2) quia obstat providentia divina.

§. XXIX Fontes non sunt corrupti. Probatur (1) a providentia Dei ejusque promissione Matth. 5, 18. (2) ab indefesso Masoretarum studio, qui ipsas literas summa cum diligentia numerarunt, omnique cura in eo fuere, ne aliqua corruptio fonti accideret. (3) si fons esset corruptus, id vel factum fuisset ante Christi incarnationem, vel post eandem, sed non ante, Christus enim & Apostoli tantum facinus non reticuissent, nec incautos nos ad Scripturæ lectionem ablegassent: Nec post incarnationem Christi corruptiones factæ ex malitia vel Judæorum vel Hæreticorum, quia si id fecissent vel in illis locis tentassent, quibus hodienum adhuc valde sese macerant.

§. XXX. Scriptura S. & a Laicis est legenda. Prob. (1) ex clarissima litera Joh 5, 39. (2) ex exemplo Berhoensium. Act. 17, 11. (3) quia omnibus & singulis Prophetæ Christus & Apostoli prædicarunt, qui ergo Laici, qui potestatem habuerunt audiendi, nec etiam potestatem haberent legendi? (4) ex praxi veterum Scripturam in vernaculam vertentium.

§. XXXI. Vulgata versio non est authentica.

(1) quia non est divino afflatu, sed humana tantum ope adornata. (2) quia multis scatet erroribus & vitiis.

§. XXXII. Versio Lutheri Germanica licet non sit authentica; correctio tamen ejusdem intempestiva maxime est scandalosa, imprimis propter simplices, ut ex praxi constat.

CAP. III.

De

DEO.

§. I.

OBligamur Deo nostro ob naturam ipsius in verbo revelatam, quam credimus.

§. II. Consideratur hæc natura Dei vel *absolute* citra respectum ad tres Personas; vel *relate* cum respectu ad easdem. Utraque consideratio hac vice hic conjungitur.

§. III. Nomen *Jehovah* nulli creaturæ competit, sed est nomen soli vero Deo essentiale & incommunicabile. (1) quia id Deus expresse sibi soli vindicat. Exod. 3 14. & Jes. 42, 8, (2) quia plane singulare hoc est nomen, & independentem infert essentiam. (3) quia hoc nomen tribuitur Deo in immediata oppositione Dei & creaturarum atque idolorum Exod. 34, 5. Mich. 4, 5. &c. (4) quia nullibi in Scriptura S. hoc nomen extra compositionem consideratum de creatura quadam occurrit. Sed (5) ubivis soli Deo vindicatur. Vid. Loca Ps. 83, 19. Neh. 9, 6. Es. 37, 20.

§. IV.

§. IV. Nomen Dei nomen est *essentiæ* non nudæ *potestatis*, sic enim usurpatur hoc vocabulum, cum de Deo ratione essentiæ considerato sermo est.

§. V. Attributa Dei nec ab essentia, nec a se invicem realiter differunt. Quia alias perfecta quædam in Deo daretur compositio ac imperfectio.

§. VI. Non omnia, quæ de Deo prædicantur, prædicantur improprie, & per similitudinem. (1) quia in multis non saltem nomen, verum etiam definitio Deo competit. (2) quia plurimæ dantur perfectiones, non obstantes, quo minus proprie de Deo prædicentur. (3) quia alias & ipse Deus improprie esse & existere dicendus esset. Quod vero admodum absurdum.

§. VII. Natura s. essentia Dei non consistit in cogitatione. Quia in effectu non consistit essentia & natura causæ,

§. VIII. Spiritualitas competit Deo proprie, nec materialitatis quid sub se complectitur. Vid. Joh. 4, 24. ubi ex scopo Christi omnis omnino materialitas a vocabulo Spiritus excluditur, quia inde adorationem in Spiritu, quæ omnem omnino materialitatem excludit, quocunque etiam conceptu obveniat, deducit.

§. IX. Deus dicitur a se ipso negative, non positive. Quia alias Deus sui ipsius foret causa & effectus, quod de Deo tanquam actu purissimo nullo modo dici poterit.

§. X. In æternitate Dei nulla est successio temporis. (1) quia hæc successio repugnat conceptui nostro de æternitate. Omnis enim duratio æstimanda est ex natura entium quæ durare dicuntur.

Hinc & nulla enti perfectissimo nisi perfectissima est adscribenda, quæ est illa quæ limites non habet. (2) Quia dies Dei a diebus nostris longe sunt distinctissimi. Joh. 10, 5. Pf. 90, 5. 2. Petr. 3, 8. (4) quia Deus est immutabilis.

§. XI. Immensitas Dei se etiam extendit ad spatia imaginaria. (1) quia Deus est immensus, ita ne limitibus contineatur. 1. Reg. 8, 27. Job. 11, 7. 8. 9. Pf. 145, 3 Si vero Deus non esset etiam extra mundum, revera immensitas ejus limitibus certis contineretur. (2) quia Deus jam ante mundum extitit se ipso immensus. Ergo & extra eundem jam conditum erit.

§. XII. Immensitas & omnipræsentia non sunt unum idemque attributum; sed illa est attributum absolutum, hæc respectivum: illa attributum est ἀνενέργητον, hæc ἐνεργητικὸν: omnipræsentia restringit se ad creaturas; immensitas vero etiam extra mundum & ante mundum se extendit.

§. XIII. Deus non solum virtute & operatione; sed & per essentiam est omnipræsens, (1) Quia omnipræsentiæ conceptus sistit etiam conceptum existentiæ. Hinc ubi Deus existit, ibi etiam est per essentiam. Adde Pf. 139 7. &c.

§. XIV. Ergo & phrasis illa Biblica, qua Deus dicitur interdum accedere ad homines interdum recedere non tantum de operatione sed & de approximatione quadam essentiæ intelligenda est. (1) ob emphases phrasium. Joh. 14, 23. Exod. 20, 24. 1. Cor. 6, 19. Joh. 15, 2. (2) Ob exemplum approximationis in S. Cœna.

§. XV. Scientia Dei est I. visionis & intuitiva, qua

qua Deus omnia actu præterita præsentia & futura sive res re vera existentes, vel re vera exituras vidit, & quia horum numerus definitus est, definita dicitur, item libera: Vel simplicis intelligentiæ, qua res possibiles, etiam nunquam futuras v. gr. filios Abrahæ ex lapidibus suscitandos cognoscit. Dicitur eadem quoque abstractiva, item naturalis & indefinita. Additur ab aliis & tertia, quæ media vocatur, per quam Deus non absolute, sed sub conditione cognoscit, quid futurum sit, si hæc vel ista conditio adimpleretur, & si ob defectum conditionis nunquam hoc sit futurum. Sic noverat Deus Davidem si in urbe Kegila maneret, in manus Saulis traditum iri. 1. Sam. 23, 13. Sed sunt nonnulli, qui hanc scientiam etiam referunt ad naturalem, quia sunt, qui eadem abutuntur. Quamvis, si modo recte explicetur, retineri possit. Extendit se autem scientia Dei etiam ad futura contingentia, i. e. ad illa, quorum non est determinata veritas, & quorum ratio nulla, cur ita & non aliter contingat, reddi potest. (1) quia per hanc notitiam expresse Deus a Diis fictitiis vult discerni. Jes. 41, 22. *Annuncient* את אשר תשקרינה *Accidentia futura*, qua voce accidentia vel contingentia designantur. Gen. 49, 29. 44 29. Jes 26, 23. (2) quia Deus expresse testatur se noviſse talia, quæ mera contingentia sunt. e. gr. Gen 18 18. (3) Quia videt omnia nostra cogitata, aliaque quæ mera contingentia sunt. Ps. 139, 2. 21. (4) quia vidit Deus, quæ & si nunquam eveniunt eventura tamen fuissent, si hoc vel illud contigisset. 1. Sam. 13, 13. Matth. 11, 22.

(5) idem

(5) idem & ex prophetiis constat. Ex quibus & id simul fluit, non esse omnem Dei scientiam visionis. Cum Scientia Dei se eo usque extendat, quousque se extendit divina potentia. Jam vero hæc se latius extendit, quam ad res determinate futuras.

§. XVI. Justitia Deo ita essentialis est, ut peccatum non possit impune relinquere. Prob. (1) ex Rom. 2, 5. Gen. 18, 21. (2) a morte filii Dei. (3) ab immutabilitate Dei.

§. XVII. Deus non potest contradictoria, nec fallere, quia alias Deus re vera mutaretur.

§. XVIII. Mysterium SS Trinitatis ex natura non potest demonstrari (1) ex Matth. 11, 27. (2) ex defectu firmæ demonstrationis.

§. XIX. Mysterium Trinitatis etiam in V. T. creditu fuit necessarium absolute. (1) quia verum habuerunt Dei cultum, ergo etiam Trinitatem credere debuerunt, juxta Joh. 5, 23. & 1 Joh. 2, 23. seq. (2) quia eodem modo salvati sunt, quo nos in N. T. Actor. 4, 12. 15, 11. (3) quia ab hoc articulo fundamentum pendet salutis. Ergo & Mysterium hoc ex libris Veteris Testamenti sat solide potest probari, modo indefinite. Gen. 19, 24. modo determinate per ternarium numerum. Jes. 6, 3. Psal. 33, 6. modo & ex ipsis nominibus occurrentibus Ps. 2, 7. Prov. 30, 4. Ps. 51, 13. Es. 63, 10. &c.

§. XX. Mysterium Trinitatis in primitiva ecclesia per disciplinam Arcani non fuit occultatum. Quia nullo idoneo argumento ex antiquitate probari id potest.

XXI.

§ XXI. Vocabulum personæ recte explicatum & a personis humanis & angelicis distinctum ex hoc articulo non est rejiciendum. (1) quia est biblicum. Hebr. 1, 3. (2) quia descriptio optime hic convenit. (3) Quia ab antiquitate & a vulgo est receptum.

§. XXII. Tres personæ minus commode dicuntur tres res, quia non differunt ut res & res. Sic neque etiam commode dicuntur Tres mentes infinitæ. Quia res absoluta & communicabilis in divinis non potest triplicari.

§. XXIII. Tres personæ differunt inter se realiter. Est autem realis distinctio h. l. non ea, qua differt aliquid ut res & res; sed ea, qua distinguuntur quædam vere citra mentis fictionem. Probatur thesis (1) ex Joh. 1, 2. ubi particula apud non localem sed personalem designat distinctionem. (2) ex Joh. 5, 32. & 37 8, 17. (3) ex filii incarnatione, Spiritus S. visibili effusione, filii & Spiritus S. missione.

§. XXIV. Mariam quartam vocare Deitatis personam est blasphemia, cum non quatuor; sed tantum tres sint testantes 1. Joh. 5, 7.

§. XXV. Personæ sibi invicem sunt ὁμοούσιοι, 1. Joh. 5, 7. Joh 14, 10. 17, 21. & æquales potentia & dignitate. Joh. 16, 15. 5, 19. Nulla ergo hic datur prærogativa aut dependentia, quæ cum hactenus dictis stare nullo plane modo potest.

§. XXVI. Filius Deus præextitit ab omni æternitate. Joh. 1, 1. & ante Mariam. Joh. 8, 58. verusque & summus est Deus. Quod probant Theologi. (1) ex nominibus Jes. 23, 6. 1. Joh. 5, 20. &c.

(2) ex

(2) ex attributis æternitatis. Es. 9, 6. Prov. 8, 22. Mich. 5, 6. immensitatis. 1 Reg. 8, 27. omnipotentiæ Apoc. 1, 8 Jes 9, 6. omniscientiæ. Coloss. 2, 3. omnipræsentiæ Matth. 28, 20. &c. (3) ex operibus Spirationis Spiritus S. creationis, conservationis, redemtionis &c. (4) ex cultu Jes 4, 23. Matth. 28, 19. &c

§. XXVII. Generatio filii Dei est (1) propria proprietate scil. grammatica, non physica Ps. 2, 7. a proprietate enim literæ hic non recedimus. (2) est essentialis Ps. 2, 7. Hebr. 1, 3. (3) est æterna. Ps. 2, 7. Mich. 5, 2. Prov. 8, 22.

§. XXVIII. Generatio filii Dei non est nuda quædam coexistentia ejus æterna cum patre in essentia divina, emphasis enim termini altiora sapit.

§. XXIX. Generatio minus recte dicitur fieri per intellectum divinum & spiratio per voluntatem divinam. (1) quia phrasis non est biblica. (2) ex absurdo, quia sic & Spiritus S. habebit filium & Spiritum S. quia habet intellectum & voluntatem.

§. XXX. Antiquiores Patrem dixerunt principium filii, nec adeo absurda est definitio principii hic applicata. Quamvis contra a termino Principiati abstinere Theologi malint.

§. XXXI. Generatio filii Dei non tollit ipsius αὐτοθεότητα (1) quia divina essentia est una numero, omnibusque personis Trinitatis communis. (2) ex similibus phrasibus quando dicitur αὐτοαγαθος, αὐτυπόςατος, &c. (3) ex more loquendi antiquo, sic enim loquitur Origenes, qui vocis auctor putatur. Item Cyrillus alique.

§. XXXII. Spiritus S. non est idem ac cœtus angelo-

gelorum. (1) quia ut una describitur persona 1. Cor. 12, 4. Eph. 4, 3. 4 5. (2) quia contradistinguitur angelis 2. Petr. 1, 12.

§ XXXIII. Spiritus S. est persona. (1) quia ipsi competunt actiones, quæ sunt suppositorum. Ut consolari, testari, docere, &c. (2) ex heterosei generis, quando scilicet vocabulum πνεῦμα, quod alias neutrum est, construitur cum Masculino ἐκεῖνος, ἄλλος, παράκλητος. Distinctam vero a patre & filio esse personam constat. (1) ex Joh. 14, 16. (2) ex apparitione Jordanica. Matth. 3, 16. (3) ex Missione (4) ex effusione Pentecostali.

§. XXXIV. Spiritus S. est verus & summus Deus. Prob. (1) ex nominibus 2. Sam. 23, 3. collato cum v. 2. Actor. 5, 3. 4. &c. (2) ex Attributis, æternitatis. Jes. 40, 13. omnipotentiæ. 1 Cor. 12, 11. omniscientiæ. 1. Cor. 2, 10. omnipræsentiæ. Psal. 139, 7. (3) ex operibus creationis. Psal. 33, 6. Gen. 1, 2. conservationis. Ps. 104, 30. Ps. 57, 16. miraculorum productionis. Act. 10, 38 (4) ex cultu. Matth. 28, 19. 2. Cor. 13, 13. Apoc. 1, 4.

§. XXXV. Spiritus S. a Patre & Filio procedit. Prob. prius (1) expressis verbis. Joh. 15, 20. (2) ex Locis parallelis Apoc. 22, 1. Dan 7, 18. (3) phrasibus similibus. 1. Cor. 2, 11. Jes 57, 15. (4) ex nominibus Spiritus S. quando dicitur Spiritus Patris. Matth. 10, 20. Spiritus oris Domini. Ps. 33, 6. &c. (5) ex missione. Posterius probatur (1) a λήψει Spiritus S. de qua Christus Joh. 16, 14. quæ essentiæ communicationem infert, quia essentia & scientia Spiritus S. non realiter differunt. (2) ex ὁμοσία filii cum patre. Joh. 16, 15. (3) ex missione

ne. Joh. 15, 26. 16, 7. (4) e denominatione Spiritus filii. Rom. 8, 9. Gal. 6, 6. &c.

§. XXXVI. Processio est articulus fidei. Quia sine ea realis distinctio Spiritus S. a filio dari nequit.

§. XXXVII. Spiratio Spiritus S est passiva, grammatice scil. non physice, æque uti generatio filii Dei commode sic dicitur.

§. XXXVIII. SS. Trinitas omnino pertinet ad conceptum veri Dei. (1) quia nemo novit Patrem nisi & norit filium Joh. 5, 23. 1. Joh. 2, 23. (2) quia conceptus veri Dei talis debet esse, quemadmodum eum Scriptura S. exhibet (3) quia propterea Judæos & Mohamedanos idololatras vocamus, quia Trinitatem non agnoscunt.

CAP. IV.

De

Creatione.

§. I.

OBligamur Deo ob opera ejusdem potentiæ, in specie etiam creationem, quam in Scriptura revelatam credimus.

§. II. Creatio mundi quoad dependentiam & productionem ex nihilo spectatam, licet ex natura constet. Rom. 1, 28. & quoniam alias existentia Dei ex creaturis ab effectu concludendo ad efficientem non posset probari: Quoad modum tamen & ordinem nonnisi ex revelatione Mosis constat.

fiat, quia nullum argumentum ex ratione pro hac sententia adduci poterit.

§. III. Causa creationis est solus Deus unitrinus. Quia creatio est productio entis ex nihilo a non esse ad esse, ad quam requiritur potentia. & virtus infinita.

§. IV. SS Trinitatis personæ non fuere causæ Sociæ creationis. (1) quia id quod agit est una tribus personis communis Deitas. (2) quia in causis Sociis partim est diversitas causalitatis, ubi autem diversa causalitas, ibi diversæ causæ, diversa entia: Partim partialitas & particularitas influxus, unde oritur finitudo & divisio operationum; quorum neutrum hic in divinis applicari potest.

§. V. Chaos illud creatum non poterit dici Cometa. Partim quia hoc nullibi asserit Scriptura, ex qua unice modum quod attinet probare omnia debemus: Partim quia nec definitio Cometæ hic locum habet.

§. VI. Chaos creatum non solam tantum terram, sed corpora quoque cœlestia sub se fuit complexum. Gen. 1, 1.

§. VII. Mundus non potuit creari ab æterno. (1) quia sic Deo aliquid coæternum statueretur. (2) quia est contradictio in adjecto. Emergere enim debuit mundus e nihilo, ergo dandum primum momentum non existentiæ, item momentum, quo debuerit cœpisse; quæ vero cum æternitate stricte sic dicta conciliari nequeunt.

§. VIII. Ante sextiduum nihil est creatum, quia omne antesextiduanum phrasi scripturæ est æternum. Nec datur præexistens quædam materia,

ex qua mundus creatus, utpote qui ex nihilo factus. (1) ex clarissima litera. Rom. 4, 17. (2) quia in historia creationis nullius præexistentis materiæ fit mentio. (3) quia materia illa præexistens aut fuit creata aut increata. Si increata, Deo fuisset coæterna, quod absurdum: Si creata, vel ex aliquo vel ex nihilo fuit: Si ex aliquo, eadem quæstio rursus occurret & processus dabitur in infinitum, a quo tamen natura abhorret. Si autem ex aliquo, tum non præextitit.

§. IX. Creatio non est facta juxta regulas artis vel leges motuum mechanicas. Quia creatio opus est omnes regulas artis & motuum leges longe transgrediens, nec quantum actum concernit, creatio fuit motus instar successiva, sed instantanea motum excludens.

§. X. Mundus non in sex annis sed sex diebus est creatus. Teste creationis historia.

§. XI. Creatio ratione actus fuit instantanea, ratione temporis successiva, teste iterum creationis Historia.

§. XII. Deus utique plures mundos potuisset creare. (1) quia id potentiæ Dei absolute non repugnat (2) nec repugnat ex parte mundi. (3) nec repugnat ex parte nostri conceptus.

§. XIII. Nulla datur anima mundi. (1) repugnat enim mundi definitio. Mundus enim nihil aliud est quam Systema & collectio creaturarum, quarum aliæ animatæ, aliæ inanimatæ sunt. (2) quia nec Scriptura, nec sana philosophia talem animam mundi novit. (3) a remotione animæ sensitivæ, vegetativæ ac rationalis. Sic enim mundus

non

non habet (α) animam sensitivam, nec vegetativam, quia sic omnia quæ in mundo sunt viverent, quod est contra Scripturam, quæ res in mundo distinguit in viventes & non viventes, nec (β) ei competit anima rationalis, sic enim sequeretur mundum habere intellectum & voluntatem, esse personam. &c. Quæ omnia sunt absurda.

§. XIV. Mundus non potest dici indefinitus vel infinitus. (1) quia attributum infinitatis soli Deo competit. (2) quia mundus omnino habet limites. (3) quia constat ex partibus finitis & creatis. &c.

§. XV. Dantur aquæ supra cœlestes. prob. (1) ex clarissima litera. Gen. 1, 7. (2) quia nullum meteoron est creatum. (3) quia nubium causa sol est attrahens vapores ex terra, ex quibus generantur nubes. Jam vero sol demum quarto die creatus est; aquæ vero supra cœlestes jam creatæ erant die secundo. Non ergo aquæ supra cælestes poterunt explicari de nubibus. (4) quia nubes demum cœperunt post hexaemeron. Clarissimus est Locus Gen. 6, 5. 6.

CAP. V.

De

Angelis.

§. I.

OBligamur Deo ob concessam custodiam angelicam, quam in Scriptura revelatam credimus.

§. II. Danrur re vera Angeli. Quorum exîſtentia ex lumine naturæ argumentis nonniſi probabilibus probatur, quæ ſunt (1) ab experientia & effectibus in Energumenis & correptitiis (2) ab ordine ac perfectione hujus univerſi. Dantur nimirum ſubſtantiæ materiales completæ & incompletæ. Probabile ergo eſt dari quoque ſubſtantias Spirituales completas, quia dantur incompletæ, animæ ſcilicet, maxime quia faciunt ad perfectionem univerſi. Apodictica vero argumenta ſola Scriptura S. ſuppeditat.

§. III. Angeli non ſunt æterni, verum in tempore ſextidui a Deo creati. Prius conſtat ex Pſ. 104, 4. Col. 1, 16. Gen. 2, 1. collato cum Gen. 32, 1. 2. Reg. 6, 17. Pſ. 103. 21. Luc. 2, 13. Poſterius, quod nimirum in tempore ſextidui ſint creati ſic probo: Angeli aut ſunt creati ante ſextiduum, aut in ſextiduo, aut poſt ſextiduum. Sed non creati ſunt ante ſextiduum, quoniam ſtylo Scripturæ omne antemundanum æternum eſt; nec poſt ſextiduum, quia Deus ſeptimo die quievit ab omni opere. Gen. 2, 2. Ergo omnino intra ſextiduum fuere creati. Quo autem præciſe die id factum ex Scriptura S. non liquet.

§ IV. Angeli plane nullam habent materiam, ſunt enim Spiritus. Spiritum vero nihil materialitatis habere jam ſupra probatum dedimus.

§. V. Angelorum eſſentia non conſiſtit in cogitatione. (1) quia cogitatio eſt actio; ſed in actionibus conſiſtere eſſentiam abſurdum eſt. Quam abſurdum enim eſt cogitationem eſſe ſubſtantiam, tam abſurdum quoque eſt ſubſtantiam eſſe cogitatio-

tationem. (2) quia cogitationes angelorum sunt variæ ac multiplices; angeli vero substantia est tantum unica. (3) quia cogitationes angeli non per se subsistunt.

§. VI. Hinc nec licet dicere, quod angeli nihil aliud possint, quam cogitare & velle, quodque adeo opera eorum & effecta procedant per meram cogitationem & voluntatem. Nam (1) operari per meram voluntatem & jussionem potentissimam solius Dei est perfectio. (2) Voluntas angeli non est Immediatum principium effectivum operationum ad extra. Alias enim ejus voluntas, qua voluntas, foret potentia, & posita voluntate angeli poneretur effectus volitus, immo quicquid vellet, posset angelus, sicque re vera foret omnipotens. (3) Operationes angelorum. e. gr. prostratio primogenituræ in Ægypto &c. non commode cogitationi poterit adscribi.

§. VII. Angelus est in ubi, non per circumscriptionem ut corpora, sed per designationem vel definitive, cum ita sibi designet aliquod spatium ibi, non in aliis spatiis, nedum ubique sit. Nec est in ubi tantum ratione operationis, sed & ratione essentiæ. (1) quia si anima potest esse per suam essentiam in ubi, quidni & angelus? (2) quia Angeli non sunt immensi, sed finiti, quidni ergo vere dicamus esse definite in ubi, hic non illic, in hoc mundo, præsertim cum in mundo a Deo creati fuerint. (3) si angelus est alicubi per suam operationem, ergo etiam per essentiam, quæ operationis illius est principium. Nam operari supponit esse. (4) urgeri quoque possunt apparitio-

nes angelorum in assumtis corporibus, eorumque per illa operationes.

§. VIII. Angeli non possunt esse in pluribus ubi simul. Quia alias angeli forent omnipræsentes, & per consequens immensi, quod tamen solius Dei est.

§. IX. Angeli non habent peculiare domicilium. (1) quia Scriptura nullius ejusmodi domicilii meminit, dicuntur quidem οἰκητήριον reliquisse; sed illud locale aut corporale fuisse probari nequit. (2) Angeli sunt spiritualis naturæ, ideo domicilio tali non opus habent. (3) in consummatione seculi peribunt cœli materiales cum terra universa.

§. X. Angeli intelligunt per species intelligibiles. Cum solus Deus omnia in essentia sua intueatur sine speciebus. Nec cognoscit angelus multa simul & una intellectione; sed distincte & per diversos conceptus. Neque tantum per apprehensionem simplicium; sed etiam componendo ac dividendo, immo etiam discurrendo & unum ex alio concludendo. Quamvis enim intellectus angeli perfectior sit humano, finitus tamen est.

§. XI. Angeli non sciunt futura contingentia, nec secreta cordis humani, nisi ex revelatione divina, vel a posteriori, vel tantum probabiliter a priori. Horum enim infallibilis notitia soli competit Deo, & argumentum est omniscientiæ.

§. XII. Angeli in assumptis corporibus actiones vitales non exercuerunt, quamvis his similes præstent, quæ tamen vere vitales non sunt. Angeli enim corpora hæc assumta non informant, proinde.

indeque nec in illis vita quædam eſt ſubſtantialis animalis, & per conſequens nec actio quædam vitalis.

§. XIII. Angeli ſunt creati ad imaginem Dei. (1) quia Scriptura eam illis non denegat. (2) quia eſſentialia imaginis divinæ in Scriptura angelis tribuuntur, ſapientia nempe & ſanctitas &c. 1, Sam. 24, 9. 2, Sam. 14, 20. Pſ. 104, 4. 2. Cor. 11, 14. Ex quo haud obſcure colligitur ad imaginem Dei eos eſſe conditos. (3) quia Scriptura teſtatur, nos in perfecta reſtauratione imaginis divinæ fore Ισαγγέλους. (4) quia dicuntur filii Dei. Joh. 1, 6. Pſ. 8, 6. conf. Hebr. 2, 9. Calov. in Syſtemate. T. 4. p. 594. ſeq.

§. XIV. Angeli non ſunt creati in puris naturalibus. (1) quia hic ſtatus purorum naturalium gratiæ expers purum putum eſt figmentum, & in Scriptura nullum habet fundamentum. (2) Quia creati ſunt angeli in veritate. Joh. 8, 44. Ergo omnino ſtatus ipſorum fuit ſtatus gratiæ. (3) quia alias Deus foret cauſa peccati.

§. XV. Angeli boni confirmationem in bono I. non meruere (1) quia ad meritum requiritur, ut opus, quo meretur quis, ſit proprium non alienum, ſed Angeli ſine gratia Dei non perſtitere in veritate; ſed gratia tum habituali tum actuali. (2) requiritur ut opus illud non ſit debitum. Sed Angelorum obedientia Deo erat debita ob creationem. (3) requiritur, ut ſit opus illud proportionatum. Sed inter obedientiam angelorum & præmium cœleſtis beatitudinis non datur proportio. (4) confirmatio angelorum accepta ferenda eſt

gratiæ divinæ. Ubi autem gratia est, ibi non est meritum Rom. 11, 6. Nec II. merito Christi eam acceptam referunt (1) quia Christus semen angelorum non assumsit. Hebr. 2, 16. Ita nec iis quicquam meruit (2) Et præterea Christus pro lapsis iisque hominibus tantum satisfecit; Angeli boni vero nec homines sunt, nec lapsi sunt.

§. XVI. Angeli non sunt adorandi (1) quia nullum ejus rei habemus mandatum. (2) Solus Deus tantum adorandus est. Matth. 4. 10. (3) Quia ἀγγελολατρεία expresse prohibita est. Coloss. 2, 18. (4) Quia ipsi Angeli cultum hunc deprecantur. Apoc. 19, 9. c 22, 8. (5) quia in Antiquitate cultus hic semper fuit damnatus, & quidem in *Cerintho* in *Cajanis* & *Angelicis*. Imo expresse *Concilium Laodicenum* can. 35. cultum hunc anathemate ferit ita: *Non oportet Christianos derelicta Ecclesia abire, & ad angelos idololatria abominanda congregationes facere &c.* Quidam in canone E. mutarunt in U. & pro: *angelos* legerunt: *angulos*, quasi canon agat *de iis, qui angulos colunt*. Quemadmodum ita exprimit *Caranza* in *summa conciliorum. p. 136* Sed frustra, cum *græca editio*, *Theodoretus*, *Oecumenius*, aliique legant; ἀγγέλους. Et præterea in græco nulla plane huic voci cum angulo cognatio. Quo etiam factum, ut *Fr. Sylvius* in *Nova Caranzæ editione* in suis *additionibus* ad eandem literam U iterum mutaverit in E. h. m. *pro angulos quod ante legebamur & Bar. & alii, restituimus angelos*. Quamvis explicet canonem de *angelis falsis*; sed absque fundamento. Ex his quoque jam patebit, quod nec templa in honorem Angelorum sint

sint erigenda. Equidem nominare templa ab angelis & sanctis memoriæ ac differentiæ causa, licebit; non cultus gratia, hic enim soli Deo debetur.

§. XVII. Angeli sunt quidem nostri custodes, minus recte autem vocantur nostri ministri vel servi. Non enim superior servit minori. Nec omnis, qui alteri præstat utilitatem, vel ipsum custodit, statim ejus servus est. Quia sic & Reges & Principes subditorum suorum servi forent.

§. XVIII Angeli quamvis in genere juxta A. C. pro fidelibus orent, non tamen statuere possumus, quod speciales preces ac desideria piorum ad Deum deferant; multo minus meritis ac suffragiis suis illis pondus concilient. Quia (1) de hoc Angelorum officio nihil habetur in Scriptura. (2) Soli Christo hoc vindicatur. Rom. 8, 34. 1. Joh. 2, 2. Hebr. 7, 25. c. 9, 24. (3) Distinguitur aperte Christus in hoc officio ab angelis. Apoc. 8, 3. (4) quia angeli non omnes preces ac desideria audiunt vel cognoscunt, quod ex scriptura probari nequit.

§. XIX. Non habet quilibet homo nec quælibet Regio suum peculiarem angelum. Quia de eo in Scriptura nihil habetur & homines sæpius plures habent tutelares, prout nempe Deo angelorum Domino visum est. Gen. 32, 2. 2. Reg. 2, 11. c. 6, 17. Luc. 16, 22. &c.

§. XX. Sunt etiam ordines inter angelos. Eph. 1, 21. Col. 1, 16. Quia vero & quales sint incertum est, ob silentium Scripturæ.

§. XXI. Dantur etiam angeli mali & spectra. Quod probatur (1) ex tot Scripturæ assertis. (2) ex

effectibus ipsorum in Energumenis. (3) ex lucta cum satana (4) ex apparitionibus.

§. XXII. Diabolus omnino operari potest etiam in corpus. Ut ex ipsa experientia satis constat. Contraria Hypothesis, quasi Spiritui nulla cum corpore intercedat cognatio, falsa est. Ut vel ex eo patet, quod anima ceu Spiritus cum corpore sit unita & per illud agat. Quæritur etiam: An Dæmon immediate operari possit in mentem aut voluntatem hominis? Respondent Theologi, quod physice equidem Diabolus in intellectum ac voluntatem operari nequeat, ita ut faciat intelligere & velle, ideoque non immediate operatur in intellectum facientem, qui solus intellectionem elicit, nec recipit intellectus patiens species intelligibiles ab illo; sed a solo intellectu agente. Ita & in voluntatem tantum agit remote, proponendo & suadendo objectum appetibile. Non tamen videtur obstare quicquam, quo minus Dæmon intellectui species quasdam proponere possit, cum homini etiam suggerat non raro mala, & angelus alius alteri conceptus suos communicare possit, quidni etiam animæ?

§. XXIII. Datur etiam obsessio quædam diabolica corporalis. Quod probatur (1) ex clarissimis exemplis Biblicis imprimis N. T. ubi expresse homines dicuntur acti a Dæmone. (2) quia expresse Christus & Apostoli dicuntur expellere diabolos. (3) ex effectibus, qui sane naturali morbo adscribi nequeunt.

§. XXIV. Quodnam primum angelorum malorum fuerit peccatum ex Scriptura determinari nequit,

nequit, probabilis interim videtur affectata Dei formitas ex collatione tentationis, qua protoplastos aggressus est. Gen. 3, 5.

§. XXV. Angeli mali nullam spem habent salutis, sed pœnæ ipsorum erunt æternæ sine fine. Probatur (1) ex aperta Scripturæ litera ep. Judæ v, 6. Matth 25, 41. (2) a silentio Scripturæ, quæ nullibi dicit, quod spem diabolus habeat. (3) quia diabolus nullum habet redemtorem, qui pro ipso satisfecerit. (4) quia æterni cruciatus æternis gaudiis opponuntur. (5) ex autoritate A. C. Vid. Artic. 17.

CAP. VI.

De

Providentia.

§. I.

OBligamur Deo ob curam illam nostrum, quam habet. Et hanc in scriptura revelatam credimus.

§. II. Datur omnino Providentia Divina. Ex lumine naturæ illam jam supra probavimus. Nunc & ex Scriptura eam creditam asserimus. Vid. Loca. Ps. 139, 7. seq. Joh. 5, 17. Matth. 6, 26. Actor. 17, 25. 28. Hebr. 1, 3. &c.

§. III. Objectum Providentiæ Divinæ sunt etiam res minimæ, nec culicibus & pulicibus exceptis. Quod probatur (1) ex clarissima Scripturæ litera. Deut. 25, 4. 1. Cor. 9, 9. Ps. 146, 9. Matth. 6, 30. c. 10, 29. 30. &c. (2) ex creatione Dei. Quod

si

si enim Majestati divinæ nihil decessit, cum minimas has res crearet, nec Majestati ipsius quicquam decedet, si easdem quoque conservet. Æque uti soli nihil decedit ejusque splendori, si æque ad hominis, leonis, aquilæ, ac ranarum generationem concurrit.

§. IV. Datur quidem vitæ terminus. Job. 14, 5. Ps. 139, 16. Sed non absolute illum fatalem esse probatur (1) ex divinis remunerandæ pietatis promissionibus; impietatis vero vindicandæ comminationibus. Vid. Exod. 20, 12. 23. 25. Deut. 4, 14. Es. 41, 13. Ps. 91, 16. Prov. 3, 16. Ephes. 6, 2. Deut. 4, 25. Ps. 55, 24. Ps. 104. 35. Ps. 109. 8. Prov. 20, 27. c. 30, 17. Es. 1, 20. &c. (2) ex divina præscriptione pœnarum, facinorosis infligendarum. (3) ex inductione exemplorum, eorum scilicet, qui ex conditionis alicujus vel observatione, vel neglectu, vitam vel prolongarunt vel abbreviarunt, e. gr. David in Kegila. 1. Sam. 13. Lothi uxor in Sodom. Gen. 19, 26. (4) ex precibus piorum pro proroganda vita, e. gr. Pauli pro Epaphrodito. Philip. 2, 27. Davidis pro filio. 2. Sam. 7, 22. Eliæ & Jonæ. 1. Reg. 19, 5. Jonæ 4, 8. Hiskiæ. Es. 38. &c.

§. V. Concursus Dei est (1) immediatus, *immediatione virtutis & suppositi.* Si enim Deus cooperatur immediatione virtutis; ergo vel maxime immediatione suppositi. Quia virtus & suppositum in Deo identificantur. Quod argumentum est *Trigosi*, quo in eadem causa *Cajetanum* convicit. Quibus adduntur adhuc alia. Quando e. gr. Deus ut Pater dicitur generare pluviam, Job. 38, 28. Quando dicitur

citur nos manibus suis plasmare. Job. 10, 8 Quando charactere suppositi ἐγὼ operari se dicit. Joh. 5, 17. in quo velut in supposito movemur. Act. 17, 28. &c. Sed tamen (2) non ubivis concursus hic est specialis, sed generalis, indifferens, & indeterminans. Sicut sol ad omnium rerum generationem calore suo concurrit, nec tamen calor hic facit, ut quod generatur necessario sit canis vel equus: Hæc enim species non est a sole sed ab equo vel cane parente tanquam causa particulari, quæ concurrit effectum ad hoc tale esse determinando. Jam Deus concurrit ad res omnes priori non posteriori modo, scilicet ut causa universalis, non ut particularis, quoniam alias Deus foret causa peccati.

§. VI. Omnipræsentia in sensu biblico non saltem per operationem; sed & per adessentiam describenda est. Minus recte ergo describitur per voluntatem Dei omnia sustentantem & gubernantem, adeo ut nihil aliud sit, quam efficacissima Dei voluntas omnia sustentans & gubernans.

§. VII. Deus quidem concurrit ad omnes nostras actiones, non tamen ut propterea causa secunda omni causalitate excludatur. Adscribuntur quidem Deo omnia opera nostra. Act. 17, 28. quia nempe per ipsum sit ut operari queamus, Ast actiones specificæ nullæ ei adscribuntur, nisi quæ vel naturæ legibus a Deo positis fiunt, vel per Spiritum Gratiæ, quo convertimur, quia ad illius Specificationem non quidem determinat actu irresistibili, efficit tamen.

§. VIII.

§. VIII. Dei Providentia, & Præscientia non necessarias facit res. (1) quia Deus etiam præscit mala & falsa, quæ tamen non vult fieri. (2) Quia Deus etiam scit nunquam extitura. E. non omne quod præscit, necesse fit. (3) quia alias in mundo nihil fieret contra voluntatem Dei, quod contra tot Scripturæ loca. (4) quia alias nulla foret libertas voluntatis Angelorum & hominum, quæ sic ut agentia naturalia sese haberent. (5) sequeretur alias creaturam non agere posse quicquam melius quam agit, nec plus boni facere quam facit, nec plus mali omittere, quam omittit. (6) Sequeretur & alias Deum nihil conditionaliter velle. Contra 1. Sam. 23, 10. Matth. 11, 21. Jer. 8. 7. Jon. 3. 4. 5. (7) quia & alias aperte Deus foret causa peccati.

§. IX. Datur fatum Theologicum; sed non absolutum. Ut jam ex dictis constat.

§. X. Providentia Dei sese etiam extendit ad res malas, non tamen ut sit causa peccati. Hinc Theologi distinguunt inter materiale & formale actionum malarum, dicentes: concurrere Deum non ad *hoc*; sed ad *illud* saltem. Quamvis & alii Theologi loquantur, Deum ad *materiale* non concurrere; sed sumunt tum *peccatum* aliter, nempe non in prædicamento *qualitatis*, sed in prædicamento *relationis*. Sive loquuntur de materiali non *remoto*, sed *proximo*.

CAP.

CAP. VII.

De

Vita & morte æterna.

§. I.

OBligamur Deo noſtro ob conferendam vitam & avertendam mortem æternam.

§. II. Quamquam uterque actus intellectus & voluntatis ad beatitudinem pertineat, ultimato tamen beatitudinem in actu voluntatis in amore & fruitione conſiſtere dicendum eſt. (1) quia fruitio ſummi boni nobiliſſimus eſt actus intellectualis naturæ; inque eo formaliter eſt ultima acceptio objecti beatifici, & ultima perfectio naturæ intellectualis. (2) quia in ſtatu inchoatæ beatitudinis fruitio Dei per fidem eſt actus nobiliſſimus. (3) in ſtatu integritatis Homo non tantum cognoſcebat Deum, ſed præcipue ei vera fiducia & ſancta obedientia adhærere debebat. (4) Theologia viatorum eſt practica potius quam Theoretica, ergo & comprehenſorum. (5) quia viſio Dei cauſa beatitudinis dicitur, non ipſa formalis ratio. Matth. 5, 8. (6) quia melius eſt bono aliquo frui, quam cognoſcere. (7) quia Deus nobis erit omnia in omnibus. 1. Cor. 15, 28.

§. III. Beatitudo fidelium hujus vitæ non eſſentia; ſed gradu ſaltem differt ab ea alterius vitæ.

§. IV. Utrum eſſentiam divinam & oculis corporeis ſimus viſuri, futuræ glorioſæ experientiæ reſervabimus.

§. V.

§. V. Procul omni dubio beati in altera vita distincte se agnoscent. (1) quia Adam in statu integritatis Evam antea nunquam visam statim agnoscebat. (2) quia Petrus, Johannes & Jacobus in transfiguratione Christi statim agnoscebant Mosen & Eliam Matth. 17, 3. (3) Dives agnoscebat Abrahamum. Luc. 16. (4) quia in hac agnitione magnum consistet gaudium.

§. VI. Vitæ æternæ dantur gradus. (1) quia gloria resurrectionis variat sicut gloria solis, lunæ & aliorum siderum 1. Cor. 15, 41. (2) quia Doctorum ecclesiæ fulgor præ aliis excellet. Dan. 12, 1. Et quamvis qui vincunt omnes in thronis sedeant. Apocal. 3, 21. judicaturi mundum. 1. Cor. 6, 2. tamen Apostolorum erunt peculiares throni supra alios ad judicandas Tribus Israel. Matth. 19, 28. (3) quia Dominus rediturus plus lucrato servo plus dabit præmii. Luc. 19, 17. (4) quia largiter serens largiter metet. 2. Cor. 9, 6.

§. VII. Anima beatorum separata post discessum a corpore statim æternis gaudiis incipit frui. (1) quia qui moriuntur in Domino beati sunt ab eo ipso tempore. Apoc. 14, 13. (2) quia spe & desiderio hujus felicitatis Paulus cupiebat dissolvi Phil. 1, 23. (3) quia Spiritus justorum in cœlis dicuntur perfecti. Hebr. 12, 13.

§. VIII. Vitæ æternæ nullus erit finis. Teste Scriptura, quoties de æternitate hujus vitæ loquitur.

§. IX. Datur & revera mors æterna, De qua tot scripturæ loca.

§. X.

§. X. An ignis inferni proprius an Metaphoricus apodictice satis non constat.

§. XI. Nova & Scripturæ S. ignota est opinio Arnoldi Bachimii Denstonii, in Pansoph. Enchiret. part. 3. §. p. 146. 104. statuentis animam intellectivam propter impœnitentiam inferno dicatam, postquam corpus in resurrectione assumserit, animam sensitivam simul assumturam esse, sed in alio statu, nempe iracundo, quo in flammam versa societate sua animam intellectivam, prout & corpus excruciatura sit in æternum ipsa per se impatibilis, eo modo, quo ignis a se ipso nihil patitur.

§. XII. Quæri solet: An Deus immediate, utrum mediate per diabolos sit afflicturus? Sed (1) Deus immediate sine ministerio angelorum beat in cœlis, ergo & sine ministerio quodam cruciabit in inferno. (2) diaboli ipsi torquebuntur; ergo non probabile, quod aliorum sint tortores. (3) Diabolus primus & gravissime omnium peccavit, hominesque ad peccandum pellexit, ergo gravius hominibus torquebitur. (4) Videtur contra justitiam Dei esse, ut seductorem hominum, eorundem quoque faciat tortorem. (5) ex dicto. Matth. 8, 29.

§. XIII. Et in inferno dabuntur cruciatuum gradus. (1) quia gloriæ dantur gradus; ergo & cruciatuum. (2) ab expressa Scripturæ litera. Matth. 11, 24. (3) quia qui scivit voluntatem Domini, nec eam fecit, duplas accipiet plagas. Luc 12, 47. (4) quia Babylon quantum se extulit luxu, tanto accipiet plus tormentorum. Apoc. 18, 6. seq.

§. XIV. Et damnatorum animæ ſeparatæ ſtatim in locum cruciatuum deveniunt, ibidemque pœnas infernales ſentiunt. Probatur (1) ex 1. Petr. 3, 19. (2) ex Exemplo divitis Luc. 16.

§. XV. Nullum datur animarum poſt hanc vitam intermedium receptaculum, nec purgatorium. (1) quia nullum habet fundamentum in ſcriptura. (2) quia Scriptura duorum tantum receptaculorum meminit, in quæ animæ defunctorum deportantur, cœli ſcilicet & inferni. Luc. 16. (3) Quia duo tantum dantur genera hominum, juſtorum, ſcilicet & injuſtorum; ergo & duo tantum animarum ipſorum receptacula. (4) Quia poſt hanc vitam nulla pœnitentia habet locum in purgatorio. Damnatis enim nulla eſt hoſtia. Ebr. 10, 26. (5) Injuria eſt ſententia contraria in ſatisfactionem Chriſti, cujus ſufficientia labefactatur, quaſi Chriſtus nos plenarie non redemiſſet, ut ſatisfactiones in purgatorio accedere debeant.

§. XVI. Cruciatuum infernalium nullus erit finis nullaque hic ſpes futura ἀποκαταστάσεως. (1) ex apertiſſima Scripturæ litera. Matth. 5, 26. cap. 18, 34. Apoc. 14, 11. &c. (2) ex exemplo peccati in Spiritum S. Matth. 12, 32. Ebr. 10, 26. (3) Quia damnati in inferno ſemper peccabunt & blaſphemabunt. (4) omnino æquum eſt ut æternum luant, qui ſi ſemper vixiſſent, animum peccandi æternum habuiſſent.

§. XVII. Pœna damni non erit ſeparata a pœna ſenſus. Quia nullibi Scriptura utramque diſtinguit.

§. XVIII. Infernus ubi ſit ignoramus.

CAP.

CAP. VIII.

De *Imagine Dei.*

§. I.

OBligamur Deo ob imaginem illam sui, ad quam nos homines primitus creavit, quam credimus.

§. II. Imago & similitudo in hoc loco non differunt, sed ponuntur hæc duo vocabula Gen. 1, 26. per Hendiadin pro uno, ut sensus verborum sit, ad imaginem valde similem. Glassius in Philolog. S. p. 392.

§. III. Causa efficiens est tota SS. Trinitas. Quod probatur ex numero plurali: Faciamus. Quæ loquutio non est majestatica pro more hodierno Regum & Principum ita loquentium & scribentium. Quamvis enim hunc Idiotismum germanica lingua admittat, alienus tamen est ab hebraica, sicque nihil aliud quam pluralitatem personarum circa creationem hanc indicat. Sunt autem hæ tres personæ causa solitaria, non vero Sociæ, ex eodem argumento, quo supra in articulo de creatione usi fuimus.

§. IV. Homo non est conditus in statu purorum naturalium. (1) quia hic status est purum putum figmentum. (2) quia contrarium potius ex Scriptura S. constat, quæ dicit hominem partim creatum esse ad imaginem Dei, Gen. 1, 26. partim eum creatum esse rectum Cohel. 7, 30. (3) quia sic nulla foret differentia inter hominem an-

te lapsum & post lapsum. (4) quia sic Deus re vera causa foret peccati.

§. V. Duæ saltem non tres dantur essentiales partes hominis. Probatur (1) ex loco classico. Gen. 2, 7. ubi duæ saltem memorantur partes. (2) quia & alibi in Scriptura duarum saltem partium fit mentio.

§. VI. Etiam Eva condita est ad imaginem Dei. Probatur (1) ab expressa Scripturæ litera. Gen. 1, 26. 27. Est hic nomen Adam appellativum & collectivum speciei, uti patet ex verbo addito plurali: Dominentur, item, ex executione istius deliberationis s. consultationis, v. 27. (2) ex prohibitione homicidii Gen. 9, 6. & ejus ratione adjecta, jam vero etiam mulier non erat occidenda. (3) ex amissione imaginis divinæ in utroque sexu. Gen. 3, 5. 7. Rom. 3, 23. (4) ex renovatione imaginis divinæ, quæ & in sexu muliebri debet fieri. Ephes. 4, 24. Col. 3, 10. Gal. 3, 28. &c.

§ VII. Imago Dei primario in facultatibus animæ fuit conspicua, ut ex descriptione in Scriptura data satis videre est.

§. VIII. Primus homo in statu integritatis vi Theologiæ Naturalis habuit cognitionem de Deo ut uno & Trino. (1) quia ad conceptum veri Dei etiam requiritur Trinitas. (2) Quia primus homo habuit notitiam Dei Salvificam, ad quam non tam requiritur unitas; sed & Trinitas. (3) quia habuit notitiam Dei perfectam, ad quam & notitia Trinitatis pertinet, reliqua est tantum imperfecta. (4) Quia primus homo cum imaginem Dei habuit, procul dubio quoque scivit, se ad eandem esse

esse creatum, & quid eadem sit. Si vero primus homo scivit imaginem Dei, scire etiam debuit, imaginem hanc esse Dei Trin-Unius, quia ad imaginem Dei Trin-Unius a Deo Triuno fuit conditus. (5) Quia alias scientia Dei ante lapsum non differt a scientia post lapsum, quam & Gentiles, Judæi, & Mohamedani habent.

§. IX. Imago Dei non constitit primario in dominio. (1) Quia nullibi id in Scriptura S. asseritur. (2) Quia in dicto classico Gen. 1, 26. 27. expresse dominium ab ipsa imagine Dei discernitur, cum jam conditis ad imaginem Dei hoc dominium demum concedatur. (3) Quia hoc dominium & post lapsum hominis datur. Gen. 9, 1. 2. nec tamen imago hoc modo simul conceditur. (4) Quia in renovatione ad dominium hoc non dicimur renovari. (5) Quia in altera vita beatis restituetur plenissime imago Dei, qui tamen non habebunt dominium in creaturas.

§. X. Imago Dei non fuit donum supernaturale, sed naturale. Probatur (1) ex loco classico. Gen. 1, 26 27. ex quo patet, imaginem Dei concreatam fuisse primo homini: Jam vero omne concreatum est naturale, quia correspondet connato. (2) a propagatione. Quicquid autem propagabile est, naturale quoque esse oportet (3) a natura contrarii, peccati scilicet originalis, quod nobis naturale. (4) a nullitate status purorum naturalium.

§. XI. Immortalitas primo homini fuit naturalis. (1) Quia homo creatus est valde bonus. Gen. 1, 31. Ergo non mortalis &c. Cui & illud ad-

huc accedit, quod Deus homini inspiraverit spiraculum vitarum corpusque ei dederit e terra nondum maledicta. (2) Quia post comestionem de arbore vetita demum morbi, dolores & ærumnæ dictitabantur. Gen. 3, 17. seq. (3) Quia homo conditus rectus. Cohel. 7, v. ult. (4) ex illo Sapientiæ 1. v. 13, 14. Deus mortem non fecit. (5) Quia contraria doctrina semper ab Ecclesia fuit damnata in Pelagianis, Materiariis, aliisque.

§. XII. Imago Dei non fuit ipsa hominis substantia. (1) a silentio Scripturæ (2) Quia imago Dei ab ipso homine distinguitur Alius enim est homo conditus, aliud ad quod conditus fuit. (3) Quia Scriptura S. imaginem Dei describit per Sapientiam & justitiam; sed hæc sunt accidentia, non substantiæ. (4) Si imago Dei fuit substantia, aut fuit finita & creata, aut infinita & increata. Si hoc, fuit ipsa justitia Dei essentialis, quod Osiandricum ψεῦδος est: Si vero illud. necesse est, hominem substantia sive essentia sua fuisse justum, adeoque immutabiliter, Quod vero iterum contradictionem involvit, & ex homine facit Deum. Solus enim Deus essentialiter est justus. (5) Si imago Dei ipsa hominis essentia fuerit, sequitur ea sublata ipsam hominis essentiam esse sublatam, sed absurdum est posterius, ergo & prius. (6) Fideles renovantur, & sic in ipsis reparatur imago Dei amissa. At vero essentialis quædam imago in nobis non renovatur. Sic enim justitia nulli homini est essentialis, cum eadem excidere queat.

§. XIII.

§. XIII. Pepigit Deus cum primo homine in Paradiso fœdus, idque legale. Probatur (1) ex aperta Scripturæ litera. Hoseæ. 6, 7. (2) ex promissione vitæ æternæ Adamo facta. (3) ex diserta oppositione justificationis legalis & Evangelicæ. Rom. 3, 24.

§. XIV. Stetit Adamus in hoc fœdere (1) ut caput naturale seu seminale & radix, a quo via naturali per generationem scilicet omnes homines debuere descendere. Actor. 17, 26. Hebr. 2, 11. (2) Et ut caput fœderale ac morale. Rom. 5, 14.

§. XV. Fœdus hoc habuit Sigillum s. Sacramentum in significatu latiori, quod nonnullis videtur fuisse arbor vitæ.

CAP. IX.

De

Peccato.

§. I.

QUantum & reatu peccati Deo nostro teneamur ex verbo Dei revelato cum horrore cognoscimus, & credimus.

§. II. Peccatum est vel originale vel actuale. Et illius existentia nequaquam est neganda. Quæ licet quidem ex rationis principiis certo sciri nequeat; ex Scriptura tamen Sacra sat abunde constat.

§. III. Deus nullo modo potest dici causa peccati. Nec I. Efficiens physica per se. Quod probatur (1) ab expressa Scripturæ litera. Psal. 5, 5.

Jac. I. 13. 14. (2) ab essentiali Dei sanctitate, puritate ac bonitate. Deut. 31. 14. Ps. 112, 16. 1. Sam. 2, 7. 1. Joh 1, 5. (3) a natura mali, quod est ἀνομία 1 Joh. 3 4. Sed impossibile est, ut Deus ejus possit esse auctor, cum semetipsum abnegare nequeat. 2. Tim. 2, 3. (4) a justitia Dei, qua punit peccata. Ergo illorum non potest esse auctor. Nec II. est causa peccati moralis. Quod probatur (1) ex dictis jam citatis quibus adde Zeph. 3, 5. Syrach 15 11. ex quibus omnino constabit Deo non placere peccatum, adeoque nec suadere aut approbare illud poterit (2) ex odio Dei erga peccata Ps. 145, 8. Ps. 5, 7. Deut. 17, 4. Zach. 8, 17. Qui autem peccatum odit, ille id suadere non potest aut approbare (3) ab interdictis, minis & querelis Dei, item a pœnis Dei. Nec. III. est causa peccati per accidens. Probatur (1) quia nulla nos cogit necessitas ita loqui. (2) ex remotione definitionis causæ per accidens a Deo, quocunque etiam modo sumatur. (3) quia repugnat omnibus hactenus allatis dictis Biblicis. (4) quia nec modi illi, quorum respectu adversarii Deum causam peccati per accidens faciunt, hic locum habent. (5) quia contraria assertio scandalosa est. Et his omnibus, qui causam per accidens nolunt esse veram causam, merito regeritur illud, perinde esse ac si dixerim: Ihr seyd alle Schelme per accidens, & me deinceps vellem explicare, me intelligere vocem Schelme improprie & æquivoce. Nec denique IV. Deus commode potest dici causa peccati deficiens. Quia (1) Deus non deficit, sed a Deo deficit is, a quo peccatum est. (2) Deus

pecca-

peccare aut deficere a bono, a Sanctitate & justitia non potest, quia ipsa est justitia & Sanctitas (3) Deus neminem deserit prius, nisi ipse deseratur ab homine.

§. IV. Serpens in Paradiso fuit naturalis, ac verus. Quod probatur (1) ex ipsa voce נחש quæ verum ac naturalem denotat serpentem. A proprietate autem literæ non est recedendum, nisi nos cogat necessitas. (2) ex comparatione hujus serpentis cum aliis animalibus. (3) ex præfixo ה emphatico, cujus officium est, significatum quasi notius reddere &c. Quamvis hic serpens a Diabolo fuerit obsessus, ut ex omnibus circumstantiis patet.

§. V. Lex de non comedendo de arbore vetita fuit positiva, non naturalis. Sic enim natura scire hanc legem Adamus non potuit, sed speciaLiter a Deo fuit revelata.

§. VI. Vitium naturæ fit nostrum non sola imputatione aut imitatione, sed carnali etiam generatione, ut constat ex clarissimis Scripturæ S. locis Gen. 5, 3. c. 6 5. Ps. 51, 7. Job. 14. 4. &c.

§. VII. Omnes homines excepto solo Christo sunt peccatores, etiam B. Maria virgo. (1) quia Scriptura nullibi eam eximit. (2) Quia opus habuit redemtore. Luc. 1, 47. (3) quia actu peccavit. vid. Matth. 12, 46. Matth. 3, 35. Luc. 2, 22. 43, 49 18, 20. Joh. 2, 4. &c. (4) quia est mortua. (5) ex consensu antiquitatis. Pariter nec Johannes Baptista hic exemptus fuit.

§. VIII. Peccatum primum initium sumpsit ab intellectu, non a voluntate. Quod probatur (1)

ex Gen. 3, 6. & vidit mulier. Quod videre initium peccati denotans non nisi primo ad intellectum referri potest; sive respicias aversionem a bono s. reflexionem ad malum. (2) a diabolicæ tentationis processu & modo, qui, uti patet, omnino prius ad intellectum erat directus. (3) ex seductione Evæ, quemadmodum Scriptura illam eidem tribuit. 1. Tim. 2, 14. 2. Cor. 11, 3. Quæ non nisi in intellectu initium sumere potuit.

§. IX. Non ex solo beneplacito divino pœna primis hominibus fuit dictata. Quod probatur (1) ex justitia divina, vi cujus peccata condonare sine satisfactione nequit. Ps. 50, 5. Rom. 3, &c. (2) ex sanctitate, per quam quæ odit condonare nequit. Habac. 1, 13. Amos. 4, 2. 6, 8. (3) veracitate. Deus quippe in minis æque ac promissionibus verax est. Ebr 6, 18. Sed jam ab initiis seculi minatus est peccatoribus. (4) ex Majestate Dei, quam non poterit pati lædi. Atque adeo non ex solo beneplacito hic Deus egit.

§. X. Peccati originalis πρῶτον δεκτικὸν non corpus est, sed anima. (1) quia peccatum est ἀνομία. Ergo legem Legisque auctorem scire oportet. Scire vero non est corporis sed animæ. (2) quia peccatum non diffitentibus adversariis, est habitus. Jam vero habitus non est primario in corpore, sed oritur ab anima.

§. XI. Peccatum originale & formaliter & abstractive consideratum non est mere privativum, sed & positivum quid. Probatur (1) quia peccatum originale in S. Scriptura ita passim describitur; partim per terminos privativos. v. gr. nos carere glo-

gloria. Rom. 3, 23. &c. partim per positivos e. gr. Quando expresse mentio fit concupiscentiæ & legis rebellantis. Rom. 7, 17. 20 non solum Deum non diligimus, sed & ipsius hostes dicimur. Rom. 8, 7. Appetitu boni caremus & appetitum malum habemus. Gal. 5, 17. &c. Quis autem negabit his in locis agi de peccato formaliter & quidem abstractive. Arguo: Omne in se malum pertinet ad formale abstractive, non negantibus ipsis adversariis. Atqui, omnes illi hactenus recensiti termini positivi, quibus Scriptura peccatum descripsit, sunt per se mali E. Probatur (2) ex Autoritate Librorum Symbolicorum, imprimis ex Artic. secundo A. C. conf. & Apol. p. 54. seq. Quod vero formaliter & abstractive hic peccatum sumatur, hoc probo argumento: Quo sensu Scholastici affirmant peccatum originale esse meram privationem, eo & non alio A. C. id negat. Atqui formaliter & abstractive esse affirmant illi. Ergo formaliter esse negat A. C. Major probatur. Quia A. C. loquitur contra Scholasticorum definitionem, ut ex Apol. constat. Minor est in aprico. Probatur (3) ab absurditate contrariæ sententiæ, utpote quæ favet Papismo, maximeque scandalosa est. Quod si enim peccatum mera est privatio, tum erit Non-ens. Mera privatio enim est non-ens. Hinc si ulterius velis Philosophari: Tum non-entis nullæ sunt affectiones, privationis nulla est efficacia. Quæ vero sine scandalo hic applicari nequeunt. Intelligitur hic autem per positivum non-ens positivum, sed sumitur terminus (1) in sensu grammatico, quia re vera aliquid

liquid ponit in homine, quod antea non habuit. Quem ſenſum etiam quodammodo poſſes dicere metaphyſicum. Ex quo tamen non ſequitur eſſe quoque peccatum ens aliquod metaphyſicum. Ut enim in metaphyſicis omne reale non ſtatim eſt ens reale, ita nec omne poſitivum ſtatim eſt ens poſitivum. (2) in ſenſu logico, quo ſubjectum ita afficitur, ut ab eo denominetur quale, ſicut ab avaritia dicitur avarus (3) in ſenſu Ethico & morali, quemadmodum vitia ut poſitivæ qualitates opponuntur virtutibus.

§. XII. Concupiſcentia pertinet non ad materiale ſed ad formale peccati. Probatur (1) ab expreſſa Scripturæ litera, ſecundum quam concupiſcentia eſt ἀνομία. Rom. 7, 7. (2) Itidem ab autoritate A. C. loc. cit. Quod vero illa concupiſcentia non ad materiale ſed ad formale peccati referat ſequenti probo argumento: Quicquid per lapſum ſucceſſit in locum juſtitiæ originalis, id omne quantum eſt, juſtitiæ contrarium, & ſic formaliter peccatum eſt. Atqui Concupiſcentia, per quam peccatum originale definitur in A. C. ſucceſſit in locum juſtitiæ originalis. Ergo. Inſto: Quicquid poſt lapſum in locum juſtitiæ originalis ſucceſſit, id non ad materiale, ſed ad formale, ſpectat. Atqui Concupiſcentia, &c. Ergo. Major probatur. Quia materiale peccati eſt ſubjectum ejus & facultas hominis naturalis, jam vero hæc non ſucceſſit in locum juſtitiæ originalis, ſed jam tum exſtabat.

§. XIII. Motus primo primi ſunt peccata actualia, non ipſum originale. Sunt enim hi motus actus,

actus, & per consequens a peccato originali differunt ut effectus a causa, cum peccatum originale non sit actus sed habitus.

§. XIV. Peccatum non est dicendum non-ens aut nihil. Tot enim prædicata in Scriptura de peccato occurrunt, quæ istiusmodi scandalosam locutionem non concedunt. Et licet peccatum non sit ens metaphysicum, sufficit quod sit ens reale ethicum.

§. XV. Infantibus peccatum originale inest non per modum dispositionis, sed per modum habitus connati. Sic enim peccatum originale infantum eodem modo describitur ac peccatum originale adultorum. Gen. 6, 5. collato cum Ps. 58, 41. & Es. 48, 8.

§. XVI. Peccatum originale sufficiens ac adæquata est damnationis causa. Probatur (1) ab expressa Scripturæ litera. Rom. 5, 12. 1. Cor. 15, 21. 22. (2) ex atrocitate peccati & justitia Dei. Equidem D. Scherzerus in Syst. loc. 7 §. 11. p. 170. cum Menzero asserit, peccatum originale non esse adæquatam damnationis causam; verum sat orthodoxe eum applicavit & conciliavit D. Fechtius. de statu infantium a gentilibus progenitorum, cum in infantia decedunt. Sect. 3. §. 94.

§. XVII. Peccatum originale non est ipsa hominis substantia. (1) quia imago Dei in cujus locum successit, non erat substantia. (2) quia expresse Scriptura peccatum ab ipso homine distinguit. Gen. 4, 7. (3) quia repugnat definitio substantiæ. &c.

§. XVIII.

§. XVIII. Etiam cogitationes sunt peccata. Probatur (1) ab expressa Scripturæ litera. Gen 6, 5. (2) quia Deus corda & renes probat, & de occultis quoque judicat. Ps. 19, 13. (3) quia cogitationes malæ sunt contra legem.

§. XIX. Non omne peccatum actuale est voluntarium. Nam (1) omnis ἀνομία est peccatum sive τὸ voluntarium accedat, sive non 1 Joh 3, 4. & ubi est illegalitas, ibi est peccatum. Sed & in involuntario malo est illegalitas. Erg. (2) quia in hominibus dantur peccata ignorantiæ & infirmitatis. Levit. 4, 2. 27. Num. 15, 27. Ps. 19, 13. Ps. 25, 7. Gen. 12, 17. 18. utpote quæ peccata sunt & tamen actualia. (3) quia apostolus testatur se id facere, quod non vult. Rom. 7. 15. idque malum peccatum esse agnoscit. v. 19, 34. conf. Gal. 5, 17. &c.

§. XX. Habent & infantes peccata actualia. (1) quia habent peccatum originale, quod nunquam otiosum. (2) quia id testatur Scriptura. Gen. 6, 5. & experientia. (3) ab Autoritate Ecclesiæ, quæ formulam hanc in baptismo adhibet: alles was ihm von Adam angebohren ist, und er selbst dazu gethan hat.

§. XXI. Nullum datur peccatum natura sua veniale. (1) Quia nullum tam parvum est peccatum, quin nos in judicium ducat. Matth. 12. 36. c. 5, 18. seq. (2) Quia ex rigore justitiæ divinæ nemo innocens est. Job. 9, 2. Ps 103, 3. Ps 143, 3.

§. XXII. Sagæ non sunt peccatores in Spiritum S. (1) Quia & Manasses maleficis artibus inserviisse dicitur. 2. Chron. 33, 6. qui tamen peccator

in

in Spiritum S. non fuit. (2) Quia multæ sagæ sese convertunt, adeoque media salutis non finaliter rejiciunt.

§. XXIII. Non Lex sed Evangelium est objectum peccati in Spiritum S. Et hinc facile responderi poterit ad quæstionem: An peccati hujus genus possit esse ἀνομία? equidem Johannes 1. Epist. c. 3, 4. asserit, omne peccatum esse ἀνομίαν. Hinc facile quis subsumere posset hanc παράβασιν esse peccatum. Ergo etiam vi sequelæ ἀνομίαν illam esse diceret. Sed intelligitur duntaxat genus latius, quia non universam hujus peccati quoad speciem actus naturam comprehendit. Nam quamvis quidem peccatum hoc in genere, quatenus peccatum est, omnino ἀνομία sit, & vox ἀνομίας, si specialiter accipiatur, etiam ἀπιστίαν sub se complectatur: Prima enim legis tabula, primumque ejus præceptum eo ipso dum fidem & obedientiam erga Deum requirit, vi oppositorum omnem ἀπιστίαν, etiam illam, qua quis Evangelio ipsi scilicet Dei verbo fidem denegat, castigat & condemnat. Attamen peccatum hoc si quoad speciem actus, & cum addito: Peccatum in Spiritum S. dicitur, sub genere ἀνομίας contineri nequit. Sed tum ex jam dictis strictius ac proximum ejus genus est ἀπιστία.

§. XXIV. Impœnitentia finalis non ad formale sed ad adjuncta hujus peccati spectat.

§. XXV. Peccatum in Spiritum S. irremissibile est & quoad actum, & quoad potentiam. Qua in sententia nos maxime confirmat clarissima illa litera. Matth. 12, 31. 32. Quo ex dicto ita colligimus:

mus: In qua notione Christus vocabulum ἀφεθήσεται *remittetur*, in uno distinctionis membro adhibuit, in eadem etiam vocibus οὐκ ἀφεθήσεται *non remittetur* in altero distinctionis membro usus est. Subsumimus: Atqui Christus vocabulum ἀφεθήσεται in priori distinctionis membro (ad quod tum peccata morum omnia, tum peccatum etiam in Filium hominis pertinent) non tantummodo sub actus; sed potissimum potentiæ notione adhibuit. Ergo etiam in altero distinctionis membro vocibus: οὐκ ἀφεθήσεται *non remittetur* eundem in modum usus est. Min. prob. quia verbum prioris membri ἀφεθήσεται, si de actu explicari deberet, vix sibi per omnia dictum Christi constaret. Nam utut multa morum peccata, nec non peccatum in Filium hominis interdum actu ipso remittantur, semper tamen illa remitti negant exempla illorum, qui in peccatis mortalibus moriuntur. Quando autem Theologi Nostrates nonnulli dicunt, excludi in hoc peccato non tam potentiam, quam actum, tum considerare videntur hoc peccatum (α) non solitarie, sed comparative, respectu scilicet meriti Christi & gratiæ, cujus & nec erga peccatorem in Spiritum S. datur terminus. (β) non absolute sed conditionaliter cum adjecto illo: Si nimirum possibile esset peccatorem hunc resipiscere.

§. XXVI. Peccatum in Filium hominis est adversus Christum θεάνθρωπον, qui non tantum in statu exinanitionis, sed & in statu exaltationis hic spectatur. Quoniam & hodie adhuc committi potest.

§. XXVII.

§ XXVII. Deus neminem indurat nec deserit, nisi deseratur prius.

§. XXVIII. Tales penitus indurati, qui plane non possint converti, in hac vita non dantur. Quia (1) hac ratione solus diabolus simpliciter est inconvertibilis. (2) quia nemo datur adeo induratus, cujus non salutem cupiat & optet Deus.

CAP. X.

De

Viribus Liberi Arbitrii.

§. I.

ET ob amissas illas concreatas vires Deo nostro tenemur. Quod pariter credimus.

§. II. In naturalibus homo habet post lapsum liberum aliquod arbitrium. (1) ex dictis. Rom. 1, 19. 20. 2, 14. 15. 10, 3. Philipp. 3, 6. (2) quia alias nulla foret actio moraliter bona aut mala, quæ laudem ac vituperium mereatur. (3) Quoniam alias Deus foret causa peccati. (4) quia alias præmia indebita & supplicia omnia injusta forent. (5) quia omnes leges in politia alias & Republica forent inutiles. Non tamen liberum hoc arbitrium tantum est, ut cavere queamus ne unquam erremus & in naturalibus. Uti quotidiana experientia & exempla etiam Sapientissimorum testantur.

§. III. In rebus mere spiritualibus homo irregenitus plane nullum habet liberum arbitrium, nullasque sese convertendi vires, Rom. 8, 7. Joh. 8, 34, &c.

§. IV. Intellectus in rebus spiritualibus post lapsum plane est cœcus, nihilque propriis viribus intelligere potest. 1. Cor. 2, 14. Eph. 4, 17. 18. 19. Matth. 13, 13. Eph. 5, 8. Joh. 1, 5. Joh. 15, 5.

§. V. Hinc homo ex naturalibus viribus sine omni lumine gratiæ nullam, multominus excellentem quandam verbi divini notitiam consequi potest, nec tantam, ut dicta Scripturæ difficilia explicare, illustrare, & a corruptelis vindicare, imo ut totam fidei analogiam sine errore cognoscere, deque ea cum aliis loqui, concionari, aut disputari queat. Quæ omnia a gratia assistente & docente sunt. 1. Cor. 12, 8.

§. VI. Voluntas in rebus divinis prorsus non modo a Deo aversa, verum etiam adversus Deum natura sua fertur, & ad omne malum conversa ac penitus depravata est. Gen. 6, 5. c. 8, 21. Jer. 17, 9. Rom. 8, 7.

§. VII. Hinc & falsum est, omnes errores esse in voluntate, nullos in intellectu.

CAP. XI.

De

Benevolentia Dei Universali.

§. I.

ET ob hanc Deo nostro obligamur. Quod credimus.

§. II. Distinctio voluntatis Dei in antecedentem & consequentem proba est & bona. (1) Quia in genere spectata radicata est tum in Scriptura; 1. Sam.

1. Sam. 2, 30. tum in natura voluntatis hominum. (2) Quia & in ſpecie ſi applicatio fiat ad controverſias anti-Calvinianas in præſenti loco itidem eſt radicata in tot Scripturæ locis, ubi Deus dicitur velle modo omnium hominum, modo credentium ſalutem. Item & in antiquitate.

§. III. Voluntas antecedens ordinata quidem eſt, & reſpiciens media ſalutis; ſed ratione exhibitionis; non vero ita conditionata eſt, ut etiam reſpiciat hæc ipſa media ratione applicationis, pœnitentiamque hominis ſimul includat. Quod voluntatis conſequentis eſt. Provocamus (1) ad inductionem omnium locorum., voluntatem hanc deſcribentium. Matth. 28. 19. 1. Tim. 2, 4. &c. (2) Quia voluntas hæc ad pœnitentiam ducit, non ergo eandem includit 2. Petr. 3, 9.

§. IV. Voluntatis divinæ antecedentis etiam erga maxime induratum peccatorem in hac vita nullus eſt terminus. (1) Quia ſe extendit ad mundum. Joh. 3, 16. Quamdiu ergo induratus ad mundum pertinet, quemadmodum ad eum pertinet quousque vivit, tamdiu etiam voluntatis Dei antecedentis nullus datur terminus. (2) Quia & maxime induratus ſpernit voluntatem hanc Domini, ergo neceſſario voluntas hæc dabitur. (3) Quia & maxime induratus a Spiritu S. vocatur.

§. V. Deus vult ſerio omnium omnino hominum ſalutem. (1) Ex clariſſima litera. 1. Tim. 2, 4. Rom. 11, 32. (2) Quia juramento aſſerit, ſibi non placere mortem peccatoris Ezech. 18, 23. neque vult ullum perire. 2. Petr. 3, 9. (3) quia totum mundum dicitur diligere, qui in credentes & in-

credulos distinguitur. Joh. 3, 16. seqq. (4) Idem constat ex universalitate satisfactionis Christi. Item (5) ex universalitate vocationis.

§. VI. Deus etiam media salutis vult omnibus hominibus dare. (1) Quia Deus serio vult finem, salutem nimirum, ut jam probavimus. Ergo etiam media velit necesse est: (2) Quia Deus media salutis e. gr. Verbum & Sacramenta, ex quibus fides est, omnibus offert. (4) Quia Deus tam serio adhortatur homines, & excitat ad pœnitentiam & fidem. Matth. 3, 8. Marc. 1, 15.

CAP. XII.

De

Electione.

§. I.

ET ob hanc specialem gratiam obligamur Deo nostro. Quam credimus.

§. II. Electio & prædestinatio sunt Synonima, nec poterit dici, quod prædestinatio reprobationem quoque sub se complectatur. Prob. (1) ex inductione omnium locorum Biblicorum. (2) quia qui prædestinati sunt secundum phrasin biblicam etiam glorificati dicuntur. Rom. 8, 30. Quæ vero ad reprobationem applicari nequeunt. (3) Quia distinctio hæc semper ab Ecclesia orthodoxa fuit rejecta.

§. III. Electio & inscriptio in librum vitæ non videntur esse Synonyma. Quod liber vitæ sit nihil aliud quam catalogus credentium, sive eorum,

rum, qui oblata media acceperunt, non habito respectu ad finalem perseverantiam. Quo ex catalogo fieri potest deletio.

§. IV. Electio habet suas causas. (1) quia Scriptura S. eadem ratione loquitur de Deo cum nos vocat, justificat & glorificat, quam loquitur de Deo, qui nos prædestinavit. Rom. 8, 3. uti ergo vocatio, justificatio & glorificatio suas habent causas, ita & electio. (2) A pari exemplo, verbi scilicet quod utique non est Deus ipse; sed est in Deo, nihilominus tamen causa sua non est destitutum. (3) Quia nemo Theologorum hactenus causas electionis negavit.

§. V. Accurate loquendo fides non ingreditur electionem ut movens, sed est conditio prærequisita & prævisa. (1) Quia non electi dicimur *propter* fidem; sed *per* fidem. (2) Quia contraria assertio variis adversariorum calumniis est expositа. (3) Quia nulla nos cogit necessitas contraria phrasi uti. Non tamen propterea in alterum absurdum dilabi debemus, ut statuamus, meritum Christi simpliciter spectatum esse causam impulsivam electionis. Cum hac ratione electio foret universalis, quia meritum Christi simpliciter spectatum ad omnes omnino homines sese extendit. Hinc omnino cum antiquioribus Theologis notanter dicere solemus: Meritum Christi *fide apprehensum* s. ratione prævisæ applicationis spectatum esse causam impulsivam.

§. VI. Subjectum electionis est Homo, isque non qua integer, nec qua creandus; sed qua lapsus, ut constat ex ordine decretorum divinorum.

Quorum scala ex mente orthodoxorum hæc est: (1) Decretum de creatione hominis. (2) Præscientia lapsus (3) Decretum redemtionis. (4) Consilium de mediis. (5) Prævisio eorum, qui iis usuri vel non. (6) Beneplacitum de utentibus glorificandis. (7) Eorum præscientia specialis. (8) Præscitorum dilectio (9) Dilectorum electio.

§ VII. Electio non est facta absolute; sed intuitu fidei finalis. (1) Quia electi dicimur κατὰ πρόγνωσιν. Rom 8, 29. Quæ prævisio non nisi fidem respicit. (2) Quia expresse dicimur electi in fide veritatis. 2. Thess. 2, 12. (3) Quia dicimur Electi in Christo. Eph. 1, 4. Quo omnino innuitur fides, utpote sine qua sumus extra Christum. (4) quia executio hujus decreti non fit absolute, sed intuitu fidei.

§ VIII. Electio est particularis. Probatur (1) ex paucitate. Matth. 10, 16. (2) Quia electio non est facta absolute, sed intuitu fidei. Cum ergo non omnes credant, nec omnes possunt dici electi. (3) Quia actu non omnes salvi fiunt.

§. IX. Electio est immutabilis 2. Tim 2, 19.

§. X. Possunt tamen Electi totaliter excidere gratia divina, licet non finaliter. Probatur (1) ex Ps. 37, 24. Quem autem Deus erigit, ille antea debuit lapsus fuisse (2) ex exemplis electorum, Lothi, Jobi, Davidis, Aaronis, Petri, &c. qui omnes mortaliter peccarunt, adeoque gratia Dei exciderunt. (3) ex monitu Apostoli. 1. Cor. 10, 12. (4) ex precibus electorum. Ps. 51, 13.

§. XI. Somnium est Autoris Æterni Evangelii aliorumque, numerum electorum majorem esse, nume-

numero reproborum. Cum contrarium constet ex paucitate modo jam asserta.

§. XII. Reprobatio, electionis contrarium, non facta est absolute, sed intuitu incredulitatis finalis. Probatur (1) Quia expresse incredulitas judicii in mente divina jam suscepti & iræ imminentis causa dicitur. Joh. 3, 18. 36. (2) Quia Deus ipse testatur, culpam perditionis hominum non esse in se, sed in ipsis pereuntibus. Hoseæ. 19. 9. Matth. 23, 27. (3) Quia causa executionis hujus decreti est incredulitas. Marc. 16, 16. (4) a summa Dei justitia, quæ non patitur ut justus cum injustis pereat. Gen. 18, 25. (5) Quia alias Deus respiceret in judicio suo personam. Quod est contra Deut. 10, 17. Act. 10, 34. 1. Petr. 1, 17.

§. XIII. Nec positiva, nec negativa reprobatio est toleranda. Quia nullibi Scriptura S. sic distinguit.

§. XIV. Fides temporaria reproborum vera specie fides est, per quam ad tempus possunt esse in gratia. Probatur (1) ex clarissima litera. Ezech. 18, 26. (2) ex Luc. 8, 13. (3) Quia fides temporaria easdem habet causas, quas perseverans habet, modo in durationе est differentia. Quis vero propterea differentiam in specie faciet? Quis plantam ob radicis infirmitatem vento in petra dejectam specie differre dicat ab alia firmiores radices habente. (4) Quia idem ubivis est objectum.

§. XV. Potest omnino homo electionis suæ & salutis esse certus. (1) Quia jubemur nos probare, num in fide simus. 1. Cor. 11, 28. 2. Cor. 13, 5. (2) ex exemplis piorum Abrahami. Rom. 4, 8. seq. Davidis Ps. 27, & 31. Jobi cap. 19, 25. Pauli. Rom. 8, 31. seq. 2. Tim. 1, 12.

CAP. XIII.

De

CHRISTO.

§. I.

OBligamur Deo nostro, quod Redemtorem habeamus, qui ex miseria nostra nos eripuit, qui est Christus. Quem credimus.

§. II. Messias ille, qui juxta Scripturam V. T. venire debuit, jam dudum in carnem venit. Uti ex Gen. 49, 10. & Dan. 9, 24 seq. aliisque Scripturæ dictis satis evincitur. Est vero ille Messias Jesus ille, in quem nos Christiani credimus. Quod vel unico hocce prob. argumento: In quo omnia vaticinia prophetica de Messia agentia impleta fuere, ille est verus Messias. Atqui noster JESUS &c. E. Major est in aprico. Min. Prob. Sic enim in Jesu impletum (1) dictum Gen. 49, 10. (2) Dan. 9, 24. (3) dictum. Es. 7, 14. quia est a virgine natus. (4) dictum Mich. 5, 2. quia in Bethlehem fuit natus. (5) Messias debebat esse verus Deus, & verus homo. Talis Christus noster est &c.

§. III. Sine notitia Christi nemo potest salvus fieri.

fieri. Prob. (1) ab expressa Scripturæ litera. 1. Joh. 5, 12. 13. (2) quia Christus fundamentum est salutis. 1. Cor. 3, 11. (3) quia sine fide, quæ nititur Christo, nemo potest salvari Marc. 16, 16. Ebr. 11, 6. &c.

§. IV. Male a Quakeris tota illa historia de Christo in allegoriam transfertur, & de quovis homine pio explicatur, qui ἐπιλέυσει Spiritus S. concipi, divinæ naturæ uniri, crucifigi, mori, sepeliri, resurgere, atque ascendere ad cœlos debeat, male etiam notitia hæc paschatos manducatio ab ipsis vocatur. Quæ contrariantur (1) omnibus & V. & N. T Scripturis. (2) regulis hermeneuticis, quæ docent, a litera non esse recedendum. (3) universæ piæ antiquitati.

§. V. Character, λόγος, & ἀπαύγασμα patris, nomina sunt, quæ non ad Christi officium, sed divinam ejus naturam, & originem referuntur. Uti ex Scopo Spiritus S. ubivis satis clarissimum est, ac perspicuum. Contrariumque non sine multis absurditatibus asseritur.

§. VI. Christus & verus Deus est, ut jam supra probavimus. Et verus est quoque homo. Quod Prob. (1) ex omnibus veri hominis partibus tam essentialibus quam integralibus. (2) ex proprietatibus Humanæ Naturæ Christo competentibus.

§. VII. Christus descendit juxta humanam Naturam ex Adamo non tam seminali & naturali propagatione vi benedictionis illius Gen. 1, 28. quam fœderali promissione, Gen. 3, 15. facta, & supernaturali ἐπιλεύσει Spiritus S. Luc. 1, 35.

§. VIII. Christus Davidis filius non tantum legalis, sed utique naturalis fuit, & ex ejus prosapia re vera ortus: Quia (1) id volunt Prophetiæ V. T. ubi germen ex Davide ortum promittitur. Es. 11, 1. Jerem. 23, 5. (2) idem testimonia N. T. quibus dicitur genitus esse ex semine David Rom. 1, 3. 2. Tim. 2, 8. Act. 13, 23. (3) quia manifestam esse Christi progerminationem ex Juda dicit Apostolus, & propterea privilegia tribus Levi ad ipsum nulla ratione pertinere. Ebr. 7, 14.

§. IX. Humanam naturam, non personam assumsit Christus. Fuit enim ἀνυπόστατος Humana Natura, ut licet fuerit substantia completa in essendo, non tamen completa in subsistendo, ut propriam habuerit subsistentiam. Quoniam alias duæ in Christo fuissent personæ.

§. X. Unum saltem est corpus Christi non duplex, Spirituale & humanum, Hebr. 2, 14. adeoque nec ante incarnationem homo fuit, sed Deus tantum. Joh. 1, 1. 14. &c.

§. XI. Hypostasis τῦ λόγυ vere & realiter communicata est humanæ naturæ, ita ut H. N. subsistat hypostasi Filii Dei. Sic enim duæ naturæ subsistunt in una persona, ut unus sit Christus, unus mediator. 1. Tim. 2, 5. unus Dominus. 1. Cor. 8, 6. & sic unum ὑφισάμενον. Hinc autem communicatio facta est vel divinæ hypostaseos carni, vel humanæ hypostaseos Deo: Hoc non est, & impossibile est, alias Divina Natura propriam hypostasin amisisset. E. illud est. Vel quarum naturarum unio facta est ad personam unam, illæ subsistunt in una hypostasi. Atqui Divinæ & Humanæ

manæ Naturæ unio facta est ad unam personam E. Non subsistunt persona creata & increata.

§. XII. Non tantum Persona, sed & essentia s. Natura Filii Dei est incarnata. Quia persona non est, nisi essentia charactere personali notata conf. 1. Tim. 3, 16. Joh 1, 14.

§. XIII. Christus homo immunis fuit a peccato omni, & quidem ita, ut peccare nullo tempore potuerit. Idque ob Sanctitatem tam originalem, quia conceptus est e Spiritu S. quam communicatam, quia per unionem personalem ipsi datus est Spiritus S. sine mensura. Et hæc ἀναμαρτησία competit Christo non tantum in adultiore ætate; verum etiam in infantia & puerili. Ratio: Quia omni tempore Sanctus Sanctorum fuit, & in unione personali. Ecquod ergo tempus fuit, quo Christus peccare potuerit?

§. XIV. Duæ naturæ in Christo sunt unitæ, ut veteres contra *Nestorium* & *Eutychem* loquebantur ἀχωρίστως, ἀδιαστάτως, ἀσυγχύτως & ἀτρέπτως. Quæ unio personalis dicitur, estque plane singularis, eaque una saltem non duplex: Altera corporis & animæ: Altera divinæ & humanæ Naturæ. (1) Quia alias in Christo & duæ forent personæ. (2) Quia prior uno naturalis potius quam personalis dicenda.

§. XV. Sic etiam unus saltem est Christus, non duplex, alter internus, alter externus. 1. Tim. 2, 5. Qui idem etiam est, qui in cordibus nostris habitat. Ephes. 3, 17.

§. XVI. Uti post factam unionem personalem assumta caro nunquam & nuspiam est extra & citra

tra λόγον, ita & λόγος nunquam & nuſpiam eſt extra vel citra ſuam carnem, ita tamen, ut nec caro immenſa ſit, nec & λόγος includatur, finiatur, vel circumſcribatur; ſed & illa finita, & hic infinitus permaneat. Prob. (1) ex Coloſſ. 2, 9. Si vero tota plenitudo inhabitat, nec λόγος extra carnem, nec caro extra λόγον eſt. (2) Quia duæ hæ naturæ ἀδιαιρέτως ſunt unitæ, ut antiquitas loquitur contra Neſtorium.

§. XVII. Prædicationes ex unione fluentes duplicis ſunt generis. Aliæ *immediate* ex eadem fluunt, & dicuntur *perſonales:* Aliæ *mediate*, mediante ſcilicet communicatione idiomatum, & dicuntur *idiomaticæ.*

§. XVIII. Perſonales iterum ſunt duplicis generis, aliæ ex *unitione*, aliæ ex *unione* fluentes.

§. XIX. Propoſitiones perſonales ex unitione fluentes ſunt tales, in quibus uno verbo λόγος dicitur aſſumſiſſe carnem: Atque ſic ſubjecti loco ſtat *concretum perſonæ ſimplicis*; prædicati loco vero ſtat *actus unitionis cum natura humana* ἀνυποστάτῳ. Quales prædicationes occurrunt. Joh. 1, 14. 1. Tim. 3, 16. Hebr. 2, 14. 16.

§. XX. Propoſitiones *perſonales ex unione* fluentes ſunt, in quibus *concretum naturæ prædicatur de concreto naturæ*, ut *Deus eſt homo, & homo eſt Deus. Concretum* alias in Logicis eſt talis terminus, *qui exprimit formam vel naturam cum ſubjecto.* Hoc loco vero *concretum* eſt vel *perſonæ*, vel *naturæ. Perſona* iterum eſt vel *ſimplicis*, quo exprimitur *una ſaltem natura* cum *ſua ſubſiſtentia propria*, quæ eſt *Divina* ante unionem conſiderata, quale ſubjectum eſt

est in *prædicationibus personalibus ex unitione* fluentibus: Vel *compositæ*, quo *tota persona Christi, utraque natura constans exprimitur*, vel *unica voce*, ut *Christus, Messias, Salvator, Immanuel*, &c. (quandoq; etiam *Filius hominis, Deus, homo*, quando scilicet hi termini per *Synechdochen* pro tota Christi persona compositа sumuntur. Nempe quando *officium Christi* & *opus redemtionis* nostræ describitur, ut Gen. 3, 15. Matth. 18, 11. *Hœpfner, in locis p. 298. seq.)* Vel *periphrasi*, ut λόγος *incarnatus, homo Deificatus. Concretum vero naturæ* est, quo *non tota Persona Christi, sed una tantum natura exprimitur; sed cum connotatione tamen hypostaseos, in qua subsistit.* Quæ natura si est *divina*, audit *concretum Naturæ divinæ*, si est *humana*, audit *concretum Naturæ Humanæ. Concreto* opponitur *abstractum*, quod in Logicis alias *nudam exprimit formam* ut *albedo.* Hic iterum est vel *personæ*, quod cum *concreto naturæ* convenit, & quidem *quoad exempla*, quamvis *in resolutione* Theologi differentiam aliquam observent: Vel *abstractum naturæ*, quod *nudam exprimit naturam & formam sine connotatione hypostaseos*, ut *Deitas absolute* spectata, prout tribus Personis communis est, *humanitas.* Ex his constabit, quid sit prædicatio *concreti naturæ de concreto naturæ* in *prædicationibus personalibus* ex *unione* fluentibus: *Deus est homo* & *homo est Deus.* Quarum sensus simplicissimus hic est, quod utriusque Naturæ Divinæ & humanæ in Christo sit *una communis hypostasis*, qua arctissime & indissolubiliter uniuntur, quod *Deus S. Filius Dei in suam hypostasin assumserit Naturam Humanam, & quod Homo sive Humana Natura in ipsam Filii Dei Hypostasin sit evecta,*

ut

ut sensus propositionis sit; Deus est homo, hic: *Filius Dei personaliter idem est, qui filius hominis, & vice versa.*

§. XXI. Differunt autem *prædicationes* ex *unione* fluentes ab iis quæ ex *unitione* fluunt, (1) ratione terminorum. In *unitione* subjectum est *Concretum personæ simplicis:* In *unione* subjectum est *Concretum Naturæ.* (2) & ratione *copulæ*, quæ in *unitione* communiter stat in *præterito:* in *unione* in *præsenti* (3) ratione *reciprocationis*: In *unione* prædicationes sunt reciprocæ, non item in *unitione.*

§. XXII. Christus est Filius Dei naturalis, etiam secundum naturam humanam *personaliter* & ex unionis gratia, non vero saltem Filius Dei adoptivus. Recteque annumeratur prædicatio hæcce personalibus prædicationibus ex unione fluentibus. Fundamentum est Jerem. 23, 5. 6. & cap. 33, 4.

§. XXIII. Propositiones personales: Deus est homo & homo est Deus; non sunt verbales, nec identicæ, nec figuratæ, nec usitatæ, sed inusitatæ.

§. XXIV. Communicata sunt carni Christi vere & realiter idiomata divina, eaque *omnia.* Coloss. 2, 9. in specie omnipotentia Matth. 28, 19. Omniscientia. Coloss. 2, 9. Omnipræsentia. Eph. 4, 10. Matth. 18, 20. cap. 28, 20. Potestas remittendi peccata. Matth 9, 6 mittendi Spiritum S. Joh. 16, 7. instituendi judicium Joh. 5, 12. Gloria adorationis. Phil. 2, 10. &c. Quamvis aliter prædicentur de H. N. idiomata divina ἀνενέργητα, nempe mediate; aliter ἐνεργητικὰ, nempe immediate.

§. XXV. Prædicantur idiomata divina de H. N. per denominationem non extrinsecam sed intrinsecam.

secam. (1) Quia alias non tantum communicatio; Sed & ipsa unio personalis everteretur. Sequeretur enim divinam naturam non esse intime cum humana unitam; sed externe saltem adhærere: Qualis enim est denominatio, talis & unio est. (2) Quia unio est maxime intima & perichoristica. (3) Quia in carne Christi habitat tota plenitudo Deitatis. Coloss. 2, 9. &c.

§. XXVI. Tria dantur genera communicationis idiomatum: *Primum*, in quo idiomata, modo divina modo humana, prædicantur de Christo secundum eam naturam, cui formaliter sunt propria. *Secundum*, in quo idiomata tantum divina prædicantur de humana Christi N. non ut formaliter propria; sed ut ex unionis personalis gratia communicata. *Tertium*, in quo Apotelesmata prædicantur de Christo secundum utramque naturam. Hæ prædicationes sunt *idiomaticæ*.

§. XXVII. Ab abstractivis prædicationibus e. gr. *Deitas est Passa* merito abstinemus. (1) Quia in S. Codice non habent fundamentum. (2) Quia eas nulla urget necessitas. (3) Quia facile scandalum possunt præbere. (4) Quia in Antiquitate semper fuere suspectæ.

§. XXVIII. Honor Christo homini exhibitus in ipso Christo etiam terminatur. (1) Quia unio personalis est inseparabilis, quæ vero revera separatur, si ab adoratione unius naturæ excluderetur altera. (2) Quia Humana Natura in consortium Trinitatis est assumta. (3) id etiam postulat officii, quod utriusque naturæ est, relatio. Ita enim Christus noster mediator, Rex & Salvator. 1. Tim. 2, 5.

§. XXIX.

§. XXIX. Omnino & Christus cultu religioso fuit adoratus, & adorari debuit, cum inter mortales adhuc versaretur. Matth. 2, 2. c. 11, 2. 25. c. 16, 16. c. 21, 9. &c.

§. XXX. Christus in N. T. nullas novas leges dedit. (1) quia nullibi legitur novas leges dedisse. (2) Quia Lex Mosis fuit perfecta, cui nihil addi debebat, nec ab ea quid demi. (3) Quia ipse Christus Legem Mosis perfectam judicat. Matth 22, 25. dum nominat præceptum maximum. (4) Quia finis officii Christi non fuit novas leges dare, sed datam explicare & implere.

§. XXXI. Unum, non duplex fuit Christi sacerdotium, Aaronicum & Melchisedecianum. Cum sacerdotium Christi sit unicum ab Aaronico distinctum. Hebr. 7, 11. & idem tamen æternum. ibid. v. 22. & cap. 6, 10.

§. XXXII. Satisfactio Christi absolute fuit necessaria. Nam si & sine ea Deus fuisset propitius, tum læsisset (1) Naturæ sanctitatem, quia non odisset peccatum. (2) justitiam, quia dignos morte non puniviſſet. (3) veritatem suam: *Morte morieris* retractasset. (4) Legem suam moralem, quia maledictionis reos simpliciter absolvisset.

§. XXXIII. Christus Mediator & Satisfactor & Redemtor noster est secundum utramque naturam. Quia eum ita Scriptura describit. De divina natura vid. Act. 20, 20. Gal 4, 4. 1. Joh. 1, 17. &c. De humana Natura vid. 1. Tim. 2, 5. Luc. 19, 56. Gen. 3, 15. &c.

§. XXXIV. Christus satisfecit pro omnibus omnium hominum peccatis, peccatorumque pœnis.

Proba-

Probatur (1) ex clarissimis dictis. Jes. 53, 6. 2 Cor. 15, 14. 1. Tim. 2, 6. Hebr. 2, 9. &c. (2) Quia Christus dicitur pro iis omnibus mortuus, qui peccato Adami sunt infecti. Rom. 5, 19. seq. (3) Quia Christus etiam pro iis dicitur mortuus, qui pereunt. 1. Cor. 8, 11. Rom. 14, 15. Hebr. 10 29 2. Petr 2, 1. Imo etiam pro impœnitentia finali satisfecit. Quod probatur a *Meisner. in Qv. vex.* (1) ex iisdem argumentis, quibus jam probatum. Christum pro omnibus hominibus, omnibusque peccatis satisfeciisse, jam vero impœnitentia finalis est peccatum. (2) Si finalis incredulitas non est expiata, vel quatenus incredulitas, vel quatenus finalis est. Si quatenus incredulitas, tum pro nullo infideli Christus fuisset mortuus. Quod absurdum. Si quatenus finalis est, tum sequitur, quod Christus pro nullis damnandis, eorumque peccatis satisfecerit. Ista enim omnia sunt finalia & damnandi in iis perseverant usque ad finem e. gr. quærimus: Num Christus pro finali avaritia Ananiæ, in qua mortuus Actor. 5, 4 5. mortuus? Si negas, meritum Christi fit particulare: Si affirmas, de similibus idem judicandum esse inferimus. Si enim Christus pro finali avaritia, scortatione, luxu, &c. satisfecit non videmus, cur non pro omni etiam finali impœnitentia in genere satisfactum sit, præsertim cum finalis avaritia, scortatio, luxus, &c. nihil aliud sit quam continuata & finalis in illis peccatis perseverantia, adeoque specialis impœnitentia. (3) Quoniam alias ob finalem incredulitatem nemo juste posset condemnari. Aliter tamen quæstio hæc contra Cal-

vinianos deciditur a *Quenſted. in Syſt. loco de peccato ſect. 2. Qu. 19. p. 167.* ſeq.

§. XXXV. Pro Angelis bonis Chriſtus non ſatisfecit, neque etiam pro angelis malis Hebr. 2, 6.

§. XXXVI. Valet ſatisfactio Chriſti non ſolum ex divina acceptatione; ſed etiam ſecundum ſe, & ex intrinſeco valore. Eſt enim infiniti valoris. Actor. 20, 28. 1. Cor. 6, 20. 1. Petr. 1, 18. ſeq. &c.

§. XXXVII. Satisfactio Chriſti proprie loquendo non fuit civilis; Sed criminalis, & ſpeciatim pœnalis, ad quam alias requiritur (1) pœnæ perſolutio (2) ejusque ad delictum proportio. Quæque hoc loco eſt vicaria, ad quam requiritur. (1) Surrogatio ſ. ſubſtitutio. (2) culpæ translatio ſ. criminis alieni imputatio. (3) pœnarum luitio.

§. XXXVIII. Hinc nec proprie peccata noſtra poſſunt dici debita, qualia ſunt *pecuniaria*. Comparantur quidem peccata noſtra in oratione dominica ut & in parabola. Matth. 18, 24. cum debitis ſ. ære alieno, unde & ſatisfactio ſæpe comparatur expunctioni debitorum, quorum Deus creditor ſit. Coloſſ. 2, 14. Sed tamen ultra tertium comparationis hoc ſimile non eſt extendendum, ne in Socinianiſmum incidamus.

§. XXXIX. Chriſtus non ſub ingreſſum in cœlis demum, vel etiamnum offertur pro nobis in cœlis. Sed ut ſacrificium propitiatorium, oblatus fuit in terris, & quidem ſemel, ut adeo Sacrificium amplius nullum habeat locum. Probatur prius (1) ex Hebr. 1, 3. ubi expiatio dicitur facta antequam Chriſtus ad dextram Dei conſideret. (2) ex Hebr. 9, 26. ubi dicitur Chriſtus apparuiſſe in cœlis per hoſtiam

hostiam suam Erg. Sacrificium præcessit (3) ex oblatione Christi. 1. Petr. 2, 24. Quod nonnisi jam in terra factum fuit. (4) Ex purificatione peccatorum nostrorum, qui actus Sacerdotalis est, fatentibus adversariis, & facta effusione sanguinis. Hebr. 9, 22, 14. Matth 27, 28. Apocal. 1, 5. quam in terra factam esse constat. (5) Quia Sacrificium est mactatio. 1. Cor. 5, 7. Ephes. 5, 2. Quæ itidem nonnisi in terra facta est. Posterius sæpius inculcat epistola ad Hebræos c. 7, 17. c. 9, 26. 28. c. 10 10. 12.

§. XL. Christus certa ratione sibi ipsi obligatus pariterque & offensus & mediator esse potuit. 2. Cor. 5, 19. Rom. 5. 10.

§. XLI. Redemit nos Christus obedientia sua tam activa quam passiva. Id est legis exactissima impletione, & pœnarum a nobis transgressoribus promeritarum perpessione s. acerbissima passione. vid. Ps. 40, 7. Matth. 5, 17. Gal. 4, 4. 5. Item Rom. 8, 32. Hebr. 9, 15. 28. c. 10, 10. 1. Petr. 2, 24. &c.

§. XLII Christus pro se legi Dei non fuit obnoxius, sed nostri loco eam plene & perfecte implevit. Quia pro nobis est datus, & noster mediator. Es. 9, 3. Rom. 8, 32. Gal. 3, 20. Nec pro se obnoxius esse potuit, Quia non erat peccator. Es. 53, 9. Joh. 8, 46. 2. Cor. 5, 21. 1. Petr. 2, 22. 1. Joh. 3, 5.

§. XLIII. Mors Christi non tam pacificis & voluntariis tantum quam expiatoriis Sacrificiis V. T. respondet. Quemadmodum ex tota ratione mortis Christi satisfactoriæ constat.

§. XLIV. Meritum Christi accurate loquendo est valor ille Satisfactionis Christi coram Deo, cujus valoris æstimatio cum in intellectu divino fuerit æterna, ipsum meritum, & si ordine posterius satisfactorio actu; tempore tamen prius & in V. T. & ab æterno extitisse recte dicitur.

§. XLV. Meritum Christi justificationis & salutis causa physica est, non moralis, multo minus moralis instrumentalis. Probatur *primum* ex definitione causæ physicæ, quæ realiter ac re vera in effectum influit; jam vero ita instituit meritum Christi. *Secundum* probatur ex negata definitione causæ moralis, quæ ita se gerit, ut intuitu effectus culpa aut meritum in ipsa resideat, licet in effectum non influat re vera esse. *Tertium* probatur (1) ex jam negata definitione causæ instrumentalis, utpote quæ a principali assumitur & elevatur in ratione producendi effecti, ut per illam efficiatur aliquid ultra mensuram propriæ actionis. Quæ rursus hic applicari nequeunt. (2) ex absurdo, quia contradictio in adjecto est, esse causam moralem & instrumentalem. Causa moralis enim est *causa quædam principalis*, *instrumentalis* vero est *minus principalis*.

§. XLVI. Christus etiamnum intercedit pro nobis in cœlis. Rom. 8, 34. Hebr. 7, 24. 25. c. 9, 24. c. 7, 24. 1. Joh. 2, 1.

§. XLVII. Intercessio Christi æque, ut satisfactio quoad fructum in æternum valebit, quoad actum autem in altera vita non videtur locum habitura, cum non detur objectum inter beatos, cui quid deerit.

§. XLVIII.

§. XLVIII. Christus Rex fuit non nuda saltem designatione ante resurrectionem; sed jus & facultatem, agendi jam in terris in diebus carnis habuit sine ullo defectu, adeoque jam ab ipsa conceptione Rex fuit super omnia, licet in statu exinanitionis particulariter saltem exercuerit; Sic enim ante resurrectionem omnia in manibus habuit Matth. 11, 27. Joh. 3, 35. Omnia cum Patre fecit. Joh. 5, 19. Perinde ac Pater quæcunque voluit vivificavit. Joh. 5, 21. ut Pater honoratus fuit v, 23. etiam in forma Servi Deo æqualis. Phil. 2, 6.

§. XLIX. Christus non absens; sed præsens dominatur his in terris in medio inimicorum. Psal. 110, 2. In medio candelabrorum. Apocal. 1, 13. In Sacramentis. 1. Cor. 10, 26. in medio. Matth. 18, 20. c. 28, 20. Et cordibus fidelium. 2. Cor. 13, 3. Eph. 3, 17. adeoque in cœlo & in terra. Joh. 3, 13. Eph. 4, 10. 20, 23. Jer. 23, 24.

§. L. Christi Regnum est æternum. Luc. 1, 33. Psal. 45, 7. Ebr. 1, 6. 8. Apoc. 11, 15. &c.

§. LI. Exinanitio Christi non consistit in nuda κλύψει. (1) Quia Scriptura S. sic nullibi loquitur. (2) Quia talis occultatio Christo etiam secundum divinam naturam competeret, secundum quam tamen non est exinanitus. (3) Quia Scriptura exinanitionem complexe & collective talem describit privative per evacuationem realem formæ Dei, & assumptionem formæ servi. Phil. 2, 6. 7. (4) Quia alias sequeretur statum Christi exinanitionis fuisse saltem apparenter talem, Christum non vere fuisse in agone, non vere fuisse passum, & quæ his sunt similia. Sed potius exinanitio consistit in formæ

Dei sui pleni & incessantis usus Majestatis Divinæ vera & reali; voluntaria tamen & temporaria abdicatione Phil 2.

§. LII Anima Christi non saltem secundum facultatem inferiorem sed & superiorem passa est. Matth 26, 38 seq. c. 27. 45.

§. LIII. Christus tempore passionis suæ veros dolores infernales sensit. Quod probatur (1) ex locis Matth. 26, 38 Marc. 14. 33. (2) ex deprecatione calicis. Luc. 22, 44. (3) Ex sudore sanguineo. (4) Ex querela Christi derelicti. Matth. 27. 46. Ps. 22 1. (5) ex eo, quia dicitur pro nobis factus maledictum. Gal 3, 13. (6) Quia & pœnas peccati Christus sustulit. Es. 53, 4. (7) Quia alias Christus non pleniſſime satisfeciſſet.

§. LIV. Christus & in triduo mortis verus mansit homo. Quod probatur (1) ab inseparabilitate unionis personalis Cum enim per hanc factum sit, ut Deus esset homo, & homo Deus. Ergo quousque unio personalis durat, verum quoque erit Christum esse hominem. Durat autem illa etiam in Triduo mortis. (2) A manifesto Scripturæ indicio, quæ Christum vocat Regem & sacerdotem æternum. Ps. 110 4. Ergo & homo æternus erit. (3) ab officii Christi ratione. Id enim perficitur a Deo & homine, si itaque in maximo quodam exinanitionis gradu morte scilicet, Christus homo non fuit, tunc per Deum solum redempti sumus, quod absurdum est. (4) Quia & in morte expresse Christus dicitur homo. Matth. 12, 40 Luc. 23, 47. (5) Quia & sanguis ex latere mortui Christi effluxit Joh. 19, 34. Qui certe sanguis

fuit

fuit vere humanus, sanguis verum arguens hominem. (6) Ab hypostasi duas naturas personaliter terminante, in qua & in triduo mortis fuit humana natura. Et agnoscenda in hoc exemplo differentia est ab aliis hominibus mortuis, quorum separatæ partes non ab una communi suppositalitate terminantur. Sed eandem amittunt. Absurdum ergo erit in hac morte Christum vocare cadaver, quia Deus non permissurus ut sanctus ejus corruptionem videret.

§. LV. Nihilominus tamen manente vinclo personali revera ruptum fuit vinculum naturale, quod fuit inter animam & corpus. Ita ut anima Christi mortui etiam quoad distinctum locum s. πῆ a suo corpore triduo mortis vere separata fuerit. Quod probatur (1) ex mortis Christi veritate. (2) Ex Scripturæ locis Luc. 23, 46. Matth. 27, 50. Joh. 10, 17. 18.

§. LVI. Christus secundum humanam, non secundum divinam naturam exinanitus & exaltatus est. Sola enim humana natura deteriorationis & meliorationis capax est.

§. LVII. Descensus ad inferos non spectat ad statum exinanitionis, nec ad statum aliquem intermedium; sed ad statum exaltationis. Quia in hoc descensu Christus plane nihil passus est; sed ut glorioſissimum se stitit Victorem.

§. LVIII. Descensus ad inferos non est Figuratus sed verus realis & proprius, qui ut articulus fidei probatur (1) ex apertissima & propriissima Scripturæ litera, Ephes. 4, 8. 9. 10. & 1. Petr. 3, 18. 19. 20. (2) Ex certis rationibus (α) quia re vera

omnes infernales hostes debellavit, ergo etiam realiter ad eosdem descendit. (β) Articulus hic maxime cognitu necessarius ad salutem est, ergo & omnino articulus fidei est. (3) Ex Antiquitatis consensu.

§. LIX. Christus propria virtute divina resurrexit, ita ut (1) Christus ut Deus vel quoad divinam naturam se ipsum ut hominem in mortem traditum ex mortuis excitaverit per virtutem vivificandi sibi essentialem vi dictorum Joh. 10, 30. 1. Joh. 5, 7. Joh 5, 26. Joh. 10, 18 1. Petr. 3, 18. Rom. 1, 4 &c. (2) Et ut homo vel secundum humanam naturam se ipsum suscitavit per virtutem vivificatricem personaliter sibi communicatam. Quod probatur (1) ex arctissima Divinæ & Humanæ Naturæ unione & inde consecuta ad Humanam naturam idiomatum vere divinorum communicatione Matth. 28, 18 Col. 2, 10. (2) Ex illis locis, in quibus resuscitatio toti personæ Christi vindicatur, a qua natura humana non est excludenda Joh 2, 18 13 c. 10, 17. (3) Quia Christus ut homo etiam virtute illa divina personaliter sibi communicata in diebus carnis alios excitavit. (4) Ex resurrectionis fine, qui est nostra justitia Rom. 4, 25. a qua humana natura non est excludenda.

§. LX. Sessio ad dextram Dei non inclusionem localem; sed universale illud Christi Dominium, idque non finitæ saltem, sed infinitæ potestatis designat. Quod probatur (1) ab expressa regiminis commemoratione. Ps. 110, 2. Dan. 7, 13. 14. collat. cum Luc. 1 32. 33. (2) A gloriosa potestatis æternæ ac regni incessantis Christo per sui exaltationem

tionem facta collatione ac absoluti Regis ac Domini super omnes dominatus institutione ac proclamatione. Ps. 2, 6. 8. collat. cum Hebr. 1, 5. c. 5, 5. Ps. 8, 6. collat. cum Luc 1, 33. Actor. 2, 36. c. 5, 31. Ephes. 1, 20. 21. 22. Phil. 2, 11. (3) a genuina dextræ Dei in sacris literis significatione, qua illa nihil aliud notat, quam infinitam Dei potentiam, quam Deus in genere exerit in potentissima hujus universi gubernatione. Ps. 89, 14. Ps. 139, 10. Es. 48, 13. In specie vero & in misericordia ac beneficentia erga pios. Ps 18 30. Ps. 20, 7 Ps. 77, 11. Es. 41, 10. & in ira ac vindicta adversus impios. Exod. 15, 6. 12. Ps. 21, 9. Hinc & in applicatione ad sessionem Christi vocatur dextra virtutis Dei. Luc. 22, 69. majestatis in excelsis. Hebr. 1, 3. dextra throni majestatis in cœlo. Hebr. 8, 1. thronus Dei. c. 12, 2. (4) A Sceptri regalis in ipsa exaltatione concessione Ps. 2. 8. Ps. 45, 7. Ps. 110, 2. Ebr. 1, 8. (5) A nominis excellentioris acceptione. Phil. 2, 9. Quod nomen cum singulari quodam regimine conjunctum esse ex Phil. 2, 10. 11. Hebr. 1, 6. 8. satis constat. (6) Ab humili ac devota omnium creaturarum subjectione Christo per exaltationem facta. Ps. 8, 7. 8. 9. 10. Hebr 2, 7. 8. Psal. 97, 7. Hebr. 1, 6. Ps. 110, 3. Phil. 2, 10. 11. Ephes. 1, 21. 22. 1. Petr. 3, v. ult. Apoc. 4, 5.

CAP. XIV.

De *Vocatione.*

§. I.

OBligamur Deo nostro ob gratiam vocationis, quam credimus.

§. II. Vocatio hæc gratiosa non per Legem fit, sed per Evangelium. (1) Quia vocatio est opus gratiæ. Gal. 1, 15. 2. Tim. 1, 9. Rom. 9, 12. 6, 24. seq. adeoque non potest proficisci a lege, quæ concio iræ est. Rom. 4, 15. (2) Quia vocatio offert beneficia per Christum acquisita, circa quæ non versatur lex, sed solum Evangelium. (3) Ex autoritate tertii articuli Symboli Apostolici explicati: Der Heilige Geist hat mich durch das Evangelium beruffen.

§. III. Deus omnes & singulos homines per universum terrarum orbem ad regnum gratiæ serio vocat. Dicta hæc probantia duabus classibus a Theologis solent includi. Prima est eorum, quæ vere id asserunt, ut Es. 55, 1. Matth. 11, 28. c. 28, 29. Marc. 16, 15. &c. Secunda eorum, quæ asserunt, quod Deus vere & sincere vocet etiam reprobos ac pereuntes. Ps. 95, 8. Prov. 1, 24. Es. 1, 16. c. 26, 10. 55. c. 6, 7. c. 65, 2. c. 66, 4. Jer. 7, 13. Matth. 3, 1. c. 23, 37. His accedunt adhuc aliæ rationes, ut (1) a Dei veritate & sinceritate, quæ periclitaretur, si Deus non omnes vocaret, vel si foris gratiam offerret, intus vero contrarium decerneret. (2) a contemtu gratiæ, qui vero eam con-

contemnunt, ad illos ea pertinet. Atqui infideles & damnandi contemnunt gratiam. Rom. 2, 8. (3) a periculo desperationis. Si enim ad paucos tantum vocatio pertineret, consolatio in peccatis erit incerta. (4) a perceptione Sacramentorum, per quæ & offertur gratia, sed non soli electi verum & damnandi utuntur Sacramentis. (5) A damnatione infidelium. Damnatio vero est propter incredulitatem; incredulitas autem nihil aliud est, quam nolle credere ad se pertinere gratiam oblatam. &c.

§. IV. Vocatio est efficax natura sua. (1) Quia fit per verbum, quod semper est efficax, quia est potentia Dei. Rom. 1, 16. (2) Quia alias Deus argueretur hypocriseos, quasi id promittat verbis in vocatione externa, ad quod neget arcana voluntate efficaciam, ad promissa præstanda necessaria. Hinc & distinctio illa vocationis in efficacem & inefficacem, internam & externam in sensu Calviniano nulla est.

§. V. Lutherani ad prædicationem verbi apud *Barbaros* instituendam simpliciter non tenentur. Sic enim plantata nunc ecclesia sonus de vera ecclesia ad omnes mundi terminos jam percrebuit. Nec locus est in universo ferme orbe, ad quem non Christiani proficiscantur. Quæ omnia non sine usu sunt.

§. VI. Ut *Vocatio* ita etiam *revocatio* est *universalis*, neminem excludens, nec *maxime induratum*; Gratiæque hujus nullus in hac vita datur *terminus peremtorius* Probatur (1) ab Universali Dei voluntate erga omnes, etiam gravissimos peccatores,

etiam

etiam morientes. 1. Tim. 2, 4. Ezech. 18, 23. Cap. 23, 11. Quod si vero hic exciperentur peccatores maxime indurati, periret universalitas. (2) Quia Deus & gravissimos peccatores vocat & revocat *toto die*, Es. 65, 2. (3) Quia totum tempus hujus vitæ est *tempus gratiæ*, quo gratia haberi potest. 2. Cor. 6, 2. (4) Quia & maxime indurati gratiam & longanimitatem Dei contemnunt. Rom. 2, 4. 5. Ergo necessario ipsis offertur. (5) Quia contraria sententia vel ob solum horrendum terminum fit suspecta. Et (6) omne solatium adimit ac ad desperationem ducit.

CAP. XV.

De

Conversione.

§. I.

OBligamur Deo & ob conversionis Gratiam, quam credimus.

§. II. Conversio est opus solius Spiritus S. in quo homo se habet *mere passive*, quia se ipsum convertere non potest. Matth. 12, 34. Jerem. 13, 23. 1. Cor. 12, 3. Joh. 6, 44. c. 15, 5. Ephes. 2, 1. 18. Nec ullam habet conversionis sui *potentiam activam*, seu *remotam*, seu *proximam*, ut constat ex argumentis jam supra in L. de *Libero arbitrio* adductis. Nec habet *potentiam passivam naturalem*, sic enim Deo & Legi subdi non potest. Rom. 8, 7. sed *mere obedientialem* saltem. Phil. 2, 13. Quæ ἱκανότης *obedientialiter passiva* etiam a *Gratia præveniente* est. Confide-

fiderant tamen Theologi hominem dupliciter (1) *Absolute*, & sic non habet *potentiam passivam* ad sui conversionem, uti jam dictum. (2) Comparate ad lapidem vel diabolum, & sic habet: sed *remotam* non *proximam*. Non habet ad ipsam conversionem, sed saltem ad media conversionis. *Osiand. in Collegio Theologico System. Loc. 8. §. 19. part. 3. p. 201.*

§. III. Potentia illa in homine jam renato non est excitatio vel adjutorium præexistentis facultatis, sed plane nova introducta. Sic enim *cor lapideum* non emendatur, sed plane aufertur & novum aliquod inditur Ezech. 36, 26. c. 11, 19.

§. IV. Conversio non fit sine verbo, aut ante verbum, sed per verbum prædicatum, quod Lecto hic non contradistinguitur. Quod probatur (1) Ex institutione. Matth. 10, 1. c. 28, 18 19. Rom. 1, 16. (2) Ex rejectione alterius medii revelantis. Luc. 16, 29. (3) Ex Officio verbi proprio. Jes. 8, 20. Rom. 10, 17. 18. seq. Act. 11, 14. 2. Cor. 10, 5. 1. Petr. 1, 23. &c. (4) Ex inductione plurium exemplorum & vel (5) Ex defectu vel unius contrarii. Act. 2, 37. c. 8, 35. seq. Joh. 1, 46. c. 4, 29. & 52.

§. V. Conversio fit vi illa verbi divina & licet *nobis supernaturali*; tamen *sibi* maxime *naturali*. Rom. 1, 16. Hebr. 4, 12. adeoque non per *suasionem moralem* aut *objectivam*. Probatur (1) Ab incapacitate intellectus humani. 1. Cor. 2, 14. Ephes. 4, 17. seq. (2) a rebellione naturali voluntatis. Rom. 8, 7. c. 7, 18. Gal. 5, 17. (3) Quia nuda suasio moralis non confert vires; sed eas in subjecto præsupponit, atque hinc (4) Contraria assertio *Pelagiana* est.

§. VI.

§ VI. Ad conversionem requiritur non silentium quoddam seu abstractio mentis ab omni meditatione; sed usus verbi externus & meditatio ac reminiscentia interna Es. 8, 20 Luc. 8, 15. Act. 16, 14.

§. VII. Uti Scriptura nullam *absolutam* & *peremtoriam* electionem agnoscit, ita nec etiam novit gratiam quandam *discriminantem*, *electionem* hanc præviam habentem, ex qua homines quidam absolute & necessario convertantur.

§. VIII. Conversio fit *successive*, adeoque gratia convertens suos habet gradus, quorum *B. Königius* quinque recenset, ut *primus* sit gratiæ prævenientis, *secundus* præparantis, *tertius* operantis, *quartus* excitantis, *quintus* perficientis. Ita ut primi effectus sit naturalis incapacitatis sublatio. *Secundi* morosæ repugnantiæ impeditio. *Tertii* virium credendi collatio. *Quarti* mentis voluntatisque ad actualem fidem excitatio. *Quinti* plenæ fidei collatio. Quamvis alii numerum hunc contrahant, *tres* saltem gradus afferentes. Quorum *primus* est gratiæ prævenientis seu excitantis, qui incapacitatem naturalem tollit, eoque ipso vires credendi largitur, quod *B. Königius primo* & *tertio* gradui tribuit. *Secundus* gratiæ operantis seu perficientis, quæ actualem ndem & conversionem largitur, quod *Königius* in *Secundum*, *quartum* & *quintum* gradum distribuit. *Tertius* cooperantis, quæ credentem ad vitæ emendationem renovat, homine per vires cœlitus acquisitas pariter in id cum Spiritus S. auxilio enitente. Quem gradum alii *Theologi* ad caput de *renovatione* re iciunt. Alii *quatuor* habent gradus, nempe *prævenientis*, *præparan-*

tis,

tis, *operantis* & *adjuvantis*, conf. hic disputationem *D. Joh. Fechtii De ordine modoque gratiæ divinæ.*

§. IX. Conversio non est irresistibilis, sed resistibilis. Prov. 1, 24. Jes. 65, 2. Matth. 23, 37. Act. 7, 51. Equidem quod *primos motus* a gratia *præveniente* excitatos attinet, sunt illi quidem inevitabiles, non tamen irresistibiles.

§. X. Quamvis in conversione terrores conscientiæ locum habeant, illique interdum etiam corpus in consensum trahant; non tamen æque tremor ejusmodi, qui & luminis interni & immediati influxu & naturæ reluctantia oriatur, datur. Nullibi enim in Scriptura S. de eo quid legitur.

§. XI. Locutio illa Homiletarum: GOtt bekehre die zu bekehren sind a plurimis quidem non ex mala mente profertur; Sed tamen non videtur accurata esse (1) quia non est fundata in S. codice. (2) Quia revera terminum gratiæ ponit. (3) quia nemo nisi diabolus absolute inconvertibilis dici potest.

CAP. XVI.

De

Illuminatione.

§. I.

OBligamur Deo ob gratiam illuminantem, quæ gradus est convertentis, de qua præcedente capite. Quam credimus.

§. II. Illuminatio & Revelatio hodie non sunt unum

unum idemque. Nam (1) revelatio est causa, illuminatio effectus. 2. Cor. 4, 6. (2) revelatio immediate a Spiritu S. est, illuminatio vero non nisi mediate ex verbo hodie est 2. Tim. 3, 14. 15 2. Petr. 1, 19. (3) Revelatio Prophetis & Apostolis facta, illuminatio vero & aliis contingit.

§. III. Hodie nulla illuminatio fit immediate sed mediate per verbum. Jes. 8, 20. Gal. 1, 8. Luc. 16, 29. Ebr. 1, 1.

§. IV. Verbi Præcones vere & proprie dicuntur illuminationis causa ministerialis. 1. Cor. 3, 9. 2. Cor. 6, 1. Actor. 26, 18. Ephes. 3, 9.

§. V. Sanctificatio illuminationem non antecedit, sed sequitur, & hæc sine illa esse potest. Probatur *prius* (1) Ex clarissima Scripturæ litera, qua illuminatio præponitur, ut Sanctificatio sequatur. Colos. 1, 9. 10. (2) Quia illuminatio ad *intellectum* sanctificatio & ad *voluntatem* pertinet. *Nihil vero est in voluntate, quin prius fuerit in intellectu.* Hinc & notitia prærequiritur antequam credere & mala fugere aut bona operari queamus. Joh. 1, 7. c. 15, 22. (3) Si Sanctificatio præcedit illuminationem, sequitur hominem aut sine notitia, aut per lumen solius naturæ, quod nondum illuminatis adest, converti. *Illud* est *Fanaticum, hoc Pelagianum.* Probatur *posterius* exemplis *Bileami, Judæ Iscbariotæ* & *operatorum iniquitatis.* Matth 7 22. 23. Luc. 12, 47.

§. VI. Et Doctor ecclesiæ quoad vitam improbus illuminare alios potest. Matth. 23. 2. 3.

§. VII. Literalis notitia hominis impii, in quantum verum scripturæ sensum continet, vera proprie-

prieque dicta illuminatio est. Probatur (1) Quia illuminationem & sine sanctificatione esse posse jam probavimus. (2) Ex aliis adhuc assertis Scripturæ. Rom. 2, 18. 19. c. 21, 22. 2. Petr. 2, 21. 22.

§. VIII. Tota fidei analogia ex naturæ lumine vel lumine primi articuli sine speciali Spiritus S. illuminatione hauriri nequit. Probatur (1) Ex clarissima Scripturæ litera. 1. Cor. 2, 14. 2. Cor. 3, 5. Matth. 16, 17. (2) Quia contraria assertio favet *Pelagianismo.*

§. IX. Eruditio academica illuminationem veram non impedit. Probatur (1) Quia hæc eruditio se habet ut effectus illuminationis homini mediantibus Præceptoribus a Deo impertita. 2. Sam. 12, 24. 25, 2. Tim. 3, 14. (2) ex Exemplis *Mosis.* Act. 7, 22. *Salomonis,* 1. Reg. 4, 3. seq. *Pauli.* Tit. 1, 12. Quorum eruditio illuminationem non impedivit.

§. X. Seculum majoris revelationis expectandum, est utopicum. Probatur (1) Quia nullibi id promissum. (2) Quia canon Scripturæ est clausus. Joh. 20, 31. c. 21, 24. Apoc. 22, 18. seqq. (3) Quia ante extremum diem non nisi pessima in S. Scriptura sunt prædicta tempora.

CAP. XVII.

De

Pœnitentia.

§. I.

OBligamur Deo ob vires pœnitendi datas, quod credimus.

§. II. Pœnitentia non est juris naturalis. Probatur (1) quia nullo idoneo argumento hic Deum placandi modus ex lumine naturæ poterit elici. (2) quia via redeundi ad Deum & doctrina reconciliationis cum Deo ad mysterium evangelii refertur. Coll. 2, 1.

§. III. Una tantum est pœnitentia, ex lege & Evangelio oriunda, non duplex, *legalis* & *evangelica*. Probatur (1) ex autoritate Scripturæ, quæ unius saltem pœnitentiæ meminit, cujus duæ sunt partes, *contritio* ex *lege*, *fides* ex *evangelio*. Marc. 1, 15. &c. (2) quia statuendo duplicem pœnitentiam facile quis putare posset, nos conspirare cum *Calvino*, cujus *Libr. 3. instit. cap. 4.* hæc est distinctio *pœnitentiæ* in *legalem* & *evangelicam*. Sed & malam fugiamus speciem.

§. IV. Vera pœnitentia minus recte dicitur *mere evangelica* ob *contritionem*, quæ non ex *evangelio*; sed ex *lege* est, & *evangelium* non est *concio pœnitentiæ*.

§. V. Pœnitentia sic dicta *legalis* sive *contritio legalis* minus recte dicitur *falsa*. Quamvis enim ob defectum fidei non sit *salutaris*; ob *veritatem* tamen *legis vera* est. Siquidem lex *ex vero* arguit, convincit, judicat, condemnat.

§. VI. Et renati opus habent quotidiana pœnitentia: *Ratio* quia quotidie peccant; ut in *catechismo Lutheri* habetur: weil wir täglich viel sündigen. Originali enim peccato adhuc sunt infecti, quippe quod nunquam otiosum.

§. VII. Pœnitentiæ duæ saltem dantur partes *Contritio* & *fides*. Marc. 1, 15. Act. 20. 21. c. 26, 18.

§. VIII.

§. VIII. Nova obedientia *proprie & ſtricte* loquendo non eſt *pars* ſed *fructus* pœnitentiæ. Matth. 3, 8.

§ IX. Minus recte conſtituuntur *tres pœnitentiæ* partes: *Contritio cordis, confeſſio oris, & ſatisfactio operis.* (1) quia e Scriptura probari nequeunt. (2) quia confeſſio oris eſt actus, mere accidentalis. (3) quia mulcta illa Eccleſiaſtica, quam *ſatisfactionem operis* vocant, olim non erat de eſſentia pœnitentiæ; ſed ejus conſequens adiaphorum. (4) Quia ſatisfactio illa injuria eſt in ſatisfactionem Chriſti.

§. X. Minus recte ad *partes pœnitentiæ* referuntur *mortificatio carnis & vivificatio Spiritus*, ſive *veteris hominis interitus & renovatio Spiritus* ſive *novi hominis.* Hæc enim ad effectus pœnitentiæ pertinent.

§. XI. Janua pœnitentiæ omni, etiam Millies lapſo patet.

§. XII. Pœnitentia non eſt Sacramentum proprie & ſpecialiter ſic dictum. Probatur (1) quia hic deſunt Sacramenti requiſita, nempe externum & viſibile elementum divinitus inſtitutum (2) quia nullibi ut Sacramentum eſt mandatum. (3) quia pœnitentia & in V. T. jam fuit. (4) quia pœnitentia non poteſt eſſe integra ſine fide, quæ tamen Sacramenti proprie dicti conſtitutionem non ingreditur.

§. XIII. Confeſſio illa peccatorum privata, & quæ hanc ſequitur abſolutio ſacerdotalis nequaquam eſt abroganda; ſed in Eccleſia ſummo cum fructu retinetur. Probatur (1) quia fundamentum ſuum habet in ipſa Scriptura S. Num. 5, 7.

Levit. cap. 4. & 5. Jac. 5, 16. Matth. 18, 18. Joh. 20, 23. (2) quia praxi Christi & Apostolorum hic ritus est comprobatus. Luc 19, 7. seq. Matth. 3, 1. seq. Act. 2, 23. seq. 2. Cor. 5, 18. (3) quia ab Ecclesia est constitutus. (4) ob egregium usum partim ratione Ministrorum, qui sic oves suas nosse discunt: Partim ratione auditorum tum immorigerorum, tum afflictorum, &c.

§. XIV. Nummum confessionalem, qui accipit, non peccat. Nullibi enim a Deo prohibetur, nec per se inhonesti quid continet, sed potius pars quædam stipendii. Nec tamen etiam peccat, qui non accipit.

CAP. XVIII.

De

Justificatione.

§. I.

OBligamur Deo & ob gratiam justificantem, quam credimus.

§. II. Vocabulum justificationis *forense* habet significatum, non *physicum*. Probatur (1) ex inductione locorum Scripturæ S. (2) quia justificatio describitur ut actus forensis. Adest *judex* Rom. 8, 33. *Reus* Rom. 3, 19. *Accusator*. Apocal. 12, 10. *Sententia condemnatoria* ex lege. Deut. 27, 26. *Convictio per testes*. Apoc. 20, 12. *Advocatus*. 1. Joh. 2, 2. *Pretium redemtionis*. Rom. 5, 18. seq. *Sententia absolutoria*. Joh. 3, 16. (3) ex vocabulis æquipollentibus, qualia sunt *non condemnari, non venire in judicium, non imputare delicta, condonare, remittere.*

§. III.

§. III. Gratia justificans est misericordia & gratuitus Dei favor, non infusus charitatis aut Sanctitatis habitus, aut qualitas nobis subjective inhærens. Probatur (1) quia gratia & opera hic opponuntur. Rom. 3, 4. c. 11, 6. c. 5, 15. 16. 17. (2) ex ipso vocis gratiæ usu. (3) ex effectibus gratiæ justificantis, quales sunt peccatorum remissio. Rom. 4, 6 Electio. Ephes. 1, 6. &c.

§. IV. Non ex absoluta quadam gratia sed propter plenissimam Christi obedientiam justitiam & remissionem peccatorum consequimur, atque ad hanc causam meritoriam nulla alia sive ex toto, sive ex parte, sive de congruo, sive de condigno. sive de rigore, sive κατ ἐπιείκειαν concurrit. Rom. 3, 24. Ephes. 1, 7. Act. 4, 12. c. 10, 43. Rom. 5, 18. 19. &c.

§. V. Obedientia Christi non solum *passiva* sed & *activa* ingreditur justificationem. Probatur (1) quia Christus non venit solvere sed implere legem. Ergo etiam obedientia activa præstitit, ad quod nos tenebamur. (2) quia ut se habet Adam ad genus humanum transgrediendo, ita se Christus habuit ad illud obediendo; sed ille se ita habuit, ut per & propter transgressionem illius injusti simus constituti. Ergo justi constituimur per Christum qui pro nobis obedientiam præstitit. Rom. 5, 19. (3) addantur loca Rom. 8, 3. c. 10, 4. 1. Cor. 1, 30. Gal. 4, 4.

§. VI. Justitia, qua coram Deo constituimur justi, non est inhabitans nobis essentialis Dei sive Christi justitia. Probatur (1) quia nullibi Scriptura id asserit. (2) a contraria Scripturæ descriptio-

ne. (3) quia & Scriptura docet justificationem in remissione peccatorum consistere, sed vero ubi essentialis Dei justitia est, ibi remissione peccatorum non est opus. (3) Quia & Scriptura causam formalem justificationis explicans docet justificationem nostram consistere in impletione legis & satisfactione per Christum præstita, nobis autem per fidem imputata, quæ itidem non quadrant in justitiam essentialem. (4) quia justitia, qua coram Deo sumus justi, revelatur in Evangelio, sed *justitia Dei essentialis* est ignis consumens, intolerabilis plane homini peccatori. (5) quia essentiali justitia nemo justus esse potest, nisi solus Deus. (6) quia justitia essentialis est immutabilis, & sic sequeretur hominem justificatum non posse labi, quod absurdum.

§. VII. Causa formalis justificationis est gratuita peccatorum remissio & justitiæ per Christum partæ imputatio, *Remissio* probatur (1) ex Luc. 1, 77. (2) ex exemplo publicani. Luc. 18, 13. (3) ex Actor. 13, 33. (4) ex Rom. 4, 5. (5) quia cum Scriptura dicit nos Sanguine Christi justificari Rom. 5, 9. id asserit alibi, quod fiat eo quo lavamur & mundamur Sanguine Christi a peccatis. 1. Joh. 1, 7. *imputatio justitiæ* Christi probatur (1) Rom. 3, 24. (2) Rom. 4, 3. (3) Rom. 5, 19. (4) Rom. 10, 3. (5) Rom. 8, 3. (6) 1. Cor. 1, 30. (7) 2. Cor. 5, 21. Ephes. 1, 6. 7. c. 4, 24.

§. VIII. Causa instrumentalis justificationis ex parte nostra est fides, qua gratiam Dei ac meritum Christi apprehendimus, recipimus & nobis applicamus. Probatur (1) ex natura fidei, quæ est appre-

apprehensiva objecti extra hominem existentis & appropriativa ejusdem. Jam vero accipere, apprehendere, recipere aliquid, ex parte accipientis sunt actiones mere instrumentales, ut exemplo manus famelici extensæ ad accipiendam eleemosynam solet ostendi. (2) ex phrasi Scripturæ διὰ πίστεως. Licet autem vocula διὰ in justificatione de omni fere causarum genere in Scriptura usurpetur; speciatim tamen occurrit de *causa organica*, ex parte nostra scilicet fide (3) quia fides a reliquis justificationis causis distinguitur. (4) quia gratia divina tanquam *causa principalis* & fides tanquam *causa instrumentalis* sub sordinantur. Act. 15, 9. 11. Rom. 3, 25. Gal 3, 8. (5) quia fides dicitur imputari non ut *causa principalis* nec tanquam objectum, sed ut *organon receptivum*.

§. IX. Sola fide justificamur sine operibus. Probatur (1) a clarissima Scripturæ litera, quæ fidei hunc effectum tribuit. Habac. 2, 4. Matth. 9, 22. Rom. 4, 1. seq. (2) quia fides & bona opera semper hic opponuntur. Rom, 3, 23. 24. 28. Gal. 2, 16. Ephes. 2, 8. 9. Tit. 3, 5. &c.

§. X. Lutherus inserens loco Rom. 3, 28. vocula allein, non commisit *crimen falsi*. Probatur (1) quia & Christus istiusmodi particulam inseruit loco Matth. 4, 10. quæ tamen non occurrit Deut. 6, 13. (2) quia Lutherus non saltem *Paraphrasten* sed & *Metaparaphrasten* hic egit, & ob genium linguæ sensum melius exprimere non potuit. Vid. *B. Lutheri epist. ad Lynckium, Tom. 5. Jenens. germ.* (3) ex more aliorum interpretum, imprimis septuaginta aliorumque, qui ob sensum eo melius ex-

primendum sæpe voculam aliquam adjiciunt in fonte non occurrentem. (4) quia Lutherus hunc locum non aliter vertit, quam ut alias justificatio in Scriptura describitur (5) ex consensu adversariorum. Sic enim occurrunt *antiqua Biblia germanica papistica* quæ Rom. 3, 28 habent allein durch den Glauben, ohne die Wercke der Ee. Talia vidit *Confluentiæ B. Menzerus.* Simile exemplar in *Wonsidelienf.* & *Hallensi Bibliotheca.* Vid *B. Scherzerum in Syst. loc 16. p. 437.* & *Dan. Franc. de judiciis libror prohibitor. & expurgand. cap. 13* §. *184. p. 199.*

§. XI. Gratiæ divinæ & justificationis suæ homo omnino potest esse certus. v. c. 12. §. 15.

§ XII. Omnis homo aut justificatus est & in gratia, aut non. Status hic intermedius nullus datur. Ratio: quia justificatio est perfecta.

§. XIII. Æstimatio illa Dei, in qua ponitur forma imputationis justitiæ Christi non est actio Dei pure interna & immanens, sed externa & transiens, quatenus morales & forenses actiones transeunt in subjecta, cum mens judicis ipsis declaratur, & effectus ejus sentitur.

CAP. XIX.

De

Regeneratione.

§. I.

OBligamur Deo & ob gratiam regenerantem, quam credimus.

§. II. Regeneratio etsi varie a Theologis accipitur,

pitur, planissime tamen omnium pro nostri adoptione, qua filii Dei constituimur & simul Spiritum renovationis accipimus, accipi potest. Regeneramur nempe, cum Deo nascimur filii, & propter hanc filiationem ad novitatem vitæ præparamur. Ita quodammodo & cum Justificatione ac Sanctificatione coincidit, & ab utraque tamen tanquam intermedium beneficium distingui potest.

§. III. Prima regeneratio fit in Baptismo. Illa reiteratur, quoties homo serio pœnitens Deo reconciliatur & justificatur.

§. IV. Regeneratio nullam essentialem mutationem formaliter infert. Ratio: quia peccatum non est hominis substantia, sed accidens aliquod.

§. V. Medium regenerationis fanatice dicitur reditus in se ipsum, Et sine autoritate S. Scripturæ ita statuitur, cum Scriptura S. potius regenerationem describat, quod fiat per verbum & sacramentum, tanquam genuina sua media. Præterea & dogma hoc est fructus Quackerismi toties in Ecclesia rejecti.

§. VI. Inter regenitum lapsum, & eum, qui nunquam regenitus fuit, discrimen est. Probatur (1) quia ille, qui nunquam regenitus fuit, etiam nunquam fœderi Dei insertus est: Præstat autem, fœderi Dei insertum aliquando fuisse; quia Deus fœdus semel ictum a sui parte semper servat. Ps. 146, 6. Rom. 11, 29. 2. Tim. 2, 13. (2) Si Deus fœdus a sui parte semper servat, sequitur, quod jus ad fœdus illud revertendi ei, qui descivit, semper integrum maneat: Hoc jure autem is, qui nun-

quam in fœdere fuit, destituitur. (3) qui nunquam regenitus fuit, plane extra regnum gratiæ degit: Qui vero regeneratione excidit, propter baptismum subditus Christi manet; sed rebellis, qui a Christo ad revertendum invitatur. Jerem. 3, 12. 22. 2. Petr. 3. 9. reversusque novo initiationis Sacramento non indiget. Vid. D. *Schelgvigii Synopf. Controverfiarum. p. 168.*

CAP. XX.

De

Unione Myftica.

§. I.

OBligamur Deo & ob gratiam inhabitantem, quam credimus.

§. II. Per solam fidem, non etiam per charitatem unimur Deo. Probatur (1) ex Ephes. 3, 17. Gal. 3, 26. 27. Joh. 6, 56. (2) quia charitas sequitur unionem 1. Joh. 3, 24. c. 4, 15. (3) quia alias unio non foret beneficium mere evangelicum; sed & ad legem spectaret.

§. III. Unio Mystica cum Deo & Christo consistit in reali essentiæ ad cor fidelis approximatione sine extensione aut contractione essentiæ ejusdem, adeoque non moralis tantum est secundum effectus dona, & operationes. Probatur (1) ex emphasi dictorum, quibus Deus dicitur ad *Sanctos venire*, non donis ac operatione tantum; sed etiam propiori accessu, ut jungatur iisdem intimius. Joh. 14, 23. *Venire* autem *ad aliquem formaliter* non est ali-

aliquid ei donare, sed est eidem approximare, ut accessu propinquiori quoad substantiam se ipsi figat. (2) ex emphasi locorum, in quibus Deus dicitur *habitare in nobis*. Levit. 26. 11. 12. 2. Cor. 6, 16. (3) ex egregio loco. Gal. 4, 6. it. Rom. 7, 5. *Misit ut clamet*. (4) ex speciali Christi promisso. Matth. 18, 20. Quam vere ergo illi congregati sunt quoad *substantialem præsentiam*, tam vere etiam Christus illis se *substantiali præsentia* sistit. (5) Specialiter huc facit illa Christi cum carne & sanguine suo approximatio ad nos quam in S. Eucharistia nobis ordinavit. conf. *Formulam concordiæ. p. 618.*

§. IV. Unio Mystica non est essentialis hominem Deificans, vel Christificans, ut quis propter unionem hanc possit dicere: *Ego sum Christus*. Probatur (1) quia nullibi Scriptura S. unionem Mysticam ita describit, nec illam phrasin habet: Ego sum Christus (2) quia qualis unio, talis etiam est prædicatio. Hæc vero unio non est *personalis*. Ergo nec *prædicatio personalis: Ego sum Christus* hic locum potest habere. Quod & ulterius ex inductione omnium unionum non personalium probari potest, quæ tales prædicationes non admittunt. e. gr. unio est inter corpus & animam; non tamen dicere possum: *Anima est corpus & corpus est anima*. Arctissima est unio inter tres Deitatis personas: non tamen possum dicere: *Pater est filius & filius est Pater*, quia alias confunderentur inter se personæ. Unio est inter conjuges, non tamen possum dicere: *Vir est mulier*, & *mulier est Vir*. Ita & hoc loco. (3) quia multæ absurditates ex istiusmodi locutionibus fluunt.

§. V.

§. V. Prædicationes ex unione hac fluentes secundum tria genera communicationis idiomatum distribuere solent, & distinguere Theologi in tria phraseologiæ genera. *Primum* est ἰδιοποιία, qua Christus sibi tribuit, quæ fidelibus accidunt, ut Act. 9 4. Matth. 25, 42. *Secundum* est μεταποιία, qua præstantissima nobis idiomata propter hanc unionem adscribuntur, quæ naturam alioquin nostram longe superant ut 1. Cor. 3, 17. Coll. 2, 10. Joh. 1, 16. 1. Joh. 2, 27. &c. *Tertius* est κοινοποιία, qua eadem actio & Christo & nobis communiter tribuitur, ut Gal. 2, 20. conf. Matth. 10, 20. Eph. 3, 10. 1. Joh. 4, 4. c. 5, 4. Joh. 15, 5. Sed hæc omnis communicatio *Schetica* tantum est, & *analogica*, non talis, qualis in persona Christi obtinet, ideoque etiam *propositiones personales* locum non inveniunt.

CAP. XXI.

De

Renovatione.

§. I.

OBligamur Deo & ob gratiam renovantem & sanctificantem, quam credimus.

§. II. Renovatio hujus vitæ valde est imperfecta. Probatur (1) quia quotidie adhuc laboramus cum concupiscentia, quæ facit ut adhuc carnales simus. Rom. 7, 7. seq. (2) ex Es. 64, 6. Luc. 17, 10. Phil. 3, 12. 13. (3) quia quotidie jubemur renovari. Eph. 4, 23. ut charitas crescat. Phil. 1, 19.

§. III.

§. III. Perversæ illæ inclinationes a peccato originali pullulantes in renovatione non ita debilitari possunt, ut non amplius motum earum sæpius percipiamus. *Ratio:* quia radix & sensus peccati in hac vita manet Rom. 7, 7. seq.

§. IV. Non potest homo in Sanctificatione eo pervenire, ut amplius proficere nequeat. Quod ex jam probatis constat.

§. V. Non datur in hac vita gradus Sanctitatis summo proximus. Quod itidem ex jam adductis constat. Alias quantum hic liceat definire caute satis expressit *B. Chemnitius in locis Theologicis. part. 2. de lege dei. c. 8. p. 254.* seq. *Nova obedientia* (1) *cavet externos lapsus & præstat opera externa congruentia legi.* (2) *inchoat novos motus in corde, mente, voluntate & omnibus membris juxta singula præcepta.* (3) *repugnat concupiscentiæ, mortificat inclinationes contrarias.* Hic terminus esto.

§. VI. Potest tamen eousque in renovatione proficere homo renatus, ut non amplius *voluntarie* & *necessario* peccet. Probatur (1) ex Divinæ gratiæ efficacia. Rom. 5, 20. (2) ex salutis nostræ certitudine, ab Apostolo passim prædicata. impr. Rom. 8, 38. Si autem homo semel renatus & in gratia divina constitutus non posset sibi ab omni peccato voluntario & mortali temperare, sed aliquando in tale peccatum necessario incideret, nunquam de salute sua certus esset. Nec enim certus esset, annon in extremo agone forte voluntario peccato involveretur. (3) ex Scripturæ S. indicio, quæ in hominis potestate esse dicit, post collatam ipsi gratiam voluntatem suam a peccato avertere. Gen.

4, 7.

4,7. (4) ex ipsa experientia. Quia autem Deus ut omnem, ita etiam *perseverandi gratiam ordinatam* esse & *mediis eandem retinendi* instructam voluit, summo studio, summaque cura, providendum homini fideli est, ne voluntas ipsius aliquando a carnis illecebris vincatur. Quam facile enim fieri possit, ut in peccata labatur, nisi divinum ordinem accuratissime observet, testantur exempla in Scripturis allegata; deinde Paulus de concupiscentia sollicitans & tam gravibus verbis conquerens, porro monitum ejusdem severissimum, ut *cum timore & tremore salutem nostram operemur.* Phil. 2, 12.

CAP. XXII.

De

Lege & Evangelio.

§. I.

OBligamur Deo & propterea, quod nobis hoc verbum suum dederit, ut non solum eum ex eodem cognoscamus; Sed & ea quæ ad fidem vitamque pertinent, haurire possimus. Et hoc credimus.

§. II. Lex Dei vel naturalis est, vel revelata.

§. III. Lex naturalis revera datur cordibus hominum inscripta. Rom 2, 15.

§. IV. Fundamentum legis naturalis non est socialitas. Lex enim naturæ non format hominem saltem in societate sed & extra societatem, quin imo ad Deum quoque hominem componit. Item & quia improbantur ac laudantur actiones quæ-

quædam antequam ulla vel *utilitatis* vel *socialitatis* consideratio fiat. &c. Nos distinguimus autem inter principium in *essendo* & *cognoscendo*. *Illud* dicimus esse ipsum Deum, eumque *Justum* & *Sanctum*, qui principia illa practica, secundum quæ juste ac sancte vivendum menti nostræ impressit, unde & adhortationes. Levit. 11, 44. &c. *Hoc* quod concernit, nos cum B. *Schomero* sentimus: Jus naturæ non tantummodo ex fonte *utilitatis*; sed *principaliter* ex *fonte honestatis* debere derivari: *Honestatis* vero principium seu fontem esse sensum illum, qui ante omnem discursum rationis percipitur, quo nos ad aliquid simpliciter obligari animadvertimus. Rom. 2, 14. 15. Qui sensus a justissimo & sanctissimo Deo menti cujuslibet hominis est impressus. Et ex hoc fonte moralia omnia fluunt ceu rivuli. Quæ moralia, si rursus sub generali velis habere conceptu, vel in generalibus regulis obligantibus; tum eæ comprehendi possunt sub *amore*, eoque *Dei*, *proximi*, quo & spectat *socialitas*, & *nostri ipsius*, præeunte Christo. Matth. 22, 36. seq.

§. V. Lex naturalis (1) immutabilis est. (2) quia est ipsa Dei veritas, Deus autem ut non essentiam, ita nec sententiam mutat. (3) quia expresse Paulus, cum Rom. 2, 15. meminisset legis inscriptæ, subjungit & dicit perseveraturam illam esse usque in illum diem, quo judicabit Deus occulta hominum. (II) & indispensabilis. (1) quia alias Deus legem suam mutaret. (2) quia si Deus dispensaret, tum id quod intrinsecus malum est, h. e peccatum, impune & cum approbatione concederet. Quod absurdum.

§. VI.

§. VI. Lex revelata non est unius generis. Sic enim aliæ leguntur omnibus hominibus datæ, aliæ specialiter genti Ebrææ. Schomer. specim. cap. 1, §. 15.

§. VII. Leges universales ibi quærere oportet, ubi universalis quæritur vocatio, adeoque tum in communium parentum Adami & Noachi historia, tum in promulgatione N. T. & Apostolorum scriptis.

§. VIII. Præcepta sex adamica, & septimum Noachicum Scripturæ fundamento carent.

§. IX. Leges specialiter genti Ebrææ datæ sunt Mosaicæ illæ, & aliæ sunt morales, aliæ ceremoniales, aliæ politicæ. Schomer. l. c. §. 16.

§. X. Morales habentur in decalogo, & radicantur in lege honestatis naturalis, nec sunt abrogatæ; sed singulos & omnes, etiam in N. T. & renatos obligant.

§. XI. Ordinem illum præceptorum Decalogi, quem in Ecclesiis nostris habemus, merito distributioni Calvinianorum præferimus, & quidem (1) ob ipsum præceptorum sensum. (2) ob accentuationem, cui (3) accedunt literæ ס & ם præceptis interjectæ, tanquam clausi apertique novi sensus indicia. (4) ob commune ecclesiæ suffragium. Quamvis vetustiores Hebræi & in his Chaldaicum Targum pro sententia Calviniana stent.

§. XII. Leges ceremoniales & politicæ quoad ea, quæ juris particularis fuerunt, sunt abrogatæ, & homines in N. T. non amplius obligant. Ratio: quia umbræ fuerunt, quæ superveniente corpore evanuerunt. Colos. 2, 14, 17. Hebr. 10, 1.

Ad-ic

Adde & prædictionem Danielis c. 9, 27. & decisionem Spiritus S. Actor. 15, 6. 10.

§. XIII. Legem moralem nemo perfecte implere potest. Probatur (1) ex clarissima Scripturæ litera. Joh. 7, 19. Act. 7, 38. seq. v. 53. cap. 15, 10, Gal. 3. 32. Si autem ex lege est justitia, Christus frustra mortuus est. Rom. 8, 3. (3) quia lex requirit conformitatem non saltem in externis, sed & in internis, eamque omnibus numeris absolutissimam & perfectissimam. Equidem & de *renatis* passim dicitur, quod & *impleatur ab illis lex:* Verum id duobus saltem modis fieri Theologi dicunt. Nimirum (1) *fide* & *imputatione.* (2) *inchoatione:* Nihilominus tamen & verum esse monent, sanctos debere agnoscere se procul abesse a perfecta impletione legis in hac vita. Vide id prolixe & solidissime deductum a *B. Chemnit. in locis. part. 2. loc. de lege Dei. c. 8.*

§. XIV. Nec juxta ἐπιείκειαν Evangelicam homo renatus ita potest legem servare, ut propterea legaliter, aut evangelico, legaliter perfectus censeri queat. Probatur (1) ex iisdem argumentis, quibus jam usi fuimus. Ex quibus apparet non ita a renatis vita sua impleri posse legem, ut inde perfectio quædam absoluta ipsis possit tribui. (2) ex querelis regenitorum. Jes. 64, 6. Rom. 7, 18. seq. (3) quia alias perfectissima legis & Evangelii confusio committitur. (4) qui revera lex istiusmodi sententia redditur mutabilis, & Christus necessario novus statuitur legislator.

§. XV. Lex ab Evangelio toto cœlo differt. Nempe (1) ratione originis & modi patefactionis. (2)

ratione causæ mediatricis. (3) ratione materiæ. Lex est doctrina operum: Evangelium doctrina gratiæ & fidei. (4) ratione formæ. Lex sua promittit sub conditione perfectæ obedientiæ: Evangelii vero promissiones sunt gratuitæ. (5) ratione effectus. Lex accusat & terret. Evangelium consolatur. (6) ratione objecti. Lex proponitur & impiis ac securis. Evangelium vero contritis. &c.

§. XVI. Evangelium non est concio pœnitentiæ. Sed mera gratiæ. Probatur (1) ex clarissima Scripturæ litera. Act. 20 24. Luc. 4, 12. cap. 2, 10. 2. Cor. 2, 18. Rom. 15, 8. Gal. 3. 16. &c. (2) quia alias apertissime lex confunderetur cum Evangelio.

§. XVII. Promissiones Evangelicæ de gratia Dei universali, de merito Christi, vocatione ad salutem &c. adeoque de gratia offerenda, sunt universales, & non conditionatæ. Matth. 11, 28. 1. Tim. 2, 4. 2. Petr. 3 9 &c.

§. XVIII. Promissiones Evangelicæ de gratia conferenda actu v. gr. de remissione peccatorum, justificatione &c. sunt conditionales, respicientes fidem. Rom. 3, 24 25. 26. Marc. 16, 16. &c. Quam tamen *fidem* Theologi magis *organon apprehensionis*, & *medium τάξεως* divinæ, quam *conditionem* vocant.

§. XIX. Eædem promissiones non tamen conditionales sunt obedientiam nostram vel perfectam vel imperfectam requirentes; sed sunt mere gratuitæ. Probatur (1) ex clarissima Scripturæ litera. Rom. 11, 6, c. 4, 16, c. 3, 21, Actor. 20, 24. Luc. 4, 22.

4, 22. (1) quia alias iterum Evangelium confunderetur cum lege. Quod nullo modo fieri debet.

§. XX. Unum idemque Evangelium est V. & N. T. Probatur. (1) ex Proto-Evangelio. Gen. 3, 15. (2) ex locis Act. 4, 12. c. 10 43. c. 15, 11. (3) quia una saltem est fides. Eph. 4, 5. (4) ex Heb. 11, 4. collato cum Rom. 1, 17. Gal. 3, 12. Ebr. 10, 37. 38.

CAP. XXIII.

De

Sacramentis in genere.

§. I.

OBligamur Deo & ob Sacramenta gratiam ipsius & conferentia & obsignantia. Quæ credimus.

§. II. Nomen Sacramenti rectissime retinetur in Ecclesiis. Probatur (1) quia Deus nullibi hoc nomine uti prohibuit. (2) quia id, de quo agimus mysterium recte appellatur. 1. Cor. 4, 1. Quidni & Sacramentum, quod heic idem est cum Mysterio? (3) quia & aliis vocibus in Scriptura non exstantibus ex libertate utimur.

§. III. Sacramenta quædam revera dantur. Probatur (1) ex ipsorum institutione a Christo facta. (2) a communi Ecclesiæ praxi.

§. IV. Ministri qualitas vel intentio interna nihil facit ad integritatem & efficaciam Sacramenti. Probatur (1) quia incredulitas hominum non irritam reddit fidem Dei. Rom. 3, 3. (2) exemplo Zipporæ præter intentionem circumcidentis filium

Exod. 4, 25. (3) quia alias nemo posset esse certus se verum accepisse Sacramentum.

§. V. In omni Sacramento præter materiam terrestrem requiritur etiam cœlestis. Juxta illud *Augustini: Accedit verbum ad Elementum & fit Sacramentum. Tract. 80. in Johannem.* Probatur (1) ex inductione omnium Sacramentorum (2) ex ipsa natura & fine Sacramentorum. Cum enim Sacramenta id quod in verbo evangelii prædicatur externo elemento vestitum sensibus ingerere debeant, ex eo sponte sequitur quod nec verbum sine elemento nec elementum sine verbo constituat Sacramentum. Per verbum autem intelligitur partim mandati partim promissionis. Per elementum intelligitur non quodvis, sed certum & verbis institutionis expressum.

§. VI. Sacramenta non sunt nuda signa, sed efficacia media gratiæ & salutis, & sigilla gratiam & promissiones evangelicas obsignantia. Probatur (1) quia Sacramenta sunt verbum visibile. Quicquid ergo verbo evangelii generatim competit, id Sacramentis non est denegandum (2) quia de Sacramentis prædicantur effectus regenerationis, remissionis peccatorum, & salutis. Joh. 3, 5. Ephes. 5, 27. Tit. 3, 5. 1. Cor. 10. &c. (3) quia per Sacramenta homines fœderi divino inseruntur & in eo conservantur.

§. VII. Sacramenta non prosunt ex opere operato; sed ex fide. Probatur (1) quia necessario fides hic requiritur. Marc. 16, 16. Act. 8, 36. c. 2, 35. (2) quia justificatio fidei tribuitur. Rom. 4, 3. cap. 10, 10. Hebr. 10, 38. Hæc fides autem quamvis non

non faciat ad efficaciam ipsismet Sacramentis ingenerandam, requiritur tamen ad efficaciam illam nobis applicandam vi ordinis divini.

§. VIII. Sacramenta sunt vel V. vel N. T. Illius duo sunt Circumcisio & agnus paschalis, de quibus infra. Hujus itidem duo sunt proprie sic dicta: Baptismus & S. Cœna. Probatur (1) quia Christus duo saltem instituit Sacramenta. Baptismum scilicet. Matth. 28, 19. & Sacram Cœnam. Matth. 26, 16. seq. conf. 1. Cor. 12, 13. (2) quia præter Spiritum duo saltem sunt testes. 1. Joh. 5, 7. 8. (3) quia his duobus saltem competit definitio Sacramenti.

§ IX. Sacramenta non imprimunt animæ characterem indelebilem. Quia de eo nullum reperimus in Scripturis vel apicem vel characterem.

CAP. XXIV.

De

Baptismo.

§. I.

OBligamur Deo hic specialiter ob Baptismum, quem credimus.

§. II. Baptismus Johannis non fuit diversus a Baptismo Christi. Probatur (1) quia unus saltem est baptismus. Eph. 4, 5. (2) quia baptismus Johannis eandem habet causam. Fuit enim a Deo. Joh. 1, 33. Luc. 3, 2. (3) eadem fuit materia: uterque enim baptizavit aqua. (4) una fuit forma. Procul dubio enim & Johannes baptizavit in no-

mine Patris & Filii & Spiritus Sancti, quia eodem tempore baptizavit, quo discipuli Christi. Joh. 3 22. (5) idem effectus est, nempe regeneratio. Joh. 3 5. Marc. 1, 4. Luc. 3, 7. Matth. 3, 7.

§. III. Baptismus Laicorum & mulierum tempore necessitatis administratus legitimus est. Probatur (1) a docendi munere mulieribus in casu necessitatis concesso. Actor. 18, 24. 26. (2) a summa necessitate Baptismi (3) ab analogia Sacramentorum V. T. dum nimirum in casu necessitatis Zippora circumcidit filium.

§. IV. Datur certa quædam materia cœlestis Baptismi, quæ satis ex Scriptura S. constat. Equidem hic Theologi variant, dum nonnulli statuunt SS. *Trinitatem* ex *verbis institutionis*. Alii *Spiritum* ex Joh. 3, 5. & Tit. 3, 5. Alii *sanguinem Christi* ex 1. Joh. 1. 6. Alii omnia simul ponunt. Attamen *prima* sententia videtur nobis quidem verior & tutior. (1) ob verba institutionis, in quibus propria sedes. Matth. 28. 19. (2) ob locum parallelum. Joh. 3, 5. Ubi cum in regenerationis nostræ medio nominatur aqua & Spiritus, per ejusdem particulæ connexionem eodem causæ genere utrumque ad eundem effectum concurrere ultro intelligitur, Spiritum S. vero cæteras includere personas ex locutione plurali mox sequenti v. 11. patet.

§. V. Unio materiæ cœlestis cum terrestri hic non est schetica vel analogica, sed vera & realis, & quoad substantiam, non nudam operationem. Unde aqua non est nuda aqua; sed lavacrum regenerationis in verbo, utpote cum ipsa SS. Trinitate

tate unita. Joh. 3, 5. Ephes. 5, 26. Tit. 3, 5. 1. Petr. 3, 21. 1. Joh. 1, 7.

§. VI. Baptismus utrum fiat immersione an aspersione, perinde est. Probatur (1) ex vocis βαπτίζειν significatione. (2) quia nihil certi in verbo Dei hic est præscriptum, hinc ecclesia utique retinet suam libertatem.

§. VII. Baptismus est maxime necessarius. Probatur (1) quia expressum mandatum Christi habemus. Matth. 28 19. (2) quia sine baptismo ordinarie nemo potest salvus fieri. Joh. 3, 5. (3) quia baptismus pertinet ad fundamenta Christianismi. Hebr 6 2 (4) ex praxi Apostolorum, qui procul dubio ex mandato baptizarunt, cum alias ἐθελοθρησκείαν commisissent.

§ VIII. De Christianorum Infantum ante baptismum mortuorum salute non dubitamus. Matth. 18, 14. Marc. 10, 14. Spes ante circumcisionem mortuorum de illis etiam valet, cum non privatio, sed contemtus damnat. v. August. L. 4. c. Deut. cap. 22.

§. IX. Inepte *Thomas Abutaras* statuit fideles V. T. ante Christi adventum defunctos per aquam, quæ ex latere Christi profluxit, esse baptizatos. Vide peculiarem disputat. D. Itrigii.

§. X. Pædo-baptismus legitimus est & necessarius. Probatur (1) ex convenientia baptismi cum circumcisione, cujus subjectum erant infantes (2) ex institutionis Christi universalitate. Matth 8 19. (3) quia Apostoli integras familias baptizarunt, quibus procul dubio infantes & interfuerunt. Act. 16, 28. (4) quia puerorum est regnum cœlorum.

Marc. 10, 14. In quod sine baptismo nemo ingredi potest. Joh. 3, 3.

§. XI. Infantes Christianorum ante baptismum non sunt in fœdere Dei, nec Sancti, sed natura filii iræ. Probatur (1) quia etiam Sanctorum liberi in peccatis concipiuntur, exemplo Davidis Ps. 51, 17. Adeoque natura non nisi filii iræ. Joh. 3, 6. Eph. 2, 3. (2) quia per baptismum debemus mundari & ablui. Eph. 5, 27. Act. 22, 16. Ergo Sancti non nascimur, sed fieri debemus. (3) quia per baptismum demum fœderi Dei inserimur, cum per illum adoptamur in filios. Joh. 1, 12. 13. Gal. 3, 27. (4) ex verbis Petri. Act. 2, 38.

§. XII. In Infantibus per baptismum accenditur fides, & baptizati infantes vere credunt. Prob. (1) ab expressa Scripturæ litera. Matth. 18 6. Marc. 9, 42. c. 10, 13. seq. (2) quia infantes placent Deo. Matth. 18, 3. c. 19, 14. sed sine fide nemo Deo placere potest. Hebr. 11, 6. (3) quia ipsis regnum cœlorum promissum. Marc. 10, 14. (4) quia per baptismum Christum induunt. Gal. 3, 25. (5) ab effectibus & fructibus fidei. Sic infantes laudant Deum. Ps. 8, 3. Matth. 21, 16. (6) ex exemplo Johannis Baptistæ. Luc. 1, 44.

§. XIII. Baptismus medium est efficax conferendi regenerationem, remissionem peccatorum, renovationem & salutem. Probatur (1) ex clarissima Scripturæ litera. Joh. 3, 5. Act. 2 38. Eph. 5, 26. Tit. 3, 5. &c. (2) quia & circumcisio fuit signaculum justitiæ fidei. Rom. 4, 11. Quidni ergo & baptismus.

§. XIV.

§. XIV. Valet efficacia baptismi non saltem ratione præteriti, sed & in Futurum. Probatur (1) quia efficacia illa indefinite ac categorice; non vero restricte baptismo vindicatur. Act. 2, 38. c. 22. 18. Luc. 3, 3. (2) quia baptismus non est reiterandus.

§. XV. Baptismum non esse reiterandum, Probatur (1) a deficiente mandato & exemplo (2) a natura baptismi, quæ initiationis Sacramentum constituit; At initiari semel tantum rem quamlibet congruum est. (3) ab analogia cum circumcisione, utpote quæ semel tantum peragebatur sine reiteratione.

§. XVI. Peccatum in Baptismo tollitur ratione imputationis, non ratione inhærentiæ. Manet enim reliquum etiam in renatis peccatum. Rom. 7, 23. &c.

§. XVII. Exorcismus ut adiaphorus ritus in ecclesia nostra retinetur. (1) quia nullibi in Scriptura est rejectus. (2) quia nihil habet scandali, sed potius multa bona in se continet. (3) quia exemplo Apostoli falsis fratribus ne quidem ad horam est cedendum.

CAP. XXV.

De

Sacra Cœna.

§. I.

OBligamur Deo & ob hoc Sacramentum, quod credimus.

§. II. Dubium videtur, utrum laica quælibet persona in necessitatis casu S. cœnam administrare possit? Potest tamen responderi, consensuros facile in affirmantem Theologos, si talis necessitatis casus daretur.

§. III. Panis noster orbicularis verus est panis, & ob commoditatem merito in Ecclesia retinetur. Probatur (1) a definitione panis. Sunt enim massæ ex *farina* & aqua inter se mistis beneficio ignis coctæ. (2) ab ipso sensu. Quicunque enim easdem edit, is sentit, panem se azymum edere, ut vulgarem & domesticum panem edens sentit, se fermentatum edere. (3) ab effectu. Nec enim vel alium saporem vel odorem habent ac panis habere debet, nec effectu panis destituuntur, qui est nutrimentum, si in debita quantitate sumantur.

§. IV. Fractio panis in S. cœna non est absolute necessaria. Probatur (1) quia etsi Christus in prima cœna panem fregerit, eundem tamen frangi nuspiam jussit. (2) quia finis fractionis unice est distributio, quæ vero fractio, quia actus tantum ministerialis est, non sacramentalis, etiam ante celebrationem cœnæ fieri vel per pistorem vel per quemvis alium potest. (3) quia analogiam illam Sacramentariam quam adversarii fingunt Scriptura ignorat, imo eidem est contraria, cum corpori Christi nulla fractio obtigerit, nec obtingere debuerit. Joh. 19, 36.

§. V. Crama vini nullibi legitur mandatum & merito negligitur, neque etiam certum est, neque expressum, Christum vinum temperatum habuisse. Quare & nec Græci aquam habent.

§. VI.

§. VI. Particula EST in verbis institutionis proprie, non figurate explicatur. Probatur (1) ex regula Hermeneutica: A proprietate literæ non est recedendum, nisi summa nos cogat necessitas. (2) quia & in reliquis Sacramentis litera tenetur. (3) ab articulorum fidei propria natura. Ex solis enim figuris & allegoriis non potest constitui fidei dogma, ut tradidit Hieronymus, unde omnis fidei articulus alicubi in Scripturis propriis verbis traditur. (4) a Testamenti proprietate ac forma. Sic enim præsumitur Testator clarissimis verbis locutus, ne Testamentum post mortem fiat materia litis. (5) a clara litera, quia singula verba respuunt tropum, (6) ex admissi tropi incommodis, sic enim evacuatur fidei mysterium, & nulla remanet certitudo. (7) a testatoris divina Majestate, qui omnia, quæ loquitur, potentissime præstare potest. (8) a consensu evangelistarum & Pauli. 1. Cor. 11, 23, 14. 25. (9) ex antiquitate &c.

§. VII. Propositiones hæ: panis est corpus Christi, vinum est sanguis Christi non quidem Biblicæ sunt, sed Ecclesiasticæ, ut Sacramentales tamen bene a Nostratibus explicantur, non ut figuratæ, sed propriæ. Non ut sensus sit: Panis figurat tantum, vel significat corpus Christi; Sed hic potius: Panis re vera conjunctum sibi habet corpus Christi. Nempe panis juxta veteres dupliciter consideratur: vel abstractive, qualiter in natura sua consideratur, & qualis ante consecrationem est, quo pacto falsum est, quod panis sit corpus Christi; vel concretive, prout in sacramentali post consecrationem usu corpus Christi sibi adjun-

junctum habet, atque hoc modo acceptum panem non nudum amplius panem; Sed vere proprieque corpus Christi esse dixerunt.

§. VIII. Corpus & sanguis Christi vere & realiter quoad substantiam cum pane & vino unita in S. cœna adsunt. Probatur (1) ex clarissima litera verborum institutionis. (2) ab instituentis omnipotentia, omnisapientia, voluntate & veritate. (3) ex harmonia Pauli. 1. Cor. 10, 16. (4) ex indignorum participatione exitiosa. 1. Cor. 11, 27. 29. (5) quia & potissimum in eo novum Testamentum differt a veteri, quod hoc istiusmodi ceremonias habuerit, quæ mystice aliquid significent, illud vero ab istiusmodi ceremoniis liberum, non umbram habens sed corpus. Hebr. 8, 5. c. 10, 1.

§. IX. Datur manducatio corporis & bibitio Sanguinis Christi Sacramentalis, quæ fit ore corporis, licet modo hyperphysico. Probatur (1) ex verbis institutionis, in quibus comedendum corpus & bibendus sanguis Christi porrigitur. (2) quia panis quem frangimus, est κοινωνία corporis Christi. 1. Cor. 10, 16. (3) ex indignorum communicatione. 1 Cor. 11, 27.

§. X. Transsubstantiatio (1) nullibi in Scriptura S. habetur. (2) cum Scriptura pugnat. Sic enim nominatur panis non modo ante; sed & in actione cœnæ; ac etiam post consecrationem. Matt. 26, 26. Marc. 14, 22. Luc. 22, 19. 1. Cor. 10, 16. c. 11, 23. 26. seq. (3) Hic est κοινωνία. 1. Cor. 10, 6. Quæ vero uniuntur, non etiam statim mutantur. (4) manent accidentia panis & vini e. gr. color, odor, sapor, mollities, &c.

XI.

§. XI. Et Laicis porrigendus est calix benedictus. Probatur (1) Quia quod Christus in institutione cœnæ conjunxit, homo ne separet. (2) quia & Paulus Ecclesiæ Corinthiacæ Sacram cœnam sub utraque specie tradidit, ut a Domino acceperat. 1. Cor. 11, 10. seq. conf. 1. Cor. 10, 14. 15. 16. 17. (3) a concomitantiæ falsitate. Quamquam enim corpus Christi non sit sine sanguine nec sanguis sine corpore propter unionem naturalem corporis & animæ, sic & licet tota persona præsens sit ob unionem personalem, quod tamen & corpus Christi solum vi unionis Sacramentalis etiam exhibeat sanguinem ex verbis institutionis non potest probari, ex quibus potius contrarium constat. (4) ex praxi Ecclesiæ Christianæ.

§. XII. Promissio Evangelica de remissione peccatorum & fides nostra in S. cœna confirmatur & obsignatur. Probatur (1) ex clarissima litera. Matth. 26, 26. seq. (2) quia per Evchariſtiam Christo inserimur. 1. Cor. 10, 17. (3) ex cibi ac potus Evchariſtici conditione, qui enim accipiunt S. cœnam, illi ipsum corpus Christi quod pro peccatis nostris traditum est, & sanguinem Christi, qui pro peccatis effusus est, accipiunt. (4) quia si indigni in judicium accipiunt, necessario digni accipient in remissionem peccatorum & salutem.

§. XIII. Post usum nullum amplius est Sacramentum, adeoque adoratio & circumgestatio hostiæ merito rejicitur. Probatur prius (1) quia Sacramentum cœnæ non est res permanens sed actio, quemadmodum ipse Christus describit. (2) quia extra usum non servatur institutio; ubi vero illa non

non ſervatur, ibi nec eſt Sacramentum. Probatur poſterius (1) quia caret mandato divino. (2) pugnat cum natura panis evchariſtici, qui poſt conſecrationem manet verus panis & creatura Dei. (3) deſtituitur exemplo diſcipulorum Chriſti, & praxi primitivæ eccleſiæ. (4) conjunctas habet multas ſuperſtitiones.

§. XIV. Sacra cœna non eſt externum viſibile ac proprie dictum ſacrificium. Adeoque ſacrificium miſſæ non recipimus. (1) quia nullibi id in Scriptura aſſeritur. (2) Scripturæ potius contrariatur, utpote quæ docet Chriſtum ſemel tantum ſeſe obtuliſſe. Hebr. 7, 16. 27. c. 9, 28. (3) quia definitio & requiſita ſacrificii proprie ſic dicti hic plane nullum habent locum.

§. XV. Fides non ad ſubſtantiam S. cœnæ, ſed ejus fructum pertinet. Probatur (1) quia Sacramentorum veritas & integritas pendet inſolidum ex inſtitutione divina, quæ per noſtram incredulitatem non redditur irrita. Rom. 3, 3. (2) Sacramenti eſſentia tota abſolvitur re terrena & cœleſti ejusdemque legitima adminiſtratione in ipſis verbis inſtitutionis præſcripta. (3) Fides ad ſalutarem uſum Sacramenti ſpectat, ergo non ad eſſentiam. (4) ſi fides pertineret ad ſubſtantiam S. Cœnæ, idem de baptiſmo dicendum eſſet, ac proinde hypocrita adultus ſi baptizaretur, poſt converſionem eſſet rebaptizandus. (5) Fides Sacramento confirmatur & obſignatur. Ergo ad ejus eſſentiam non pertinet. (6) illa eſt eſſentia & forma cujusque rei, per quam eſt id, quod eſt, & ab aliis omnibus diſtinguitur. Per fidem autem Sacramentum non

eſt

est Sacramentum, neque unum Sacramentum ab alio distinguitur (7) quia uti ad essentiam S. Cœnæ non requiritur intentio & fides dantis, ita nec fides accipientis.

§. XVI. Et indigni accipiunt materiam cœlestem corpus & sanguinem Christi. Probatur (1) ex clarissima Scripturæ litera. 1. Cor. 11. 27 seq (2) ex natura Sacramenti, quo Deus nobis sub re externa rem internam & cum illa gratiam suam offert. (3) quia indigni integrum Sacramentum accipiunt.

§. XVII. Cœnam nonnisi in Paschate anniversario & solemni ritu ab omnibus Christianis ad finem usque mundi simul esse celebrandam, nec in Scriptura nec in antiquitate docemur.

§. XVIII. Sæpius & frequenter S. Cœna est usurpanda. Probatur (1) ex verbis institutionis; Quoties hoc feceritis. (2) ex praxi primitivæ ecclesiæ. (3) ex necessitate confirmationis fidei, amoris Spei &c.

CAP. XXVI.

De

Testamentis.

§. I.

OBligamur Deo & ob dispositionem illam, quam in hactenus dictis de salute nostra facere voluerit. Et hanc credimus.

§. II. Testamentum duplex est: Vetus & Novum. Gal. 4. 24.

§. III. Patres V. T. non habuerunt tantum promissiones bonorum corporalium de danda hæreditate.

ditate terræ Canaan, sed etiam habuerunt promissiones bonorum spiritualium & æternorum nempe Spiritus S. gratiæ inhabitantis, remissionis peccatorum, justificationis & ipsius vitæ æternæ. Quod probatur ex clarissimis Scripturæ locis e. gr. Exod. 4, 12. c. 19, 5. c. 29, 4 Levit 26. 12. c. 18, 5. Deut. 4, 1. c. 7, 6. c. 14, 2. c. 30. 19. Neh. 9, 29. Ezech. 20, 12. Job 19, 25. seq. conf. Rom 7, 10. Joh. 5, 39. 1. Tim. 4. 4. Hebr. 11, 9. 10. &c.

§. IV. Et Patres V. T. actu ipso habuerunt remissionem peccatorum & justificationem, & in gratia fuerunt per idem medium, quod habemus in N. T. nempe per fidem. Probatur (1) ex clarissima Scripturæ litera. Act. 15, 10. 11. (2) ex exemplis Abrahami. Gen. 15, 1 6. Jacobi Gen. 49, 18. Jobi. c. 19, 25. Davidis, aliorumque Ps. 116, 15. &c.

§. V. Ergo non possunt dici ante adventum Christi fuisse sub ira, sub maledictione & reatu, sub imperio diaboli, in servili Spiritu, & miserrimo mortis metu, non consummati in justificatione &c.

§. VI. Sacrificia V. T. non sunt juris naturalis, sed revelati. Probatur (1) quia sana ratio nullum idoneum argumentum pro Sacrificiis potest adducere, nec proportionem quandam dare potest inter Deum qui est Spiritus & Sacrificia carnalia (2) quia Deus dicitur respexisse ad sacrificium Abelis. Gen. 4, 4. & Hebr. 11, 4. dicitur; quod fide sacrificaverit Abel. Si ergo fide, non naturæ lumine. (3) quia Sacrificia erant Typi Christi, de quo nihil novit lumen naturæ.

§. VII.

§. VII. Sacrificia a prima promissione in Paradiso facta non fuerunt mere liberæ usurpationis, nec ad Mosen usque non imperata. Ratio: quia alias ante Mosen cultus Patrum fuisset ἐθελοθρησκεία. Quæ vero nunquam Deo placuit.

§. VIII. Sacrificia in V. T. & legalem & Evangelicum habuerunt usum. König. part. 3. §. 656. seq.

§. IX. Et Sacramenta V. T. fidem & gratiam fœderalem conferebant & obsignabant. Probatur (1) ex natura promissionis Evangelicæ, quæ & in V. T. fuit, ut jam supra probavimus. (2) ex natura circumcisionis divinitus institutæ. Gen. 17, 6. conf. & Rom. 4, 11. (3) ex natura agni paschalis. qui & figura futuri nempe spiritualis redemtionis fuit.

§. X. Circumcisio non fuit ante Abrahamum. Probatur (1) quia expresse legitur primo a Deo instituta. Gen. 17, 10. seq. (2) Quia Sacramentum V. T. fuit & signum, quo discernerentur a gentilibus Judæi. (3) quia alias circumcisio esset ἐθελοθρησκεία, quam Deus semper abominatus est.

§. XI. Agnus Paschalis commode dicitur & Sacramentum, & sacrificium. Vocatur enim frequenter sacrificium, adfuerunt etiam actus sacrificiales. Et Sacramentum fuisse constat ex eo, quia & definitio & requisita Sacramenti ei competunt.

§. XII. Non minor sanctitatis gradus fuit in V. T. quam requiritur in N. Probatur (1) quia uti una fides, sic & iidem fidei fructus (2) quia & Spiritus S. fuit in V. T. homines ducens. Ps. 143, 11.

§. XIII. Nec Deus peccatoribus V. T. ut infantibus plus & magis condonavit quam peccatoribus in N. T. Ratio: quia lex Dei est immutabilis.

§. XIV. Novum Testamentum non habet annexam conditionem bonorum operum; sed est mere gratuitum. Ratio: quia promissiones Evangelicæ non sunt ita conditionales, ut obedientiam nostram requirant.

§. XV. Statum Ecclesiæ sub N. T. distinguendum esse in 7. periodos temporum secundum 7. Ecclesias Asiaticas apocalypseos, nullo fundamento probari potest.

CAP. XXVII.

De

Fide & bonis operibus.

§. I.

OBligamur Deo, quod fidem in nobis accendat, per quam coram ipso justificamur, & per quam opera nostra & effectus ejusdem ipsi placent. Quæ omnia credimus.

§. II. Dantur fidei partes: Notitia, assensus, & fiducia. Et quidem notitiam huc spectare probatur (1) ex clarissima Scripturæ litera. Joh. 17, 3. Es. 53, 11. (2) ex correlato fidei sive causa ejus efficiente, verbo divino. Est enim fides ex auditu. Rom. 10, 14. Ex auditu autem nihil potest nasci nisi notitia. (3) ex opposito fidei, quod est ignorantia. Joh. 1, 10. seq. Act. 16, 30. (4) ab ipso primo

mo conceptu fidei, qui est nosse id, cui assensum præbeat. Assensum pertinere ad fidem probatur (1) ex perpetuo usu Scripturæ, quæ in fide assensum involvit. Joh. 8 46. Hebr. 11, 1. Jacob. 1, 6. (2) ex primo fidei conceptu. Cum enim fidem nos alicui rei habere dicimur, huic ipsi volumus nos assentiri. Et fiduciam partem esse probatur (1) ex descriptione fidei per fiduciam. Hebr. 11, 1. (2) ex apprehensione sive applicatione, quæ fidei adscribitur Joh. 1, 12. Est enim recipere Christum idem ac credere. Recipere autem est fiducialiter sibi applicare. (3) ab exemplis credentium. Rom. 4, 18. seq. Matth. 9, 22. c. 15, 27. seq. &c. (4) ab effectu. Adscribitur enim fidei remissio peccatorum & æternæ vitæ adeptio sed vero illa ex mera fide historica non potest oriri, quia illam & Dæmones habent.

§. III. Fiducia fidei est acceptio seu apprehensio meriti Christi appropriativa ad me & te in individuo. Eaque practica omnino est. Tres enim hi potissimum occurrunt: (1) desiderium meriti Christi, quatenus bonum, jucundum & utile, atque bonum morale est legi pro nobis præstitum. (2) apprehensio meriti Christi ut rei desideratæ & ad justitiam credenti imputabilis. (3) quies & acquiescentia in bono oblato & actu apprehenso.

§. IV. Fides non potest esse sine prævia notitia, vi eorum, quæ jam §. 2do de notitia diximus.

§. V. Fides minus recte explicatur per amorem, Amor enim est effectus fidei.

§. VI. Justificat fides non ut opus, sed quatenus apprehendit Christum. Probatur (1) quia fi-

des justificans nullibi in Scriptura ut opus hominis describitur. (2) quia alias aperte bona opera immiscentur articulo de justificatione, quod nunquam tolerandum.

§. VII. Duplex est vita fidei: *Una* qua vivit Christo. Gal. 2, 20. Estque hæc nihil aliud, quam viva Christi Servatoris apprehensio. Joh. 1, 12. Gen. 32, 26. Atque hoc modo consideratam *fidem vivam* seu *operosam* justificare dubitari nequit. Sed vero constat præter hanc *vivam aliam* quoque esse, quæ tendit in *amandum Deum & proximum*, de qua Gal. 5, 6. de hac vero cautius & distincte iterum loquendum est. Neque propositio illa absolute posita: *Fides viva* vel *actuosa & operosa justificat*, usurpanda est. Quia nec Scripturæ consentanea est, neque alium sensum ordinarie generat quam hunc: *Fides qua actuosa & quia actuosa justificat*, a quo tamen merito abstinendum est.

§. VIII. Fides non est in se otiosa aut ineffi-cax, nec vim justificandi demum a charitate habet. Nam (1) vim suam potius habet a merito Christi, quod apprehendit. Rom. 3, 24. 25. (2) charitatem potius operatur fides.

§. IX. Distinctio fidei in informem & formatam non est toleranda. Quia (1) in Scriptura non est fundata. (2) contra Scripturam. (3) multorum errorum causa.

§. X. Renati non possunt opera perfecte bona absque ulla vitii labe præstare. Quia renovatio in hac vita saltem est imperfecta.

§. XI. Bona opera necessaria quidem sunt; sed non ad justificationem & salutem vel obtinendam, vel

vel conſervandam, vel merendam. Idque (I) non ut cauſæ, quia (1) ſola fides juſtificat & ſalvat. (2) expreſſe opera excluduntur, ut jam ſupra probavimus. Neque (II) ut media. Per medium enim non aliud intelligi poterit quam morale. Atque id non niſi cauſale eſt. Sed vero cum bona opera non ſint cauſa ſalutis, nec media ejus eſſe poſſunt. Neque (III) ut conditio ſine qua non, quia in moralibus conditio ſine qua non revera cauſaliter influit. Qui vero cauſalis influxus propter jam dicta locum hic habere nequit.

§. XII. Norma bonorum operum lex eſt. Pſal. 19, 8. Deut. 4, 2. c. 12, 32. &c.

§. XIII. Bona opera gentilium vera quidem fuerunt legaliter, ob defectum tamen fidei Deo non placuerunt. Hebr. 11, 6. Rom. 14, 3.

CAP. XXVIII.

De

Eccleſia.

§. I.

OBligamur Deo ob cœtum illum, quem colligere ſibi ex omni populo voluit. Quod credimus.

§. II. In Eccleſia & impii dantur & hæretici. Matth. 13, 30. 47. ſeq. &c. Stricte autem & proprie dicta eccleſia eſt congregatio Sanctorum & vere credentium. Quia (1) eſt corpus Chriſti myſticum. Rom. 12, 5. 1. Cor. 10, 17, c. 12, 27. (2) Eccleſia eſt mater non mortuorum ſed viventium.

Gal. 4, 26. Et eorum, qui ex Deo nati. Joh. 1, 12. c. 3, 6. Qui Spiritu Dei ducuntur. Rom. 8, 14. (3) quia est Christi ovile. Joh. 10, 1. Cujus cives etiam sunt oves Christi.

§. III. Caput Ecclesiæ unicum est Christus. Probatur (1) ex clarissima Scripturæ litera. Ephes. 1, 22. 23. c. 4, 15. c. 5, 13. Col. 1, 18. 1. Cor. 3, 11 &c. (2) a veri capitis requisitis, quæ soli Christo conveniunt. (3) & ex aliis rationibus nimirum ex unitate ecclesiæ, ex unitate capitis Christi & Spiritus S. deducta. Rom. 1, 5. Gal. 3 28. Ex Christi præsentia. Matth 28 19. quare vicario non opus est. Ex desponsatione ecclesiæ, quæ duos sponsos non admittit &c. Non ergo & P. R. caput est ecclesiæ. Nam (1) vocatione destituitur (2) arrogare sibi id nequit, quod nemo Apostolorum habuit vel exercuit. (3) & repugnat conditio ministerii ecclesiastici, cujus non est dominari. &c.

§. IV. Notæ veræ Ecclesiæ saltem duæ sunt, nempe *pura verbi prædicatio & legitima Sacramentorum administratio.* Probatur (1) ab ipsa ecclesiæ definitione, quæ est cœtus hominum amplectentium verbum Dei & utentium Sacramentis. Joh. 8. 31. c 10, 27. c. 14, 23. Ephes. 1, 26. (2) a requisitis notarum proprie dictarum, quæ sunt (α) rei notatæ soli & semper convenire eamque ab aliis distinguere (β) rem notatam evidenter demonstrare. (3) ex connexione causæ & effectus, omnis enim effectus proprius ostendit causam proximam & adæquatam; sed vero prædicatio verbi & administratio Sacramentorum sunt effectus ecclesiæ.

(4) quia

(4) quia hæ fuerunt notæ primitivæ ecclesiæ. Act. 2, 40. 41. 42. &c.

§. V. Ecclesia particularis errare potest & deficere. Probatur (1) ex vaticiniis de Apostasia & seductione. Matth. 24, 24. 1. Tim. 4, 1. 2. Thess. 2, 3. (2) ex comminationibus & monitis Matth. 7, 15. Act. 20, 29. seq. 2. Cor. 11, 2. 3. (3) ab exemplis V. & N. T.

§. VI. Ecclesia Lutherana non est apostatica. Probatur (1) quia ex Babel prodiit, non E. a vera quadam ecclesia defecit (2) quia eandem doctrinam retinet quam ipsi Apostoli tradidere.

§. VII. Quamvis omnes impii non male comparentur cum *Babel;* attamen cœtum Evangelico-Lutheranum universum respectu doctrinæ vel vitæ Babelem Mysticam. Apoc. 14. 18. descriptam vocare, & horrendum in modum funditus corruptam, contra pietatem est. In hunc enim usque diem verbum Dei recte in ecclesia nostra docetur & Sacramenta legitime administrantur, adeoque notæ veræ ecclesiæ in eadem reperiuntur.

§. VIII. Reformatio illa ecclesiæ nostræ quam Novatores hodie urgent plane est inutilis maximeque scandalosa. Quemadmodum ex ipsis attentatis ad oculum est.

§. IX. Distinctio Ecclesiæ in visibilem & invisibilem proba est & bona. Probatur (1) ab interno splendore & ornatu. Ps. 45, 14. Rom. 2, 28. seq. 1. Petr. 3, 4. (2) quia Regnum hoc est certo modo intra nos. Luc. 17, 21. Ergo & certo modo potest dici invisibile. (3) quia veri adoratores in Spiritu adorant. Joh. 4, 23. Solique Deo vendi-

catur notitia illorum qui sunt ipsius. 1. Reg. 19, 18. 2. Tim, 2 19. Hoc respectu ergo rectissime ecclesia dicitur invisibilis. &c.

§. X. Jus indicendi Concilia est penes Imperatorem, seu summum Magistratum Politicum. Probatur (1) ex officio quod Regibus demandatum Ps. 2, 10. Es. 49, 23. (2) ab exemplis Regum & Principum. 1. Paralip. 13, 1 2. c. 23, 12. 2. Chron. 29, 4. 1. Reg. 8, 1. 2. Reg. 23, 1 &c.

§. XI. Præses Concilii non est necessario Episcopus Romanus; Vel ejus legatus, sed is, qui per suffragia Episcoporum ad illud eligitur, ut constat ex exemplo Concilii Apostolici. Actor. 15. ut & ex exemplis aliorum conciliorum antiquiorum

§. XII. Conciliorum norma est Scriptura S. Es. 8, 20. & propterea pro norma & principio dogmatum vel controversiarum haberi nequeunt.

CAP. XXIX.

De

Ministerio Ecclesiastico.

§. I.

OBligamur Deo ob institutum Ministerium Ecclesiasticum; quod credimus.

§. II. Ministerium Ecclesiasticum est peculiaris ecclesiæ status a politico & œconomico distinctus. quia (1) Spiritus S. distinguit inter Pastores & oves. Jer. 3, 15. 1. Petr. 5, 2. seq. Actor. 20, 28. docentes & discentes. Hebr. 13, 7. 2. Tim. 2, 2. Ducentes

&

& eos qui ducuntur. 1. Theſſ. 5 12. 13. 1. Tim. 5, 17. (2) quia hic datur ſpecialis vocatio & miſſio reliquis non competens. Jer. 23, 21. Rom. 10, 15. Heb. 5. 4. Item ordinatio, qua certi homines ab aliis ſeparantur. Actor. 13. 2. 3. 1. Tim. 1, 14. (3) ex clariſſima Pauli interrogatione. 1. Cor. 12, 19. &c.

§. III. Diſtinctio inter Clericos & Laicos ex Eccleſia non eſt tollenda. (1) quia diſtinctio hæc nihil mali in ſe continet, ſed admodum ſobrie a noſtratibus explicatur (2) quia & in Scriptura fundamentum ſuum invenit. Actor. 1, 17. (3) quia eſt antiquiſſima.

§. IV. Ad Miniſterium nemo admittendus eſt, niſi legitime vocatus & habilis. Probatur (1) a Divina deteſtatione eorum qui non ſunt vocati. Jer. 23, 21. (2) ex clariſſima Scripturæ litera. Rom. 10, 14. 15. Hebr. 5 4 Joh. 3, 27. &c. (3) ab exemplorum inductione (4) a miniſtrorum conditione, ſunt enim Legati Dei, œconomi myſteriorum Dei. Ergo omnino debent habere vocationem.

§. V. Interna, quæ jactatur, vocatio cuiquam externe non vocato non dat jus extra caſum neceſſitatis aliis ſibi haud quaquam ordinatis prædicandi. Prædicationem enim præcedere debet externa vocatio. Rom. 10, 15. Quare & ipſe Chriſtus Apoſtolos ſuos vocavit.

§. VI. Chriſtiani indifferenter omnes, & feminæ ex jure ſacerdotii Spiritualis internæque vocationis non habent facultatem absque præſcitu & conſenſu ac cenſura ordinarii Miniſterii libros de rebus Spiritualibus, ipſisque fidei articulis ſcribendi & edendi. Nam (1) omnia ordine & de-

center in Ecclesia debent fieri. 1. Cor. 14, 40. (2) quia alias falsa dogmata facile poterunt dissemi-nari. Quod tamen ne fiat omnino vigilandum est.

§. VII. Potestas eligendi & vocandi Ministrum Ecclesiæ est penes universam Ecclesiam omnesque ejus status. Probatur (1) quia Ecclesiæ tradita est potestas clavium. Matth. 16, 19. c. 18, 18. (2) quia tota Ecclesia probare debet Spiritus. Matth. 7, 15. Joh. 5, 39. c. 10, 27. Gal. 1, 9. 1. Joh. 4, 1. (3) quia dicuntur ministri Ecclesiæ. 1. Cor. 3, 21. 1. Cor. 1, 21. 2. Cor. 1, 24. 1. Petr. 5, 2. 3. (4) quia Ministros orthodoxos & idoneos constituere omnes tangit. (5) ab exemplo Apostolorum. Act. 1, 23. c. 6, 3. 5. 6. 1. Cor. 16, 3. 2. Cor. 8, 19. (6) a praxi primitivæ Ecclesiæ.

§. VIII. In Ecclesia Lutherana est verus ordo Ecclesiasticus, & legitima vocatio, adeoque & veros habemus Pastores. Ratio: quia in ea ad exemplum Apostolicæ & primitivæ Ecclesiæ ab ordinariis presbyteris Magistratu consentiente & populo suffragante homines idonei & donis necessariis a Deo instructi per impositionem manuum & preces cultui divino consecrantur & ad verbi Sacramentorumque ministerium publice inaugurantur.

§. IX. Habent ministri Ecclesiæ potestatem remittendi peccata. Matth. 16, 19. c. 18, 18. Joh. 20, 23. &c.

§. X. Licet Ministro ecclesiæ uxorem ducere. Probatur (1) ab expressa Scripturæ litera. 1. Tim. 3, 2. 1. Cor. 9, 5. (2) a generali præcepto. Gen. 1, 28. 1. Cor. 7, 35. a quo præcepto Clerici nunquam exci-

excipiuntur. conf. Hebr. 13,7. (3) a periculo vel vagæ vel occultæ libidinis. (4) quia prohibitio matrimonii est doctrina dæmoniorum. 1. Tim. 4,3. (5) ab exemplo Petri uxorati, aliorumque.

§. XI. Ministri Ecclesiæ magistratui Politico sunt subjecti. Probatur (1) a generali præcepto Clericos non excludente. Rom. 13,1. (2) ab ipsius Christi exemplo. (3) ab exemplo Apostolorum & primitivæ ecclesiæ. Actor. 25,10. (4) a naturali ratione, quia sunt pars societatis civilis ergo & capiti ejusdem subsunt.

§. XII. Ministerium Ecclesiasticum absolute est necessarium. Quia (1) finis Ministerii est necessarius, nempe ecclesiæ collectio, conservatio & propagatio hominumque in ecclesia salvatio. 1. Tim. 4,16. (1) quia absentia Ministerii plurimorum malorum causa est. Prov. 29, 18. Matth. 9, 36. seqq. (3) quia Ministri dicuntur Legati, Angeli, cooperarii Dei. Ergo omnino absolute necessarium oportet esse eorum Ministerium.

CAP. XXX.

De

Magistratu Politico.

§. I.

OBligamur Deo & ob institutum ordinem politicum, quem ut in Scriptura revelatum credimus.

§. II. Magistratum salva cum conscientia gerere licet. Probatur (1) quia est a Deo. Rom. 13, 1. unde

unde & dicuntur Ministri Dei. (2) quia pro Magistratu orare oportet. 1. Tim. 2, 1. 2. 1. Petr. 2, 13.

§. III. Majestas est immediate a Deo. Probatur (1) ex summitate hujus potestatis. Jam vero quod summum est, non potest aliquam quam summam habere causam, quæ est Deus. (2) ex Vicariatu Dei, quem potestas hæc præfert. Jam vero quod vices alterius tenet, id non potest aliunde quam ab illo ipso habere potestatem. (3) ex ipso Scripturæ asserto. Prov. 8, 45. Rom. 13, 1. seq.

§. IV. Competit Magistratui jus bella gerendi, & gladio fontes puniendi. Probatur prius (1) ab ipso Auctore Deo qui bella legitima & justa præcepit. (2) a Magistratus officio, quod est etiam gerere gladium. Rom 13, 4. (3) ab approbatione Johannis Baptistæ. Luc. 3, 14. (4) ab encomio Christi centurioni dato. Matth 8, 10. &c. Posterius probatur (1) ab expressa lege divina Gen. 9, 6. (2) ab approbatione Christi Matth. 26, 52. (3) ab officio Magistratus a Spiritu S. probato. Rom. 13, 4.

§. V. Competit Magistratui & cura religionis. Certi tamen limites sunt constituendi, ne Ecclesiastici & politici ordinis munia confundantur; Sed utrique debitæ partes relinquantur. Quia Deus est Deus ordinis, & vult ut omnia ordine fiant.

§. VI. Jus Controversias Theologicas publico Ecclesiæ nomine decidendi excluso Ministerio a solo Magistratu non legitime exercetur. Nam Magistratus non est tota ecclesia sed unus saltem ejusdem Status & membrum.

§. VII. Licet Magistratui & judicia publica exercere. Probatur (1) a divina judicum ordinatione.

ne. Deut. 16, 18. (2) a legibus judicibus ab ipso Deo præscriptis & comprobatis. (3) a probatis exemplis eorum, qui vel judicis officio fuere functi, vel defensionem & officium judicis imploravere. v. gr. Mosis, Josuæ, aliorumque; imo & ipsius Christi & Pauli, coram judicio agentium.

§. VIII. Non licet Magistratui Hæreticum capitali supplicio afficere. Probatur (1) quia pugnat cum interdicto Christi. Matth. 13, 30. (2) quia pugnat cum exemplo Apostolorum & praxi primitivæ ecclesiæ. (3) quia pugnat cum proprietate religionis Christianæ, quæ neminem vi cogit.

§. IX. Magistratui non licet resistere. Rom. 13, 2.

CAP. XXXI.

De

Statu Oeconomico.

§. I.

OBligamur Deo & ob hunc statum. Quem ut in Scriptura revelatum credimus.

§. II. Conjugium est a Deo, eidemque maxime placet. Probatur (1) a clarissima litera Gen. 1, 27. c. 2, 18. (2) ab approbatione Christi in N. T. Matth. 19, 4. 5. (3) a comprobatione Pauli. 1. Tim. 2, 15. (4) a præscriptis ab ipso Spiritu S. conjugum officiis. (5) quia cum conjugio comparatur magnum illud unionis Mysticæ mysterium.

§. III. Ad legitimum conjugium requiritur etiam consensus parentum. Probatur (1) ex divina jussione, ubi parentibus dantur præcepta de liberis

in

in matrimonium elocandis. Exod. 34, 16. Deut 7, 3. Jer. 29, 6. 1. Cor. 7, 38. (2) ex officio quod requirit quartum præceptum. (3) Ex jure naturali. Sic enim liberi sunt adhuc in patria potestate. (4) Et ex legibus civilibus.

§. IV. Conjugium Spadonum contrahendum non est admittendum. (1) Quia finis Conjugii non obtinetur. (2) Variis libidinibus occasio præbetur.

§. V. Levit. XVIII. non personæ, sed gradus prohibentur. Probatur (1) ex paritate rationis, quia nulla ratio est, cur unus gradus, qui expressus est, prohiberi debeat, non debeat alter, qui æque propinquus est, quamquam non sit expressus, imprimis cum ille in generali regula contineatur: Non accedas ad proximam carnis tuæ. (2) ex dictamine naturalis rationis, quæ prohibitionem in pari gradu semper agnoscit.

§. VI. Cœlibatus in se conjugio non est præferendus. Quia ad eum suscipiendum nemo lege est adstrictus.

§. VII. Polygamia simultanea non est licita. Probatur (1) ex diserta lege generali prohibente. Levit. 18, 18. (2) ex prima matrimonii institutione. Gen. 2, 24. a Christo approbata. Matth. 19, 5. Marc. 10 8. (3) ex Apostolica instructione. 1. Cor. 7, 2. 1. Tim 3, 2. Tit. 1, 6. (4) ex Legum Imperialium sanctione.

§. VIII.

§. VIII. Hodie ſub reſpectu ad pauperes neceſſaria quædam bonorum communio non eſt urgenda, ita ut facultates divitum de jure divino communes eſſe pauperibus cenſeri debeant. (1) quia nullibi illa nobis eſt injuncta. (2) quia hæc communio multis periculis, incommodis ac ſcandalis eſt expoſita.

CAP. XXXII.

De

Morte & Reſurrectione.

§. I.

OBligamur Deo ob ſpem beatæ mortis & futuræ glorioſæ reſurrectionis. Quam credimus.

§. II. Mors fidelium janua eſt ad vitam, uti infidelium ad mortem æternam.

§. III. Corpora noſtra, quamvis poſt mortem corruptionem videant, non tamen plane in nihilum rediguntur. Probatur (1) quia in pulverem revertuntur. Gen. 3, 19. Ergo non in nihilum. (2) quia corpora in pulvere dormiunt. Eſ. 26, 20. Dan. 12, 2. Joh. 5, 28. (3) quia Deus omnia oſſa piorum cuſtodit. Pſ. 34, 21. (4) e reſuſcitationis definitione. Quæ non deſcribitur per novi corporis creationem e nihilo; ſed per corporis hujus e terræ pulvere excitationem.

§. IV. Reſurrectio mortuorum certiſſime eſt futura. Jobi 19, 25. Dan. 12, 2. Matth. 22, 31. Joh. 5, 28. ſeq. 1. Cor. 15, 12. &c.

§. V.

§. V. Resurrectio corporum ex lumine naturæ seclusо revelato demonstrari nequit. Probatur (1) quia hoc est mysterium omnem omnino rationem transcendens. (2) ex defectu argumentorum ex lumine naturæ petendorum.

§. VI. Una saltem est resurrectio mortuorum piorum & impiorum omnium simul expectanda, non duplex prima & secunda. Probatur (1) a silentio Scripturæ. (2) ex contraria scripturæ assertione. Dan. 12, 2. Matth. 25, 31 seq. Joh. 5, 28. seq. (3) quia resurrectio piorum non ante diem novissimum sed in ipso die novissimo erit futura. Joh. 11, 24. c. 6, 39. seq.

§. VII. Eadem numero & substantia corpora resurgent. Probatur (1) ex clarissima scripturæ litera. Job. 19, 25. Rom. 8, 11 Phil. 3, 21. (2) ex manifesta ratione. Nisi enim idem numero corpus resurgat, non tam est mortuorum hominum resurrectio quam novorum creatio. (3) ex perpetuo Veteris Ecclesiæ consensu.

§. VIII. Rigorose loquendo impii vi meriti Christi non resurgent. Quia applicatio meriti ejusque fructus in impiis non datur.

§. IX. Et impii in Novissimo die re vera resurgent. Dan. 12, 2. Joh. 5, 28. 29. &c. 2. Cor. 5, 10.

CAP.

CAP. XXXIII.

De

Extremo Judicio & Consummatione seculi.

§. I.

ET hic Deo nostro ut judici nostro & potentissimo Deo obligamur. Quem credimus.

§. II. Meliora tempora ante extremum judicium & consummationem seculi non speramus, exspectamus potius deteriora. Luc. 18, 8. c. 17, 28. 1. Tim. 4, 1. 2. Tim. 3, 1. seq. &c.

§. III. Conversio quædam Singularis aut universalis Judæorum ante extremum diem in Scriptura non est prædicta. Probatur (1) a silentio Scripturæ. (2) a maledictione Judæorum. Deut. 27, 15. Ps. 69. Ps. 109. Matth. 27 25. &c. (3) a pertinaci mediorum rejectione. (4) a Pauli prædictione revelationem Anti-Christi tanquam ultimum Dei opus maxime memorabile proponentis. 2. Thess. 2, 8. & cum illa judicium extremum connectentis. (5) a credentium circa ultima tempora paucitate & e contra hæresium & corruptelarum multitudine. Matth. 24, 24. Luc. 18, 8. 2. Tim. 3, 1. seqq.

§. IV. Anti-Christum longe adhuc ante extremum diem esse exscindendum in Scriptura non legimus, id autem legimus, destructionem totalem Regni Anti-Christi connecti cum adventu Domini nostri Jesu Christi ad judicium 2. Thess. 2, 8.

§. V. Regnum Christi millenarium ante extremum Diem nullum exspectamus. Probatur (1)

quia prorsus est ἄγραφος, originem suam debens Cerintho & Papiæ. (1) & multis modis est ἀντίγραφος, repugnans conditioni regni Christi in his terris, conditioni civium hujus regni, resurrectionis unitati ejusque cum extremo judicio connexioni, ejusdem universalitati & simultati, ut & qualitati, ultimorum temporum malitiæ & difficultati. judicii extremi subitæ & inopinatæ propinquitati & accessioni, seriæ Christi & Apostolorum exhortationi, studio & desiderio regni cœlestis & superni, non paucis Patribus, omnibusque orthodoxis Theologis.

§. VI. Chiliasmus omnis est contra Augustanam Confessionem. Provoco ad clarissimam ejusdem literam.

§. VII. Mille anni Apocalyptici dudum sunt impleti, ut ex collatione eorundem cum historia ecclesiastica patet.

§. VIII. Locus divini judicii ignoratur. Nullibi enim in Scriptura exprimitur.

§. IX. Christus etiam secundum humanam suam naturam judicabit mundum. Ut patet (1) ex appellatione, quia judex dicitur filius hominis. Dan. 7, 13. Matth. 24, 30. c. 26, 64. Vocatur Vir. Actor. 17, 31. &c. (2) ex judicis hujus descriptione. Dicitur descensurus, venturus in nubibus, conspiciendus ab omnibus hominibus. &c. (3) Ex potestatis hujus communicatione. Joh. 5, 27. &c.

§. X. Judicabuntur in extremo die (1) Angeli mali (2) omnes in universum homines. (3) Specialiter impii. (4) Singulariter Anti-Christus ut ex

clariss-

clariſſimis Scripturæ locis conſtat. epiſt. Judæ v. 6. 2. Cor. 5, 10. Joh. 5, 29. 2. Theſſ. 2, 8. &c.

§. XI. Sic & fideles non ſubituri ſunt aliquod diſcuſſionis divinæ in conſcientiis ſuis judicium. Joh. 3, 18. c. 5, 24.

§. XII. Mundus certiſſime peribit. Pſal. 102, 26. ſeq. Eſ. 51, 6. Luc. 20, 33. 2. Petr. 3, 7. 10. Apoc. 20, 11. &c.

§. XIII. Peribit mundus non ſaltem quoad qualitates; ſed & quoad ſubſtantiam ſuam. Probatur (1) quia cœlum & terra ita peribunt; ut non amplius ſunt. Jobi 14, 12. Pſ. 72, 7. Apoc. 21, 1. (2) Quia terra & omnia opera in ipſa exurentur. 2. Petr. 3, 10. ita ut non amplius memorentur. Eſ. 65, 17.

§. XIV. Mundum per cometam eſſe periturum, ſomnium eſt humanum. Quia de eo in Scriptura, ultra quam hic ſapere non licet, nihil habetur.

§. XV. An aliud novum cœlum, novamque terram Deus in extremo die ſit creaturus ex Scriptura non ſatis conſtat.

PARS III.

CAP. I.

De

Agendis in genere.

§. I.

OBligationis noſtræ *partes*, *actus*, vel *munia*, in quibus actu ipſo jam obligationem noſtram debemus conteſtari, dicuntur *agenda*.

da. Vocantur alias etiam *actiones morales*, *officia hominis renati* & *debita*, Bona *opera*, *virtutes Theologicæ*, *&c.* Sumuntur autem *agenda* hic *late*, ut & *fugienda* seu *omittenda* sub se complectantur.

§. II. Subjectum actionum moralium est vel *Quod* vel *Quo*.

§. III Subjectum *Quod* est totus homo justificatus, & quotidie renovandus a veteri homine ad novum.

§. IV. Vetus ille homo renatorum consistit in reliquiis illis peccati originalis in hac vita in renatis semper residuis, in quibus adhuc Imaginem seu Ideam quandam hominis lapsi repræsentant. Novus vero homo consistit in renovatione illa qualitatum justitiæ & sanctitatis, in qua Imaginem seu Ideam quandam qualem qualemcunque hominis integri repræsentant, pro illo scilicet gradu, qui in hac imperfectione datur.

§. V. Subjectum *Quo*, idque *primarium* est *intellectus*, & *voluntas*, quæ propterea actionum moralium audiunt principia, de quibus mox.

§. VI. Objectum agendorum sunt omnia lege divina comprehensa.

§. VII. Norma agendorum est Lex divina, potissimum revelata. Quæ & *principium* Theologiæ moralis *cognoscendi* est. Nec tamen excluditur *naturæ lumen*, quamvis id per se non sufficiat; sed variis laboret defectibus, quos a *lumine revelationis*, quod in S. Scriptura est, explere oportet, uti Paulus dicit. Rom. 7, 7. De hac lege egimus jam supra *parte II.* Eandem quoque utilitatem præstant nobis *exempla Sanctorum* in S. literis enarrata,

rata, quæ intueri jubemur. Phil. 3, 17. 2. Theſſ. 3, 9. Hebr. 13. 7. Jac. 5, 10. &c. *Chriſti* quidem vita omnis nobis perpetua Imitationis lex eſt, niſi quando præſtitit, quod ſuo tantum tempore & perſona dignum erat. *Aliorum* autem *hominum* ita intueri oportet *exempla*, ut ad legem divinam examinemus, & quando inde fluunt, maxime vero cum laudantur, accipienda ſunt; cum vero invenimus, pro fragilitate humana quæ a lege Dei diſcrepant, eique repugnent, quamvis diſerte non inveniantur in S. Codice improbata, inde abſtinendum eſt.

§. VIII. In ordine ad hanc legem (I) nulla datur *actio moralis indifferens*. Quia quæcunque actio de *formali actionis* non participat, ea actio non eſt moralis. Habet ſe autem (II) Lex ad bonum & malum non *antecedenter*; ſed *conſequenter*. Senſus eſt: *Actio bona vel mala eſt, non tantum quia Lex præcipit, vel prohibet: Sed lex præcipit vel prohibet, quia actio in ſe ſuaque natura intrinſece vel bona vel mala eſt.* Probatur (1) ex ipſa ſana ratione, ipſaque natura, quæ intrinſece ita ad omnem normam & menſuram eſt conſtituta, ut eam demum ipſa menſura & norma ſequatur. e. gr. Rectitudo & curvitas lineæ non demum ſequitur regulam; ſed omnino eandem antecedit, imo etiamſi omnes regulæ abeſſent e mundo, nihilominus tamen linea vel curva foret vel recta &c. (2) ex natura legis: Lex enim præcipit bona agenda, mala omittenda prohibet. Ergo bonum & malum natura ſua antecedit legem. (3) quia nulla alias differentia inter legem *moralem*, *naturalem* & *poſiti-*

vam. Atque adeo (III) *DEUS vult honestum, non nuda saltem voluntate, sed causa aliqua anteriori.* Probatur (1) ex Levit. II, 44. Jam vero justitia & sanctitas in Deo est *essentialis.* Dabitur ergo objectum in quod tendat, quod amet & poscat, non nuda sub ratione *voliti*, sed *justi*, & propter quod ipsa præcepta Dei vocantur *justa*, i. e. talia, quæ intrinsecam aliquam honesti rationem continent. (2) Quia Deus in prohibitione peccati fundamentum arcessit a sanctissima sua natura, & illud sibi abominationi esse, iramque movere commonstrat. Levit. 18, 22. Ps. 5, 5. 6. Prov. 16, 22. Quibus in locis Deus inimicum peccati se profitetur. Sed non propterea, quia solum prohibuit, sed quia fœditas & abominatio in peccato est.

CAP. II.

De

Sanctitate & Perfectione Christiana.

§. I.

REquiritur ad *perfectam Sanctitatem* habitualis perfectio omnium (1) *partium Subjectivarum*, ut omnibus facultatibus animi & corporis, quæ actiones respiciunt, homo se ad legem divinam componat. (2) *partium objectivarum*, ut in omnibus actionibus & rebus, circa quas actiones nostræ occupantur, aut occupari debent exactissima illa cum voluntate Dei conformitas observetur (3) *graduum intensionis*, ut penitus totis agendi viribus, & habituali omnigena inclinatione eo feramur, quo

vo-

voluntati divinæ satisfiat. (4) *graduum extensionis*, ne ullo loco vel tempore, quantumvis adverso, exactissima illa conformitas remittatur.

§. II. Et hoc verum est illud *Summum Bonum*, quod Christiani sectantur. Sola enim rerum sanctitas est, in qua perfectam & perpetuam delectationem vir bonus invenit, *summumque* adeo, i. e. potissimum hominis *bonum subjectivum*, unde alia omnia propullulant, quemadmodum Deum, cujus in sanctitate illa Imago est, *summum* nobis *bonum objectivum* esse, recte dicimus.

§. III. Quicquid autem ab hac perfectione ullo modo deficit, *peccatum* est. Cujus enim forma omnem partium & graduum combinationem complectitur, id nullius patitur jacturam. Quare recte concluditur, necessario omnem hominem aut perfecte sanctum aut peccatorem esse, neque dari posse aliquem *intermedium* & *abstractum* statum, qualem in *Adamo Arminiani* & alii plures fingunt, qui nec *justus* nec *injustus* est.

§. IV. Unde sequetur puræ & perfectæ Sanctitatis increatæ natura non dari gradus nisi *accidentales*. Quatenus nempe vel firmius radicata est, ne illa excidere possit, sicut *sanctitas paradisaica* differt a cœlesti illa alterius vitæ, vel ad plura & majora quis agenda aut intelligenda devinctus capax redditus est quam alter, quali gradu differunt Angeli ab hominibus etiam ut in statu integritatis consideratis; Vel quatenus pluribus, vel paucioribus præceptis divinis obedientia alicujus exercetur. *Duobus* his *posterioribus modis* non tam ipsa sanctitas, quam ejus exercitium majus minusve

nusve redditur. *Priori* vero illo modo sanctitas non tam major, quam saltem certior est & firmior.

§. V. Nec potest sanctitas peccare *in excessu*, quemadmodum *virtutes Aristotelicæ* vulgo describi solent. Nam (1) ipsa perfectione nihil est perfectius vel superius. (2) voluntatem divinam nemo nimis accurate attendere potest. (3) Natura normæ legis scilicet divinæ est, ut eam nemo nimis acriter ac intente aut diligentius quam par est servare possit. Hinc peccatur in sanctitatem solo *defectu*, ut dicimus. Peccatum non superat legem, sed deficit a lege. 1. Joh. 3, 4.

§. VI. Sanctitas hæc quatenus secundum *objecta formalia particulariter* distinguitur, in plures se diffundit *virtutes formales*, quarum ipsa omnium continet complexum. Nam *intellectuales*, quæ dicuntur *Aristoteli* virtutes, si ad legem Dei ejusque observationem non dirigantur, neque omnino sub *Sanctitatis* nomine comprehenduntur, si vero ad *illam* pertinent & ipsas *morales* ac *sanctitatis habitualis* pars sunt.

§. VII. *Est* autem *virtus moralis habitus intelligentis ad certi generis actiones voluntati divinæ exacte conformandas.* Minus autem accurate *Aristoteles* dixit, virtutem *in mediocritate* esse positam: Quod & plurimi ex ipsis accuratioribus Philosophis agnoscunt.

§. VIII. Quando extraordinario Dei impulsu & successu quis quid egerit, quod regulariter homo nec potest nec debet agere, *heroica virtute* pollere dicitur.

§. IX.

§. IX. Ad hanc autem hactenus descriptam *perfectionem* pertingere non licet. De quo ut & de eo, quousque progredi detur, jam supra, *part. secunda cap. 21.* diximus conf. & c. 22. §. 13. seqq. ex quibus constabit, quomodo pugnans & supprimens peccati motus Christianorum sit sanctitas. Quæ vero non languida; sed fervida, & ad omnes officii nostri partes explendas sedula debet esse. Dicitur etiam *perfectio Christiana*, non quidem *omnimoda*, sed ut status ac conditioni nostræ conveniens est, & propterea discriminis causa a Theologis adjecto epitheto *inchoativa*. Quam *imperfectam* tamen *perfectionem* & *sanctitatem* nostram ac *inchoationem* benigne quidem Deus accipit & agnoscit. Non tamen ipsam legis suæ regulam inflectit, nec gratia Evangelica illuc tendit, ut quæ naturalis ac perpetua Dei justitia postulat ob infirmitatem nostram emolliantur atque corrigantur; cujusmodi ἐπιείκειαν quidam adversarii nostri somniant, de quibus itidem jam supra; Sed omnes tamen actiones nostræ ad perfectissimæ sanctitatis ac obedientiæ typum dirigendæ atque examinandæ sunt. 1 Petr. 1, 15. Matth. 5, 48. ut qua in re nostri conatus deficiant, quoque ulterius pergendum sit inde addiscamus & eorum quæ attingi nequeunt veniam a Deo quotidie precemur juxta Psal. 32, 6. & petit. 5. orat. Domin. ut perfectissima justitia Christi, quam fides apprehendit, defectus nostri expleantur. Rom. 8. 3. seq. Emendatio vero illa nostri & sanctitatis perfectioris studium debet esse *summum*, ita ut quantuscunque in ea re conatus noster esse potest, omnino adhiberi debeat

incessabile studium & fervidus spiritus. Rom. 12, 11. & ἀκριβῶς ambulemus. Ephes. 5, 15. cum timore & tremore. Phil. 2, 12.

§. X. Status renatorum sic viventium vocatur *Sacerdotium regium*, consistens in possessione & usurpatione facultatis cum regnandi supra carnem scilicet & concupiscentias, quas quotidie mortificamus & crucifigimus: tum sacrificandi bona scilicet opera nostra per fidem Deo acceptabilia.

CAP. III.

De

Principiis actionum moralium.

§. I.

PRincipia actionum moralium sunt *intellectus* & *voluntas*.

§. II. *Primum* agendi *principium*, cui omnis alia facultas in homine subjicitur in natura recta est *intellectus*.

§. III. Quæcunque intelligimus, vel *naturali ratione* haurimus, vel a *sensuum experientia* vel *junctim* ab *utraque*.

§. IV. Ratio est *Facultas distincte reflectendi super conceptus & cogitationes nostras*. Sensus vero est *Facultas percipiendi; aut si pro actu sensationis* sumitur, est ipsa perceptio *rerum existentium, sive nostri ipsius, eorumque, quæ intus in nobis sunt, sive illarum. quæ extra nos, aut in superficie corporis nostri existunt*. Illum *internum*, hunc *externum* sensum vocamus.

§. V.

§. V. Etiamsi dentur actiones quædam intellectus, quæ a voluntate regantur; non tamen voluntas intellectum antecedit. Quin potius primum principium practicum hoc est: *Voluntas semper sequi debet intellectum, & quicquid contra fit peccatum est.*

§. VI. Deinde ut intellectus actiones nostras regere possit, oportet, ut quid agendum vel expetendum sit, quæque finis nostri, quæque mediorum adhibendorum ratio sit, recte intelligamus. Hoc igitur secundum axioma practicum est ex priore deductum: Intellectus in iis quæ ad actiones nostras dirigendas pertinent, debet esse rectus & certus.

§. VII. Objectum intellectus est quicquid ad dirigendas actiones nostras scitu est necessarium, ut Lex, Media.

§ VIII. Ubi obligatio est sciendi, ignorantia etiam & errore peccatur, eoque gravius, quo ignorantia vel error ille facilius corrigi potuit, atque ut corrigeretur ad actiones nostras regendas intererat. Hinc ignorantia juris tum naturalis, tum plerumque etiam positivi seu divini seu humani minus excusari potest, quam ignorantia facti, & magis facti alieni quam proprii, magis in puero & tyrone quam in adulto & Magistro. Ubi autem obligatio sciendi nulla est, ignorantia puræ negationis vocatur; hæc autem quæ legis æstimationi subest, ignorantia privationis, & quia omnis error ignorantiam in se continet, & quandoque etiam ignorantiæ nomine venit, vocatur ille discriminis ergo ignorantia pravæ dispositionis. Quia

autem

autem vincibilis illa sic dicta ignorantia a negligentia attentionis oritur, intereſt, num illa negligentia a directo consilio reique contemptu fluat, quæ affectata & dolosa dicitur: vel ab affectu tantum rei alienæ, animum sic occupante, ut aliam attentionem excludat, & appellatur culposa. Cæterum omnis quidem etiam vincibilis ignorantia & quicquid inde provenit, minore reatu nos involvit, quam destinatum voluntatis consilium, quia formaliter & directe contra primum obligationis principium non dirigitur. Conf. Luc. 23, 34. 1. Tim. 1, 13. Nulla tamen etiam invincibilis ignorantia excusat facta inde promanantia ab omni reatu. Vid. Pſ. 19, 13. Lev. 4, 13. Num. 15, 24.

§. IX. Cum etiam dubitatio sit quidam gradus ignorantiæ, neceſſe eſt ut & illa eodem modo peccemus, quæ obligatio iisdem gradibus variat, quibus ignorantiæ reatus.

§. X. Attentio intellectus ad legem divinam & actionum noſtrarum ad eam æſtimatio vocatur conſcientia.

§. XI. Requiritur autem, ut quemadmodum rectitudo atque certitudo exactiſſima: ita & bonitas conſcientiæ, ad omnes actiones noſtras concurrat, ut ſcilicet ubique certi ſimus, nos ea agere quæ Deo placent, nec tantum perſuaſi de eo; ſed & hujus perſuaſionis certum fundamentum nacti. Non licet igitur, ut volunt Jeſuitæ plures, in quæſtionibus moralibus opinionem ſequi probabilem.

§. XII. In progreſſu dianöetico lex divina Syllogiſmi majorem propoſitionem conſtituit: Actio noſtra

noſtra minorem: Applicatio vero ejus ſeu æſtimatio ad legem concluſionem. Juxta quos gradus conſcientia in propoſitione legis, in aſſumptione teſtis, in concluſione Judicis partes ſuſtinet.

§. XIII. Diſtinguitur conſcientia varie (1) in rectam & errantem. (2) in certam, probabilem, ſcrupuloſam & dubiam. (3) in teneram, ſecuram ſive latam & ſtupidam ſive cauteriatam (4) in bonam ſive puram & malam, ſauciam ſive impuram. (5) in pacatam ſive hilarem, & turbatam ſive anxiam.

§. XIV. Uti in probabili conſcientia tutiorem eligimus viam, ita dubitante conſcientia plane nihil eſt faciendum, & in ſcrupuloſa non omnis ſcrupulus nimis ſecure eſt rejiciendus, ubi tamen ab altera parte infallibilis evidentia rationis te convictum tenet, ſcrupulum qui ab altera parte injicitur, rectius quandoque negligi, atque cum ſolvi nequit, violenter abjici quam curioſe volvi, quidam Theologi non abs re monent.

§. XV. Bonitas Conſcientiæ, & quæ inde pendet, ejus tranquillitas non tam ab ipſo actu intellectus pendet, quam ab actionibus illis, quarum eſt conſcientia. Proinde ut fiat bona conſcientia noſtra & pacata, neceſſe eſt, ut omnia peccata, quotquot unquam admiſimus ſint perfecte expiata. Cujus tamen rei in homine nullum eſt remedium niſi inveniatur in fide Chriſtiana. Itaque ſanguine Chriſti oportet purgari conſcientias. Hebr. 9, 14. cap. 10, 22.

§. XVI. Alterum principium actionum moralium eſt voluntas. Appellatur hæc vulgo potentia cœca, quod ab intellectu tanquam prævio

neceſ

necessario lumine ad objectum suum dirigatur.

§. XVII. Voluntas quatenus & sensuum objecta ex eorum perceptione simpliciter sequitur, dicitur appetitus sensitivus, qui tamen accurate loquendo distincta quædam a voluntate potentia non est.

§. XVIII. Primum quod in doctrina morali de voluntate præsumitur, est libertas, quæ est vis quædam animi se ipsum hic & nunc ad agendum determinandi.

§. XIX. Actus voluntatis alii sunt eliciti, qui soli volendi potentiæ debentur, neque aliud sunt, quam ipsissimæ voluntates actuales; Alii imperati, qui a voluntate egrediuntur, & mediante potentia locomotiva ut vocatur, ceu ancillante ipsi vi quadam movendi membra efficiuntur. Quæ potentia etsi tota deberet dependere a voluntate; hodie tamen in statu corruptionis non tantum physicis morbis debilitata est, quominus obsequi semper ad nutum possit (quippe qui morbus non quidem in se; attamen in causa sua peccatum est, quatenus a peccato hominis eidem adductus est) Sed & ita luxata, ut quamvis objecti perceptionem voluntatis imperium anticipet, unde subiti motus fervoris, timoris, libidinis &c. etiam invitis nobis suboriuntur, qui utique peccata sunt.

§. XX. Actus Imperati sunt, secundum quos vulgo voluntatem cogi posse ajunt, secundum elicitos vero non posse. Sed hæc sententia inde oritur, quod pro actu elicito tantum considerant illum voluntatis nisum, quo mallemus non cogi & illud

illud incommodum simpliciter tolli. At considerandum est, quod actus imperatus elicitum præsupponat, neque possit quis sciens agere ad minus malum habendum, nisi id minus malum etiam velit, atque sic etiam ad hunc elicitum actum i. e. hoc quod agimus volendum, coactio extendatur.

§. XXI. Ob concursum, quem voluntas habet cum intellectu, distinguitur elicitus actus ejus in subitaneum & deliberatum. Ille est qui judicium intellectus antevertit, hic qui sequitur, & quatenus actu reflexo placet, dicitur proæreticus. Nihil enim est proæresis nisi voluntas voluntatis nostræ, & quia actum reflexum infert brutis animantibus non tribuitur.

§. XXII. Quia judicium intellectus potest esse tardum atque interim varie impelli atque retrahi a motu voluntatis, gradus inter subitaneam obreptionem & proæresin plures possunt numerari. v. gr. dum (1) attenditur ad objectum. (2) accedit subita voluntas. (3) attenditur ad voluntatem. (4) placet illa attentio. (5) suspenditur interim judicium. (6) idem cum voluntate luctatur (7) tandem vel vincit, ut voluntatem inhibeat, vel vincitur, ut ab ea in consensum rapiatur. Quæ res Scholasticis distinctionem peperit inter motus concupiscentiæ non tantum *primos* qui prioribus nobis gradibus hic describuntur; & *secundos*, qui postremo: Sed & primorum iterum in primo primos, quos sub n. 2. indigitamus, & primo-secundos, quos n. 4. & 6. complectimur.

§. XXIII. Lucta non semper est inter voluntatem & intellectum, sed sæpe etiam voluntatis cum volun-

voluntate, cum nempe diversarum utrinque rerum cupido animum distrahit, quarum una necessario excludit alteram.

§. XXIV. Motus voluntatis est duplex: alius appetens ad rem nobiscum conjungendam, alius fugiens ad illam a nobis disjungendam, ille voluntas in specie dicitur, hic noluntas, positiva nempe a negativa differens. Objectum formale voluntatis in specie sic dictæ appellatur Bonum, noluntatis malum.

§ XXV. Variæ dantur voluntatis distinctiones, respectu intentionis est (1) vel directa vel indirecta (2) utraque vel explicita vel implicita. Cui distinctioni (3) affinis est alia in voluntatem generis & speciei vel individui (4) & ipsa tam explicita ac speciei quam implicita & generis alia est absoluta alia conditionalis (5) absoluta iterum vel simplex est vel modalis. Respectu intentionis volendi est voluntas (1) alia formalis alia interpretativa (2) formalis iterum est vel permissiva vel approbativa (3) approbativa iterum vel simplex seu absoluta est, vel comparata. (4) absoluta vel est efficax vel simplicis complacentiæ. (5) efficax vel fervida vel languida esse potest. (6) fervida vel ordinata vel absoluta est. Ratione subjecti voluntas distinguitur in formalem & virtualem. Ratione signi in tacitam & expressam. Ratione effectus in efficacem (alio sensu quam supra) & inefficacem.

§. XXVI. Concitationes sive Motus voluntatis quibus ob arctam animi corporisque societatem, spiritus etiam animales moventur, & per hos ipse san-

sanguis in corpore, dicuntur affectus, qui nihil aliud sunt quam variæ volendi rationes. Sic voluntas qua res nobis placet dicitur amor qua vero ipsi nobis placemus propter rem est lætitia: Noluntas qua res nobis displicet, odium & aversatio appellatur, qua ipsi nobis displicemus propter eam rem nobis obvenientem, dolor. Qui cardinales animi motus pro accedentibus variis opinionibus intellectus, peculiares præterea modificationes atque nomina accipiunt. Ita Amor rei ut futuræ, fit desiderium, & desiderium paris cum alio vel majoris felicitatis, æmulatio. desiderium vicissim placendi ei, qui gratum quid præstitit, gratitudo (quæ per se virtus non est) Lætitia de re ut futura, Spes, de re ut certa, fiducia; amor rei præsentis ut augendæ, favor, & amor amicitiæ appellatur, amor ejusdem ut augentis nos aliquo commodo, amor concupiscentiæ; dolor de re ut futura timor est seu metus. Metus pravæ hominum de nobis existimationis vocatur pudor, metus ne quod ipse amas tibive cupis, alii obveniat, Zelotypia, metus lædendi eum quem æstimas, reverentia, metus gravior impediens judicium intellectus, consternatio. Dolor de re ut præsente, qui fertur ad illam subito amovendam ira est, qui fertur ad necessitatem ferendam tristitia. Dolor ob sortem alterius quem amas, misericordia dicitur, dolor de eo cujus ipse causa fuisti, & quod a te factum nolles, pœnitentia &c.

§. XXVII. Neque tamen horum motuum voluntatem semper sibi primam causam esse dixerim; sed fieri potest ut tales agitationes vel ab objectis

immediate vel a morbo excitentur in sanguine ejusque spiritibus, quales voluntas aliqua impensior excitare solet, qui cum sentiuntur ab animo, quasi quadam phantasia illum obruunt, & ad conformes motus voluntatem trahunt. Contra cujusmodi affectus etiam medicam opem consulere solemus.

§. XXVIII. In omnibus hisce voluntatis affectuumque motibus fundamentalis involvitur sui ipsius amor, quo quisque sibi bene esse cupit, etiam dum finem malorum sibi quærit.

§. XXIX. Errant qui putant affectuum alterationes simpliciter exulare debere ab homine sapiente. Attamen duo nobis hic sunt cavenda (1) ne importune vehementes vel tepidi simus, i. e. remissius velimus, quod vehementius velle oportuit, neque contra. Apoc. 3, 15. seq. (2) ne ita nos occupet affectus, ut ad alia percipienda, volenda, agenda inepti simus, vel ad ea ipsa etiam quo affectus ducere debuit, quod præcipue in furente ira, consternatione, & diffusa lætitia usu venit. Hic finis est solatii. Matth. 24, 6. Marc. 13, 7. &c. Cæterum moderatio affectuum generali nomine quidem fortis animi esse dicitur, quatenus valet ad impetum sanguinis & spirituum sistendum, & temperantis, quatenus valet ad sui ipsius impetum retinendum; Specialiter tamen usu obtinuit, ut quæ metui deordinato opponitur, fortitudo, & quæ inordinatæ voluntati in gustu & tactu observabili adversatur, temperantia appelletur.

§. XXX. Ab objectis voluntatis distinguendæ sunt (1) operationes intellectus v. gr. admiratio, con-

contemtus, devotio (2) actiones voluntatis imperatæ v. gr. irrisio. (3) meræ cessationes voluntatis sive affectuum ut securitas, desperatio &c. (4) virtutes & vitia v. gr. mansuetudo, libido.

§. XXXI. Spectantur autem hoc loco principia hæc hactenus recensita non in se. Sic enim hæc omnia in spiritualibus maxime sunt deperdita & a se nihil valent; sed quatenus iis accedit Spiritus. Adeoque intellectus non in se, sed a Spiritu illuminatus, voluntas non a se, sed a Spiritu correcta & sanctificata principia fiunt actionum moralium huc spectantium; Spiritus ergo hujus ductum sequi in omnibus actionibus nostris debemus. Ut autem Spiritus hac ratione principium est actionum bonarum hominum, sic phrasi Scripturæ caro principium est actionum omnium malarum & motuum omnium illegalium in corde etiam renatorum sæpius surgentium. Cumque duo hæc principia sibi sint contraria, hinc est ardua illa pugna in renatis, quæ vocatur lucta spiritus & carnis. In qua si vincat Spiritus, dominamur peccato, si vero vincat caro, dominatur supra nos peccatum.

CAP. IV.

De

Justitia universali.

§. I.

HActenus egimus de actionum principiis, nunc & de rebus ipsis agendum, de actionibus

earumque objectis. Debent autem actiones omnes non tantum agenti congruæ esse, ut cum generalibus regulis officii intellectus & voluntatis conveniant; sed & objectis, ut id, quod circa illa fit, natura illorum pati possit. Atque hinc omnem actionem, omnemque voluntatis inclinationem talem esse oportet, qualem objecti ad agentem respectus vel requirit, vel saltem pati potest.

§. II. Fundamentum hoc desumitur ex elementis logicis. Ubi conceptus sunt vel absoluti, vel relati: Et horum iterum alii sunt, qui tantum dicunt, qualis res sit sibi ipsi, alii tantum qualis res sit alteri, alii & qualis res sit sibi ipsi, & qualis alteri. Sunt autem relativi hi conceptus quædam mentis compositiones ex consideratione singularum rerum ortæ, & peculiarem ipsis æstimationem adjicientes.

§. III. Relationes secundæ classis, quas considerasse hic sufficit, fundantur vel in quibusdam motibus i. e. actionibus, aut passionibus præviis: Vel in fixa & permanente rei natura, conditione, aut qualitatibus, quæ fundamenta conceptibus terminorum relativorum non minus quam ipsa correlata includuntur. Et quemadmodum cognitio rem sequitur, ita relatio suum fundamentum, ut cum illo vel posito vel sublato stabiliatur, & corruat. Distinguitur etiam quæque relatio in formalem, ut in mente æstimantis est: Et fundamentalem ut in re, nec re vera aliud quid est, quam ipsum relationis fundamentum a relatione formali denominatum. Neque uno semper fundamen-

damento nititur relatio, sed sæpe pluribus sive æqualiter sive inæqualiter.

§. IV. Relationes hæ sunt vel comparationis, eæque modo æquiparantiæ, modo disquiparantiæ: vel dependentiæ, eæque rursus vel subordinationis, vel coordinationis, vel oppositionis sunt.

§. V. Quælibet harum relationum si eam sequi velis peculiarem requirit in correlatis actionum moderationem, qua correlata inter se agant, cum agunt, nempe ut actiones fiant eo modo, quo correlatis conveniunt, & per quem relatio subsistere potest. Præstatque id in homine ratio, ut quæ sibi sit adversus quemque relatio observare, & juxta eam suas vel regere, vel æstimare saltem actiones possit; estque hoc officium hominis, ut relationis suæ naturam atque harmoniam ubique observet, ne individua quævis sive actio sive intentio ejus, & quæ inde resultat nova relatio, generali intentioni atque relationi, quæ ipsi cum objecto intercedit, adversa sit.

§. VI. Adstrictio potestatis naturalis ad hanc officii nostri mensuram vocatur obligatio, qua id, quod per vires animi atque corporis alias possemus non posse, aut ad id, unde naturalis alias libertas discedere atque divagari permittebat, adstricti esse æstimamur ob ejusmodi aliquam relationem & actionum nostrarum regulam.

§. VII. Ipsa vero illa sive agendi necessitas, sive potentia & impotentia moralis, quæ ad ejusmodi mensuram æstimatur jus appellatur, & pro triplici hac æstimationis vi vel est præceptivum vel permissivum vel prohibitivum.

§. VIII. Obligandi principium vel *internum* est, nempe ipsa ex agentis ad objectum, & voluntatis ad intellectum habitudine defluens actionum mensura, quæ quia ipsi rerum imo ipsius Dei naturæ indispensabiliter inest, naturalis & æterni juris legisve appellatione gaudet: Vel *externum* est, voluntas nimirum imperantis & cogentis, sive ipsius Dei, sive aliorum, quibus subsumus. Hoc sensu duplex definitio legis, vel *quod sit voluntas cogentis signo expressa*, vel quod sit *signum voluntatis ejus qui cogit*. Estque vel *naturalis* vel *arbitraria* seu *positiva*. Quando vero lex fluit ex interno obligationis principio dicitur habere *vim directivam*. Si vero a voluntate imperantis, dicitur habere vim coactivam.

§. IX. A Jure est Justitia, quæ consideratur vel ut actiones afficit, vel ut agentes. Illo respectu est ipsa actionum cum obligandi principio sive interno sive externo harmonia, seu quod idem est æqualitas debiti & præstiti: Hoc vero respectu est perfectio agendi secundum obligationem illam, atque adeo eadem fere cum ipsa sanctitate. Luc. 1,75. Eph. 4,24. Nisi quod subtiliter distinguendo sanctitas hominem magis denominet respectu sui ipsius, justitia vero magis ut idem respicit alios.

§. X. Regulæ generales Justitiæ, quæ ex his relationibus fluunt ad regendas actiones hæ sunt. (1) æqualibus æqualia debentur, inæqualibus inæqualia (2) similium similis est ratio, dissimilium dissimilis (3) ut quisque prior est in suo genere potior est. Respiciunt hæ regulæ relationem comparationis. Ad relationem vero dependentiæ referun-

ferun-

feruntur ſequentes (1) ſubordinatum ſequitur ſubordinantem pro menſura ſubordinationis. (2) Coordinatorum eadem eſt directio & idem conatus pro menſura coordinationis. (3) oppoſitorum oppoſita eſt ratio.

§. XI. Quæ ex his & aliis æquipollentibus vel inde deductis regulis determinationem non accipiunt, ſub jure permiſſivo ſunt, quo alteri, a quo non dependes, non licet tibi rem prohibere, quæ eſt liberta tuæ. Unde injuria etiam fit, ſi libertis cuique ſua impediatur, aut quacunque in re quis lædatur, cui reſpectu ejus rei nullo jure adſtrictus eſt. Hæc illa ſunt duo juris præcepta, quæ Juſtinianus primæ generali, & ad noſtri ipſorum curam ſpectanti *(honeſte vivere)* ſubjicit, *neminem lædere, & ſuum cuique tribuere.*

§. XII. Ut relatio, ita & obligatio alia eſt *ſimplex* alia *mutua*. In *illa* alter relatorum eſt obligans, alter obligatus. In *hac* vero uterque relatorum & obligans & obligatus eſt, ut ambo ſive pari ſive impari vinculo, ſibi ſint reciproce innexi.

§. XIII. Quoniam relativi conceptus omnes in mente æſtimantis hærent, & ad actiones æſtimationi conformes tendunt, nec vis obligandi, niſi ab illa æſtimatione immediate fluit, certum eſt, non alii inde aliquid juris accedere poſſe, niſi qui ejus quod agit, aut quod ſibi fit, & ſecum agitur ſenſum & voluntatem & æſtimationem aliquam habere poteſt. Atque adeo rebus inanimatis nemo directe, & proprie obligatus eſt, quamvis id fieri poſſit indirecte ac improprie, cum illi obli-

gamur, qui de iis rebus aliquid præcipit vel stipulatus est, aut quomodocunque ad se pertinere judicat, quod illis accidit. Bruta quod concernit, illa quamvis honestatis & turpitudinis re vera capacia non sint; aliquo tamen crassiore modo illa nobis, & nos illis obligare possumus. Præterea potest obligatio etiam plena intercedere inter eos & cum illis, qui neque sensum neque æstimationem rei habent, dummodo vel aliquando habituri sunt, ut infantes, & furiosi, vel olim habuerunt, ut mortui & in delirium insanabile lapsi.

§. XIV. Officia obligationis nostræ considerantur vel ut consistunt in affectu interno voluntatis, vel ut in effectu externo rei vel operæ.

§. XV. Obligatio ipsa ejusque effectus internus ab obligante non remissus tamdiu durat, quamdiu perstat relatio, cui innititur. Relatio vero mensuram durationis suæ capit a fundamento illo, actione vel qualitate unde resultat. Definit igitur obligatio (1) cum definit esse ille, qui obligatus est (2) cum manentibus licet subjectis relationis fundamentum intercidit.

§. XVI. Officia amoris licet etiam simul sint justitiæ; specialiore tamen sensu ea demum justitia dicitur, qua agitur secundum obligationem speciali nexu nos ad ita agendum cum objecto hoc potius, quam quovis alio devincientem, ut fit in relatione dependentiæ. Amori vero acceptum fertur id, quod etiam ex generali obligatione solo nostro judicio ad objectum applicata procedit, ut fit in relatione nudæ comparationis.

§. XVII. Specialior obligatio, quæ certo aliquo depen-

dependentiæ modo nos objecto devincit, oritur vel ab eo, unde esse, statum & conditionem nostram, habemus vel a nobis ipsis factoque nostro.

§. XVIII. Vulgaris est distinctio justitiæ in universalem & particularem, & hujus iterum in distributivam & commutativam, quamvis non accurata ubivis explicatio.

§. XIX. Potest tamen justitia stricte dicta, si pro diversis actionum generibus peculiarem ejus vim consideramus, in plures dividi vel species vel partes: v. gr. in correlativam stricte sumtam, promissivam, restitutivam, commutativam in specie dictam, retributivam, remunerativam, punitivam, divisivam & electivam.

§. XX. Quamvis nulla actio sit justa, quæ non etiam sit æqua; differt tamen justitia particularis ab æquitate.

§. XXI. Quia autem omnis justitia fundatur in aliqua relatione, neque obligatio est nisi inter obligantem & obligatum, constat sibi ipsi in propria & stricta vocis significatione neminem obligari posse. Verumtamen ut inter terminos ratione tantum differentes vel a subjecto eodem abstractos etiam relatio quædam rationis est, ita nec rationis quandam obligationem, qua per analogiam vel dicendi tropum quis sibi ipsi obligatus esse dicatur, negare possumus. Accidit id autem (1) cum quis sui juris non est; sed ratione vitæ & conditionis subjacet alienæ potestati (2) cum certas voluntatis regulas, certumque finem sibi quis proponit, & secundum illarum ductum aliis studiis & cupiditatibus suis legem figit. (3) cum diversas

animi virtutes corporisve partes inter se comparamus, illarumque harmoniam & subordinationem per modum imperii civilis concipimus, exemplo Pauli 1. Cor. 12, 14. seqq.

§. XXII. Objectum adeo obligationis hic occurrentis primum Deus est, deinde aliquo modo Angeli & beati cœlites, utpote natura & conditione nobis superiores, postea ipsi nobis objecta sumus, & porro alii homines tum dignitate superiores. tum pares, tum inferiores, etiam infantes, deliri, mortui, tandem bruta suo modo, & ipsi diaboli occurrunt, adversus quos, tanquam hostes armare se oportet.

CAP. V.

De

Naturali erga Deum Obligatione.

§. I.

PRimum obligationis nostræ objectum est Deus. Tenemur illi obligatione tum naturali, tum superinducta.

§. II. Naturalis hæc obligatio ex duplici fonte promanat, nempe duplici relatione, quæ nobis cum ipso intercedit, altera comparationis, qua ipsi cedimus ut viliores præstantiori: altera dependentiæ, qua ipsi subjicimur, ut res creata Creatori.

§. III. Ante omnia autem debemus agnoscere, esse Deum, ad quod omnes homines urget inevitabilis animi propensio. Hunc naturæ ductum debe-

debemus sequi, illique adhærere oportet hominem, atque ob omni incuria, & petulantia ingenii igniculos hos extincturi penitus sibi cavere.

§. IV. Argumenta eadem, quæ docent esse Deum, docent etiam Eum esse unum, naturæ simplicis & perfectissimæ. Oportet igitur eos, qui agnoscunt esse Deum, eum etiam ut Deum glorificare i. e. dignas Deitate cogitationes de illo habere. Oportet per viam causalitatis ex ejus operibus omnipotentiam, ex lege sanctitatem, bonitatem & justitiam; per viam eminentiæ ex humana sapientia omniscientiam & providentiam agnoscere: & per viam negationis ex rerum caducitate ejus æternitatem, mutabilitate immutabilitatem, partibilitate & mole corporea immaterialitatem, determinata mensura, immensitatem & omnipræsentiam, &c. concludere.

§. V. Hæc existentiæ divinæ cognitio nos obligat ad honorem & obedientiam.

§. VI. Honor est vel internus: vel externus.

§. VII. Honor internus est, qui in mente est, talis actus quo præstantiam alterius agnoscimus, & secundum eam digne illum excipere cupimus, ideoque æstimatio quædam rei practica est, quæ non tantum ab intellectu, sed & a voluntate procedit. Convenit autem honor ille Deo summus, quantusque animo concipi potest, quia & naturæ & dominii præstantia super omnia eminet, convenit & perpetuus, quia utraque & comparationis & dependentiæ obligatione nos pariter & creata omnia sibi perpetuo devinctos tenet.

§. VIII. Diffundit se honor Dei in actus habitusve

tusve mentis varios pro cognitorum Dei attributorum varietate. Sic digna æstimatio perfectionis divinæ generaliter requirit *amorem* intensissimum: Meditatio spiritualitatis & invisibilitatis poscit *studium impensius de illo cogitandi & quærendi*. Honor æternitatis & immutabilitatis desiderium constantius illo fruendi. Veritas ejus poscit *fidem*, ut credamus ei sicubi se revelaverit. Bonitas ejus poscit *spem*, justitia & sanctitas ejus *sequelam*, ut eum imitemur, potestas ejus *obsequium*, omnipræsentia & omniscientia *reverentiam* & *timorem*: Sapientia *admirationem* & *laudem*.

§. IX. Honor externus est indicium interni vel sermone, vel gestibus corporis vel quavis alia actione datum, quæ vel ad Deum diriguntur, vel de Deo apud alios testantur.

§. X. Ad Deum diriguntur sermones precum, laudes & gratiarum actiones, quibus nos ejus non tantum magnitudinem & dominium agnoscere; sed & ope indigere & beneficiis ornatos esse profitemur. Nec opus quidem hic est voce, nedum multa voce, qui & mentem nostram intelligit, attamen animi impetus rumpit vocem. Eadem ratio est gestuum corporis, quibus animum pronum & supplicem testamur. Variant autem gestus pro more & institutis populorum. Hinc debemus Deo ea verba eosque gestus corporis, quos consuetudo fecit summi honoris ac venerationis indicia.

§. XI. De Deo apud alios testamur, ut quantum in nobis est, vel totum orbem ad eum agnoscendum & honorandum provocemus. Fit hoc

tum

tum colloquiis, informationibus, atque adhortationibus, tum exemplis noſtris & ſignis cultus divini publice erectis. Inde convocationes ſacræ, ædes & loca publica in eam rem inſtituta, & forma communium ſacrorum non tantum commendata in Scriptura, ſed & imperata populo Dei. Quæ res neceſſario etiam tempus aliquod certum, quod aliis negotiis ſubtrahatur, in quovis populo requirit, arbitrarium quidem pro circumſtantiarum ratione, frequens tamen & parvo intervallo repetitum, prout convenit Zelo honoris divini, quem habere nos oportet. Cumque hexaëmeri creationis cyclo numerare dies ſueverint judæi, quem divina revelatio ſuppeditaverat, ſatis convenienter ſepteno quoque die feriatio publica definita eſt. Gen. 2, 3. Exod. 20, 8. 9.

§. XII. In omnibus actionibus aliis honoratur Deus, cum id agimus illis ſemper ut ipſi placeamus. Studium hoc placendi pars honoris divini eſt in ipſo animo, dum illum ut exemplar ubivis reſpicimus & placere Deo ſtudemus cum etiam in ſtatu naturæ conformes nos gerere ſtudemus illis regulis, quas menti innatas habemus, & æternæ virtutis voluntatisque divinæ inde indicium capimus, quod factis exprimamus. Rom. 2, 14. coll. cum v. 26. ſeq. Studiumque hoc placendi & conformandi ſeſe Deo anima eſt omnis actionis bonæ, ſine quo nec honor Deo fit, neque ullus nobis apud ipſum honor acquiritur. 1. Sam. 16, 7. 2. Cor. 8, 12.

§. XIII. Obedientia duplex eſt: Activa, qua agimus, quod Deus jubet, & paſſiva, qua ferimus

mus quæ ipse immittit. Quo & spectat patientia.

§. XIV. Quicquid autem adversus hanc Dei cognitionem, honorem & obedientiam admittitur, peccatum est. Quo spectat (1) Atheismus (2) idololatria (3) superstitio &c.

CAP. VI.

De

Obligatione Fidei, Spei & Amoris.

§. I.

EX lumine revelato major adhuc & longe augustior exurgit erga Deum obligatio. Hic enim non saltem ut rerum omnium creatorem & summum arbitrum veneramur; sed & ut optimum & indulgentissimum patrem suspicimus. Unde illi non tantum ut domino servire; sed & ut beneficio summo affectos grati animi obligatione nos illi adhærere par est. Tria autem sunt grati animi officia (1) ut agnoscamus beneficium (2) ut optimum porro de benefactore opinionem concipiamus (3) ut vicissim ad officia illi præstanda, ut possumus, animo prompto feramur. Primum fidei, alterum spei, tertium amoris seu charitatis est. Sunt hæ tres illæ virtutes Theologicæ 1. Cor. 13,13. occurrentes.

§. II. Fides prout ad virtutes h. l. refertur, non quidem tota est obedientia Deo debita; pars tamen ejus & consistit in intellectus ac voluntatis nostræ ad auctoritatem divinam submissione.

§. III.

§. III. Ut tres fidei actus vulgo distinguimus, ita ratione cujusque illorum tum passivam (tanquam conceptu priorem) tum activam obedientiam nostram considerare oportet.

§. IV. Notitiæ hauriendæ obstat *primum* defixa in rebus hujus mundi occupatio. Deinde obstat morosa quædam inertia & contemtus Dei positivus. Ut igitur passivum Deo obsequium præstetur, & admittatur sine obice divina mentis illuminatio, quæ a verbo divino promittitur, abesse oportet ejusmodi malitiam ab animo & ita moderata nos capi terrenarum rerum cura & amore, ut memoriæ tamen & curæ divinarum locus relinquatur. Activum ratione *notitiæ* obsequium Deo præstatur *primum*, cum ad ea attendimus, quæ ille nobis sive in Scriptura S. sive per vivæ vocis ministerium loquitur. *Secundum*, ut cujus voci attendimus, eum quoque loquentem distincte agnoscamus. *Tertium* ut sensum ipsum revelationis divinæ seu dogmata quæ per illam patefiunt, recte intelligere studeamus. Quod fit frequenter audiendo, legendo, ruminando, meditando Scripturas, & quæ inde proferuntur.

§. V. Circa assensum obedientia passiva est, qua argumentis rerum sua vis permittitur, ut intellectui se commendent eumque ad conforme veritati judicium trahant. Activa vero est, cum causas certitudinis ad animum revocamus & intellectum ope divinæ gratiæ elevatum ut ducem sequi, & sic rem, qualis esse deprehenditur sine fuco amplecti amamus.

§. V

§. VI. Fiducia fidei in primo conceptu infert adhæsionem seu assensum voluntatis (sicut ille prior fuit assensus intellectus) i. e. approbationem & acceptionem rei ut bonæ gratæque nobis, qua ratum habemus, quod offerri a Deo intelligimus. Cum vero hic maxime obstet in aliis superbia, in aliis timiditas, diffidentia, suspicio & dubitatio. Hinc operatione & Spiritus S. opus est quæ nos regat, & obedientia nostra passiva, qua a voluntario excessu nobis temperantes utrumque illud vitium in nobis patiamur supprimi, & motus animi justa lance libratos ad salutarem scopum propelli, ut & hinc ora gloriantium obturentur Eph. 2, 9. Rom. 3 19. Et illinc subtrahentium se damnabilis diffidentia sistatur. Hebr. 10, 38. Et sic sine obice admittatur gratia oblata. Quæ admissio fides passiva Theologis quibusdam audit. Ut activæ obedientiæ fiduciam concipiamus, opus est prona voluntate per virtutem Spiritus S. excitata, gratiam evangelii prædicatam nobis cupiente atque applicante. Quod enim consensus intellectus generali notione includit id, voluntas nobis applicat specialius, unde & fiducia dicitur specialis.

§. VII. Distinguenda hic præcipue fides prima & directa est, a secunda & reflexa. Nam aliud est credere gratiæ oblatæ, eamque acceptare aliud credere se illam jam accepisse, & justificationem, adoptionem sanctificationem sui factam esse. Hæc ex illa sequitur, & uberior nostri confirmatio est, gaudio pleniore animum perfundens. Ubi tamen sæpius tentatio non procul est.

§. VIII.

§. VIII. Objectum fidei personale est, cujus autoritati credimus, qui principaliter Deus est, minus principaliter illi, quorum ministerio Deus utitur. Reale vero objectum pro diversa fidei consideratione in triplici latitudine positum est. Nam qua historica est, seu notitia & assensu solo absolvitur, omnia revelata complectitur; Qua fiducialis est omnes tantum promissiones: Qua specialiter salvifica non nisi gratiam per Christum nobis partam.

§. IX. Ex fide nascitur spes. Qui enim præsentem gratiam possidet, & futuram ulteriorem sperat. Et hæc duo charismata tam arcte inter se cohærent, ut fere non nisi mente & ratione distinguantur. Nam & fides quædam spes, & spes quædam fides est. Differunt tamen conceptu & objecto formali, dum fides respicit rem ut præsentem, spes ut futuram.

§. X. Spes quæ in Deo ponenda fidei debet esse conformis. Res autem quæ sperandæ sunt a Deo, sunt in genere omnia, quæ amore ejus paterno digna sunt, & ad nostrum commodum pertinent. Rom. 8, 32. 1. Tim. 4, 8. Sed quædam illorum determinate promissa sunt, de quibus spes certa & fixa est. Alia indeterminate & sub generali notione optime nobis prospiciendi promissa sunt, neque adeo nisi sub hypothesi tum utilitatis nostræ ea in re versantis, tum liberi decreti divini ex variis procurandi boni nostri modis, eum qui ipsi placet eligentis, sperari debent. Ad hanc classem pertinent omnes speciales rerum eventus, quorum peculiaris revelatio facta non est.

§. XI. Sicut fides causa est sperandi, ita utraque & fides & spes causa est redamandi. Hinc est Amor ille reciprocus, quo Deum benefactorem prosequimur.

§. XII. Distinguitur amor in eum qui est concupiscentiæ & qui est amicitiæ. Ille fertur in rem, ut usu vel possessione sui augentem. Hic fertur in rem simpliciter ut servandam vel augendam.

§. XIII. Ex coalitione autem affectus amicitiæ & concupiscentiæ oritur distinctio amoris divini in affectivum, quatenus nos afficit delectatio bonitatis & excellentiæ divinæ: Et effectivum, quatenus procuratio etiam honoris ejus nobis grata est, ut voluntati ejus satisfacere studeamus.

§. XIV. Ut autem pateat, qua ratione Amor Dei ex fide fluat, duplex ejus cum illa vinculum docendi causa distinguendum est: alterum naturale, qua affectivus est, alterum morale, qua effectivus est.

§. XV. Naturale vocatur non quod homini sine gratia Spiritus S. ineſt; Sed quod ex natura affectus fiducialis divinitus excitati sequitur per se, dum vita fidei in internis gaudii motibus consistens, sicut amorem rei de qua gaudemus involvit ita & amorem ejus, qui gaudii causa est, qua talis necessario secum trahit. Morale vinculum est, quod sola recti & honesti conscientia animo dictitat, dum intelligimus omne beneficium esse obligatorium, idque ex natura subordinatorum. Et idem Spiritus S. qui accendit in nobis desiderium acceptationem & gaudium salutis nostræ, idem quoque excitat naturalis & æternæ hujus honestatis

neſtatis conſiderationem, & ex conſideratione animi ſtudium. 1. Joh. 4, 19. Neque alterum illum animi motum ſine altero patitur radicari. Studium vero illud animi in quantum dirigitur ad ipſum objectum obligationis noſtræ, ipſe motus amoris eſt, quo Deo cupimus quod ipſi debetur. Compenſatio autem quædam ut Deo detur plane fieri nequit, tum per naturam ipſius Dei, tum per naturam noſtram. Reſtat igitur ut omne ſtudium noſtrum in illo occupetur, ut gratia & beneficio divino ita utamur, quemadmodum ipſi placet, & quicquid ipſi quomodocunque gratum facere poſſumus, ipſi viciſſim præſtare optemus. Atque ita charitas ſequitur naturam fidei, ut quemadmodum hæc novit finem, in quem ſibi beneficia data, ita illa eundem cupiat obtinere & pro menſura cognitionis affectum filialem dirigat ad honorem Dei adoptantis 1. Tim. 1, 5.

§. XVI. Eſt autem hoc charitatis præceptum omnium maximum. Marc. 12, 30, 33. quia agit directo de objecto ſummo & nobiliſſimo, ex cauſa omnium maxima & dominii & beneficii ejus.

§. XVII. Peccata hic ſunt quævis incredulitas & infidelitas, apoſtaſia, hæreſis, ſecuritas, metus ſervilis & deſperatio, temeritas quævis, Dei & rerum ſpiritualium averſatio & odium, item tepiditas, &c.

CAP. VII.

De *Laude & Confessione Dei.*

§. I.

AD complementum amoris pertinet, ne solo pectore claudatur; sed foris se prodat & verbis & actionibus. Et omnino interest, ad honorem Dei, qui est finis noster, ut externis signis non tantum ipsi ad impensiorem ejus venerationem indies excitemur, sed etiam alii plures, & quæ nobis sit amandi causa omnibus pateſcat. Ideoque ante omnia profiteri fidem suam & alios pariter adducere ut credant, & Deum amare discant, amoris officium est. Id quod fit laude ac celebratione gloriæ ac beneficiorum ejus, quæ præcipua species est honoris externi ipsi debiti.

§. II. Laudatur Deus primum ipso exercitio, cum vel voce prodimus vel actionibus ipsis, quid Deo debeamus, quantoque eum & amore & veneratione prosequamur. Voce quidem, cum ruminamur magnitudinem & beneficia ejus, sive ut memoria suggerit, sive ut lectio libri, eoque nomine illi gratias agimus, exemplo Apostolorum. 1. Petr. 1, 3. seq. 2. Cor. 1, 3. Eph. 1, 3. seqq. Vel hymnis & psalmis decantamus, ut fecere Moses, Debora, &c. Col. 3, 16. Actionibus autem, cum omnes affectu tam sancto & fine vocationis nostræ dignæ sunt Eph. 4, 1. Phil. 1, 27. Huc pertinet etiam obedientia passiva, cum ob nomen Dei fortiter tolerantur omnia adversa. Procuratur ita

glo-

gloria Dei apud alios indirecte & per modum exempli, dum quid se deceat, quisque inde intelligit. 1. Thess. 1,7. Phil. 3,17. Neque tantum fideles in fide confirmantur, ac imitationis studio accenduntur; Sed & infideles bona opinione de Deo & religione vera imbuuntur. Deut. 4, 6. 1. Petr. 3, 16. Unde & Martyres i. e. testes Christi κατ' ἐξοχὴν vocantur in Ecclesia.

§. III. Deinde vero laudatur Deus institutione & exhortatione aliorum directa ad magnalia Dei agnoscenda, cum nempe vel confirmantur fideles vel docentur rudes, vel excitantur tardi, vel monentur hostes fidei & gloriæ divinæ. Ut autem in omni illo hominum genere, apud quos laus & gloria Dei promovenda est, diversi gradus ruditatis, securitatis, timiditatis, erroris aut odii dantur, diversæque partes religionis, in quibus ita hallucinantur, ita & finis circa illos & modus agendi variat, ut alia & in aliis partibus institutio, excitatio & confessio nostra requiratur.

§. IV. Peccatur contra hunc finem & privative, cum negligitur honor Dei, ubi promoveri poterat, & contrarie cum oppositis studiis homines feruntur, ut blasphemiis, pravis opinionibus & odio veritatis, fidei dissensionibus & schismatibus: Quæ omnis laudis divinæ neglectio sive contrarii vitii directa vel indirecta procuratio generali voce a Theologis scandalum vocatur.

§. V. Obligatio promovendæ gloriæ divinæ omnibus quidem summa est, uti summa obligatio est amoris. Exercitii tamen obligatio diversa est, & cuique amplior strictiorve prout major ipsi vel

minor potestas, seu interna virium animi & corporis, seu externa officii & imperii data est, Luc. 12, 48. Sic e. gr. institutio & excitatio publica fidelium cum administratione Sacramentorum Presbyteris & Doctoribus ecclesiæ est demandata, juxta praxin Apostolicam Tit. 1, 4. 5. 1. Tim. 5, 17. Sic & conversio infidelium iis, quibus vel sors inter illos vivendi, vel otium & peritia obtigit, &c.

§. VI. Confessio illa omnis, ut vel exercitio pietatis vel institutione ad laudem Dei dirigitur, quia naturam signi habet, infert harmoniam & cum signato, quod in animo hæret, & cum intellectu & ingenio eorum, quibus signum fit, in illa veritas confessionis consistit, ad hæc proferendi modus laudatur. Signatum est tum objectum animi, tum nostra circa illud affectio, quorum neutrum sine altero exprimi potest, sicut in omni rei affirmatione inest judicium affirmantis. Ergo qui Deum laudat, & magnitudinem ac bonitatem ejus notam facit, idem suam de illo fidem. ac amorem, quo eum complectitur, pariter indicat. Unde veritas orationis & signi cujusvis duplex est, altera *formalis*, qua cum mente signantis, vel loquentis, convenit: Altera *materialis*, qua cum re de qua agitur. Quæ nisi utraque concurrat, vana & futilis est omnis illa externa professio. Matth. 15, 8. 9. Ps. 9, 2. Ps. 86, 12. Ps. 111, 1.

§. VII. Interest autem omnino, quid directa animi intentione agas, utrumne divinæ tantum excellentiæ & bonitatis, an tui potius amoris atque fidei testimonium edere cogites. Illa enim intentio ut honori divino propria, ita per se bona

&

& sancta est. Hæc nonnisi cum ab altero illo fine dirigitur, nempe cum ad honorem Dei pertinet, ut alii ab exemplo tuo confirmentur. Non autem se insinuare hic debet subtilis quædam ambitio.

§. VIII. Ad veritatem materialem laudis & confessionis Dei pertinet, ne qualemcunque; sed ut orthodoxam tantum religionem profiteamur, atque commendemus. Hic est justa omnino damnatio eorum, qui putant, ex mendacio suo veritatem Dei reddi gloriosiorem, unde & recte improbatur eorum Zelus, qui per pias fraudes & ficta miracula tentant infideles & hæreticos convertere. Quos imitantur apud nos, qui personatos Christos præcipue vespere natalis Domini pueris proponunt.

§. IX. Ad veritatem formalem pertinet, ut animo puro ac sincero velis & cupias, quod præ te fers, tantaque fide atque pietate reapse polleas, quantam externa Dei laude profiteris. His repugnat hypocrisis.

§. X. Respectu ejus, cui significatio fit, requiritur, ut signa sint apta tum ad intellectum illuminandum, tum ad voluntatem movendam. Signa illa sunt verba, gestus, & actiones quævis ex habitu veræ religionis fluentes. Verba ad docendum & in memoriam revocandum pertinent. Ut vero perspicue loquamur de magnalibus Dei opus est (1) lingua vulgo nota (2) stylo plane & facili pro captu audientium. Atque hinc distinguenda Catechesis rudiorum & acroamatica informatio

peritiorum. (3) verbis ab omni ſpecie malæ falſæque ſententiæ alienis. 2. Tim. 2, 15. Tit. 1, 11.

§. XI. In verbis & actionibus circa ſacra ſuſceptis obſervatur perſpicuitas, cum (1) id agitur quod in omni cultu divino communiter obſervatur. (2) cum ſigna venerationis eo loco atque tempore fiunt, ubi de intentione agentis, deque ipſo objecto, quo tendit, nulla dubitatio eſſe poteſt. (3) cum ritus ſequitur faciles, qui ipſam rem, quam verbis commendamus, quodammodo interpretentur. (4) Si tanto ſe intervallo talique ordine excipiant, quo & conſiderari commode poſſunt & res ſignificatæ naturaliter cohærent. Quare triſtia non ſunt lætis inſerenda (5) cum conſtantia fuerint nullis contrariis actionibus illorum ſignificatione obfuſcata.

§. XII. Voluntas movetur directe per ea, quæ qua talia grata ſunt, indirecte per ea, quæ æſtimationem ſive dignitatis ſive neceſſitatis rei adjiciunt. Illa tædium excludunt, hæc conſenſum: Verbis autem cum commendatur religio ad gratam illi dulcedinem conciliandam proſunt & lingua ipſa, & elocutio ornata, ac copioſa (quo & ſpectat modulatio hymnorum &c.) & præcipue rei propoſitæ, argumentorumque ſelectus ordo.

§. XIII. Ut vero pariter dignitatis æſtimatio religioni adjiciatur, oportet omnia hæc alliciendorum animorum media ad finem ſuum ſollicite dirigere, ne alio, quam quo debuit, aberret audiendi facilitas.

§. XIV. Geſtus & actiones circa ſacra gratæ ſunt vel ob civilem & indifferentem, vel ob turpem cauſam

causam v. gr. certi generis superstitionem, quæ vero jure ac merito anathema nobis est. In illa vero prudenter cedimus hominum ingeniis, cum volumus, ut, quod agitur, placeat.

§. XV. Ad æstimationem autem dignitatis, ut religioni prosint actiones, eadem gravitas illarum, quæ verborum moderatio requiritur. Quod fit tum negative, si memoriam omnis rei turpis aut ludicræ a sacris abstrahas: tum positive, si attendas ad ingenia hominum, quid prudenter & appposite factum judicare soleant. Ut autem variant judicia & mores hominum; ita variant quoque rerum signa. Aliud publicus aliud privatus suadet confessus, aliud nostræ ætatis, aut loci mores poscunt, quam quod olim laudabatur aut alibi hodieque fit, &c.

§. XVI. Media hæc movendorum animorum, etsi æque ad malum ac ad bonum finem adhiberi possunt, ad bonum tamen debent, ita ut qui illa negligit ubi adhibere feliciter poterat, procurationem gloriæ Dei negligat, & adversus illam peccet tot modis, quot contrarios actus modo recensuimus.

CAP. VIII.

De

Precibus Juramentis & Votis.

§. I.

LAudamus & confitemur quoque Deum nostrum precibus nostris, juramentis & votis, ceu actibus æque amoris ac fiduciæ & reverentiæ.

§. II. Differunt adoratio, invocatio & preces: Hæ sunt desideria nostra apud Deum exposita, illa est ipse actus eadem exprimendi; ista vero inclinatio corporis, vel quivis gestus exterior.

§. III. Preces religiosæ soli debentur Deo, eæque in nomine Christi i. e. vi meriti & intercessionis ejus in vera fide institutæ. Et requiruntur (1) desiderium verum & ardens. (2) seria mentis attentio ad Deum, quem precamur, qui repræsentandus quidem; sed per sublimationem mentis ab omni materiali conceptu. Joh. 4, 24. (3) agnitio indigentiæ nostræ. (4) vera nostri humiliatio. (5) fiducia certa.

§. IV. Petimus precibus nostris ea quibus indigemus, & quidem bona spiritualia absolute, corporalia cum conditione, si nobis prosint.

§. V. Formulas precum varias quidem habemus præscriptas in S. Codice; nec tamen rejiciuntur illæ preces, quibus a teneris assuefacti, vel quas ex libellis precatoriis petimus.

§. VI. Quia Deus præcipue communes fidelium preces se auditurum esse promisit, præstat junctas cum familia & cum tota ecclesia fundere. Quamvis nec a loci nec a temporis conditione preces dependeant.

§. VII. Jurare licet homini Christiano etiam in rebus temporalibus propriumque commodum concernentibus.

§. VIII. Juramentum est species precum, est enim actus quidam religiosus, quo Deus invocatur ut testis & vindex veritatis, cordisque nostri scrutator in Dei gloriam, proximi utilitatem nostram.

ſtramque innocentiam. Simulque ſive tacitam ſive expreſſam ſui devotionem continet, ſi quid contra veritatem dixeris.

§. IX. Jurare non niſi per nomen veri Dei oportet, dum ſcilicet teſtis & vindex religioſe invocatur, qui & ſciat & punire poſſit. Deut. 6, 11.

§. X. Juramentum diſtinguitur in aſſertorium, quo quis affirmat vera eſſe quæ dixit; Et promiſſorium, quo quis promittit ſe præſtiturum quid eſſe. Hujus juramenti ea vis eſt, ut niſi ipſum ratione objecti ſit illicitum, id promittens quod præſtare per jus divinum non licet, omnino illi inſiſtas, Levit. 19, 12. Matth. 5, 33.

§. XI. Votum eſt promiſſio religioſa Deo de re poſſibili ipſique grata ex libera voluntate facta promiſſio. Juramento promiſſorio quodammodo æquivalet, ideoque eadem ſanctitate ſervandum.

§. XII. Sub votum tantum cadere poſſunt ea, quæ honorem Dei vel noſtrum officium, ad quod Deo obſtringimur per ſe & ex intentione voventis promovent, ſive jam tum ſint ſpecifice a Deo imperata ſive minus. Neque debet voveri id, de cujus præſtatione vel poſſibili vel licita certus non es. Quare vota cœlibatus monaſtica rejicimus.

§. XIII. Finis voti eſt, ut hoc tanquam adminiculo fervidius gloria Dei quæratur & divinis legibus præſtetur obedientia.

§. XIV. Peccatur hic neglectione precum & ſi non adſit devotio, item perjuriis, reſervationibus mentalibus, juramentis temerariis, votis temerariis & non præſtitis, perſuaſione ſanctitatis cujusdam ſingularis, &c.

CAP.

CAP. IX.

De

Officio erga Angelos & beatos Cœlites,

§. I.

ANgelos & beatos Cœlites amore noſtro eſſe dignos conſtat, & ſi nobis apparerent, ut Patriarchis & in monte Matth. 17, 3. honore iis conveniente proſequi par eſſet, beneficia quoque quædam ab iis petere liceret, exemplo Lothi. Gen. 19, 10. Cum autem tale mutuum commercium viſibile amplius nobiſcum non habeant, nec apparitiones ejusmodi ſunt expectandæ, cum nullæ ſint promiſſæ, nec adorationis cultu eos proſequimur, utpote qui nullum in nos habent imperium.

§. II. Officia autem noſtra erga Angelos bonos ſunt (1) eos amare (2) peccatis eos non offendere. (3) virtutes eorum imitari (4) virtutes eorum laudare exemplo Davidis Pſ. 103.

§. III. Sic & officia noſtra erga beatos cœlites ſunt (1) virtutes eorum laudare. (2) easdem imitari. (3) vitia vitæ anteactæ fugere (4) famam eorum contra malevolos defendere. (5) bene de iisdem loqui & ſcribere. (6) ſpectat huc quoque ſepultura. Quam omnibus quidem hominibus, etiam impiis, præſtamus in honorem generis humani & ad avertendum non minus viventium horrorem; (niſi quod in paucis quibusdam exemplum ſupplicii ob oculos perpetuum eſſe voluerunt Legislatores) Piis vero & ſanctis ſpecialiter ad oſtendendam æſtimationem virtutis & bonam quam de illo-

illorum salute concepimus, opinionem, tum & ad nostri ipsorum præparationem excitandam, atque ad similem beatum exitum, majore cum solemnitate pare par est, multo minus pati ut ulla contumelia ossa ipsorum afficiantur, ita tamen ut absit omnis superstitio.

CAP. X.

De

Officiis hominum superstitum erga se invicem.

§. I.

HOmines hominibus debemus ante omnia amorem, in quo omnis vis legis divinæ versatur. Rom. 13, 8. seq. Gal. 5, 14. sed amorem parem illi, quo nos ipsos prosequimur. Matt. 22, 39.

§. II. Amor autem duplex est juxta Scholasticos, alius Amicitiæ, qui est affectus quo alteri principaliter & sine alio respectu bene cupimus; alius concupiscentiæ, quo alteri quidem bene cupimus; sed propter nos, ut illo rectius fruamur. Hic cauponarius, ille verus amor est.

§. III. Etsi amor erga omnes homines absolute consideratos quatenus homines sunt, æqualis esse debeat, tamen ex variis ipsorum meritis comparative crescit vel imminuitur.

§. IV. Sicut autem ordo est inter alios sine nobis consideratos, ita etiam inter nos & alios, ut, cum pluribus prospici nequit, nobis quidem possimus magis cupere quam aliis, sicut vulgo dicitur: Charitas a nobis ipsis incipit. Attamen cum

alios

alios intelligimus quovis modo digniores nobis esse. v. gr. sanctitate morum vel prodessendi aliis facultate, etiam illos nobis præferre oportet, & sic quoque vitam pro fratribus ponere. 1. Joh. 3, 16.

§. V. Amoris effectus sunt optima de aliis præsumtio & solicita de eorum commodis cura.

§. VI. Ex optima præsumptione fluit, ut maledicis aliorum linguis non delectemur, nec facile credamus, nedum illos imitemur.

§. VII. Cura de commodis duplex est, de faciendo bono & avertendo malo. Cumque bonum & malum tam sit animi, quam corporis, ad utrumque respicere debet, qui alium amat. Quo autem quisque plus virium habet alteri benefaciendi vel avertendi incommoda ejus, eo magis etiam ad id obstrictus est.

§. VIII. Quemadmodum vero nobis ipsis non tantum consilio prosumus, sed ante omnia etiam precibus ad Deum fusis: ita oportet & aliorum causam Deo precibus iisdem & pari vehementia desiderii commendare.

§. IX. Studium conferendi bona corporalia vocatur vulgo beneficentia, & quatenus miseros respicit, misericordia. Exercenda autem est opere ipso, sive manuum auxilio, vel oris, sive suppeditatione eorum, unde inopia levari potest, quæ dicuntur Eleemosynæ.

§. X. Studium conferendi boni spiritualis consistit tum informatione rudis & errantis, pro cujusve viribus, statu & conditione necessaria, consolatione tristium, & elencho peccantium, qui ut salu-

salutaris sit distinctis gradibus suscipiendus & iterandus.

§. XI. Species etiam beneficentiæ est morum suavitas, qua nos gratos præbemus illis, quibuscum versamur, & consistit in apposito ac prudente temperamento tum sermonis, tum quorumvis corporis gestuum. Prompta etiam honoris significatione cuique occurrere decet, aliorumque incommodos mores justa mansuetudine & patientia feramus. Quomodo huc spectat Aristotelicorum illa urbanitas.

§. XII. Quemadmodum autem amoris effectus est benefacere & alienum malum avertere, ita multo magis cavere ne ipse malum alteri facias, i. e. ut nec iracundia, nec morositate, nec ambitione molestus sis. Gal. 5, 22. Neque imprudente nedum doloso consilio noceas, neque quovis modo aliis damnum concilies. Indirecte autem nocetur alteri malo exemplo, quod quando sanctitati morum officit, scandalum dicitur, de quo jam supra.

§. XIII. Amor quidem hominum potest esse nimius, cum excedit modum, quo nos ipsos amare decet, & redditur idololatricus, ut amori Dei illum præponamus aut exæquemus. Sed & cum directo excessu nimius non est, potest esse imprudens, dum nempe commodis alterius incautius studemus, aut auctoritatem ejus sequimur, ut vel alteri noceamus vel nobis ipsis, imitando mala pro bonis, vel ei quem amamus cœca obsecundatione illum in errore confirmando. Quod genus peccati placendi studium vel adulatio vocatur.

CAP.

CAP. XI.

De

Officio inter superiores & inferiores,

§. I.

SUperiores vel cum potestate sunt vel minus. His tantum honor debetur pro ratione eminentiæ; illis vero & obediendi promptitudo pro modo imperandi, quo pollent. Est autem potestas inter homines vel publica, sive civilis sive ecclesiastica, vel domestica & privata, nempe herilis, paterna, maritalis. Civilis est Magistratus, ecclesiastica Sacra Ministerii, utraque non minus quam domestica est a Deo ordinem illum instituente.

§. II. Potestas omnis oritur vel a facto superioris, si nempe producat eum quem in potestate habet, qualis est patris in filium, vel a facto inferioris, si se sponte subjecit: qualis est domini in servum se ipsum vendentem, vel Reipublicæ in advenam civem. aut Regis in populum a quo eligitur: vel a facto utriusque, cum alter cogit, alter metus causa paret. Qua ratione pleraque imperia sunt constituta. Quamvis autem coactio ita sit injusta, ut potestatem alteri legitimam non pariat; non tamen inde datur rebellandi justa causa illi, qui semel in potestatem cogentis concessit.

§. III. In omni imperante distinguendum est jus ab officio. Illud est, quod & externum jus vocare quidam solent, cui nemo jus & potestatem habet se se opponendi: Hoc vero, quod cum lege morali divina convenit. Ita jus Regis describitur. 1. Sam. 8, 11.

§ 11. seqq. Officium vero Regis describitur. Deut. 17, 6. seqq.

§. IV. Officium itaque Imperantis est, eos, quos potestate complectitur, tueri ab omni injuria, bonis legibus regere, commodisque eorum, quantum potest, prospicere, & proinde (1) armis arcere hostes (2) facinorosos plectere. (3) luxum omnem & pompam moderari, ne ultra vel jus vel vires onerentur populus. (4) In omnibus publicis oneribus justitiam distributivam, in singulorum causis commutativam observare. (5) Religionem veram promovere, falsamque arcere. (6) comem se atque affabilem omnibus præbere. 2. Sam. 14. 17. (7) omnium rerum curam ita gerere, ne aliis rem male administrandi detur occasio, nec quos id facere deprehendit, toleret.

§. V. Dominium herile privatum sua natura gravius est dominatu politico, quia cives sæpe multis privilegiis potestatem imperantis circumscripserunt. quibus non circumscribunt servi. Sed Magistratus tamen illam potestatem sæpius limitat. Officium autem patrumfamilias est, non sævire in familiam, nil ultra vires famulantibus imperare, neque fortunas illorum impedire, sed promovere potius, eos alere & sua auctoritate tueri ab injuria, præcipue vero æternæ salutis ipsorum curam gerere. Col. 4, 1. Eph. 6, 9. malitiam etiam ipsorum licitis & honestis modis cohibere.

§. VI. Parentum quidem in liberos imperium etiam sola superiore Magistratus potestate limitatur, ut sine illa sit herili par: Quia tamen naturalis in liberos amor tenerior est, quam in extraneos, of-

ficium parentum est, majore suavitate imperium illud temperare, honestiori illorum educationi curam sumptusque majores impendere, & commodis ipsorum tanquam suis prospicere, denique & fiduciam illorum erga se beneficiis & lenitate augere. Col. 3, 21. Eph. 6, 4. Ita tamen ut peccata ipsorum etiam sollicita castigatione cohibeantur. Prov. 13, 24.

§. VII. Ita & maritale imperium, quia cum amore conjugali conjunctum est, necessario ita debet temperari, ut sit omnium suavissimum, & uxori sit libertas monendi, suadendi, administrandi rem familiarem, ut & de rebus minoris momenti disponendi, quamdiu illa non abutitur. Maritus vero de uxoris commodo perinde ut de suo ipsius sollicitus sit. Eph 5, 28. Col. 3, 19. 1. Petr. 3, 7.

§. VIII. Potestas autem ecclesiastica omnis est ministerialis in docendo, monendo, arguendo, consolando, sacramenta administrando, consistens; Ita tamen ut jus involvat illa publice agendi, quæ ad hoc officium spectant, clavem etiam ligantem & solventem pro ratione peccantium involvat. In quibus omnibus nihil omnino negligere oportet, affectibus cœcis nihil dare, bono exemplo præire &c. utpote quod tum ipsorum, tum omnium, qui cum aliquo honore vel potestate sunt, officium est. 1. Tim. 5, 21. c. 3, 2. seq. 1. Petr. 5, 2. seq.

§. IX. Officium inferiorum est se potestati, quam quisque habet, lubenter subjicere, reverentiamque & obedientiam ei debitam præstare. Eph. 6, 1. 5, 6. c. 5, 22. 1. Petr. 2, 13. &c. etiamsi alter morosus sit. 1. Petr. 2, 18. cum nemini liceat se opponere contra superiorem.

§. X.

§. X. Etiamsi autem Magistratus sit infidelis vel hæreticus, & sic omnis superior, parens; maritus, dominus (non autem item presbyter ecclesiæ,) non minus tanquam si veram fidem amplecteretur, reverentia & obedientia ipsi debetur, nisi quid contra Deum imperetur.

§. XI. Ad obedientiam Magistratui debitam pertinet exsolutio tributorum & vectigalium, quam sanctam & justam esse oportet. Rom. 13, 7. Matth. 22, 21.

§. XII. Ad fidelitatem Magistratui debitam pertinet, ut omnem avertas opum dignitatumque ejus imminutionem. Quin oportet etiam contra hostem fines tueri omnibus viribus, nec antequam te victum esse senseris, & resistendi viribus destitutum, in potestatem novi domini concedere.

CAP. XII.

De

Conjugio & Conjugum officio.

§. I.

PRæter ea, quæ jam part. II. cap. 31. de conjugio habuimus, adhuc sequentia observamus. Recte illud definiunt Jure-Consulti per conjunctionem maris & fœminæ, quæ individuam vitæ consuetudinem continet. Nam perpetuæ conjunctionis vinculum forma est conjugii, qua a concubinatu, qui sua natura temporarius est, differt. Matth. 19, 5, 6. Quamvis enim lege Mosis quondam permissa fuerint repudia, irregulariter tamen & contra legem Dei permissa, vel potius tolerata sunt. Ibid. v 8.

Imo & contra finem contrahentibus propositum, qui individuam vitæ consuetudinem intendere saltem visi sunt. Quamvis etiam concubinæ quædam perpetuo alantur ad finem vitæ suæ; non tamen ea intentione & promissione assumuntur.

§. II. Distinguendus tamen hic est proprie dictus concubinatus qui legi divinæ adversus est, ab altero qui in solemnitatis dignitatisve civilis diminutione consistit qualis est, quæ sine dotalitio instrumento, vel quæ ad manum lævam fit desponsatio uxoris, quæ verum conjugium, nec legi divinæ adversa est,

§. III. Hierologia sive benedictio sacerdotalis ad essentiam matrimonii non pertinet quidem, nec lege divina præcise requiritur; necesse tamen est ad evitandum scandalum, ut signo quodam declaretur justæ uxoris acceptio, distinguaturque a vaga libidine. Cumque eum in finem antiquitus pie sit recepta, peccat scandalo, & contra ordinem ecclesiæ, qui eam omittit. Sic & peccant contra hunc ordinem & interpretativo publico mendacio ludunt, qui jam ante clanculum sibi consueverunt.

§. IV. Conjugium conflatur consensu i. e. promissione sibi in nomine Dei mutuo facta, consummatur autem conjunctione carnali. A promissione sive desponsatione qui recedit, adultero comparatur, quia vinculo jam perfecto tenetur. Nihilominus quia illud tantum morale; in consummato vero conjugio etiam naturale vinculum est, difficilius hoc duplex rumpitur, quam illud simplex.

§. V. Consensus requiritur in contrahentibus (1) liber (2) certus. (3) validus.

§. VI.

§ VI. Matrimonium autem legitimum non contrahitur nisi inter unum marem & unam fœminam. Ita tamen ut gradus vel consanguinitatis vel affinitatis non obsit.

§. VII. Conjugii finis duplex est: Alter procreatio sobolis, atque sic requiritur tum ætas tum valetudo & aptitudo ad generationem: Alter mutuum adjutorium.

§. VIII. Habent Conjuges, quantum ad amoris conjunctionem, mutuam in corpora sua potestatem, ut nec sibi denegare illam, nec alii concedere possint 1. Cor. 7, 2. seq. Contra quam inviolabilem tori Sanctitatem si egerint, ruperunt matrimonii fidem, ita ut ob adulterium recte conjux possit repudiari. Matth. 5, 32. c. 19. 9.

§. IX. Debent Conjuges sibi invicem amorem perfectissimum, ita ut Parentes etiam conjugi postponantur. Matth. 19, 5. curamque eam, quam quisque sibi ipsi impendit. Eph. 5, 28. 29. ut ipse Christus diligit ecclesiam. v. 25 omni amota amaritudine Col, 3, 19. Et subjecta quidem uxor debet esse marito Gen. 3. 16. Eph. 5, 22. sed maritus tamen & uxori honorem habere debet. 1. Petr. 3, 7. & eam alere, 1. Tim. 5, 8. Illa marito commodum afferre. Prov. 31, 10. seq.

CAP. XIII.

De

Actibus Justitiæ Commutativæ.

§. I.

JUstitia commutativa spectatur in iis actibus, quibus

bus nec meliorem, nec deteriorem reddere alterius. conditionem velle intelligimur ut in permutatione rerum & quæ eius quædam species est, emtione & venditione, & successiva alia, quæ dicitur mutuatio, vel in præstatione rei, ut locatione, commodato, deposito, pignore, vel præstatione operæ, ut in societatibus & contractibus omnibus, quibus quid datur vel fit, ut aliud fiat, & sic quoque mandati & negotiorum gestorum contrariis obligationibus. In quibus omnibus nulla vel Regis vel humilis conditio differentiam juris parit, sed æqua semper utrinque debentur officia.

§. II. In contractibus hisce ut rite versemur non tantum rei intervenientis vel præstationis inæqualitas, sed & error metusque contrahentium cavendus est. Requiritur etiam, ut qui sic contrahit, habeat contrahendi potestatem, sive de re sua, sive de aliena contrahat.

§. III. In permutatoriis contractibus ut inveniatur æqualitas, opus est æstimatione rerum, quæ pro ratione utilitatis & copiæ vel majoris vel minoris variat.

§. IV. Qui nescio veræ æstimationis carius quid tradit, vel rei traditæ vitium occultat, male agit, multo magis, qui falsis encomiis, ornatibus rei, persuasionibusque; vel & mensuris fallacibus alium ad contractum allicit.

§. V. Ad æstimationem justam faciendam pertinet etiam mora temporis, ut quemadmodum ex agro fructus naturales expectantur: ita & ex aliis rebus & pecuniis fructus industriales & civiles; unde adeo usuræ recte petuntur. Quæ tamen non debent esse mordentes.

§. VI.

§. VI. Spectatur autem justitia commutativa non tantum in contractibus; sed & in delictis quibus alterius vel honori vel opibus vel valetudini damnum infertur ut nempe quantum delinquentis culpa ablatum est tantum ab eodem restituatur pro cujusque loci vel sueta vel judicis aut arbitri æstimatione.

§. VII. Quia delictis contra legem vel divinam vel humanam admissis etiam læditur legislator, utique & ille tantundem pœnæ pro honore suo conservando vel recuperando recte poscit & poscere tenetur, quantum delicto ablatum est. Quique delinquentem coercere tenetur, nec coercet, in parem cum delinquente culpam incidit. Quamvis & gratia Magistratus, quæ delinquenti interdum fit, locum habeat.

§. VIII. Qui re quadam deceptus est, non habet potestatem eadem alium rursus decipiendi; sed damnum ferre potius, quam nequitiæ imitator esse debet. Neque, si pauperibus distribuas quod injuste abstulisti, justitiæ satisfiet, quia nec læso sarcis damnum, nec liberalis es, cum de alieno es. Si tamen restitui illi nequeat, qui deceptus est, neque ejus hæredibus, præstat pauperibus dare iniquum lucrum quam retinere; quia quamdiu retines non displicet, inde dicitur: Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.

CAP. XIV.

De *Veritate & Fide Verborum.*

§. I.

QUia verba sunt signa animi, ad signi autem naturam & conceptum requiritur, ut signato respondeat, alioquin signum non est, etiam verba cum animo loquentis convenire oportet, & quicquid ab illo alienum est, mendacium est & fraus. Distinguunt quidam vulgo in mendacium dolosum jocosum & officiosum, & illud tantum, non hæc prohibita esse volunt; sed jocosum nullum bonum est, nisi ubi jocum esse constet audienti, & honestum & alium sensum vel finem verbis intendi. Quo pertinent fabulæ & comœdiæ, tunc enim quasi ex pacto verba a literali propria significatione eximuntur. Officiosum vero, quod dicitur, cum honesti finis tanquam necessarium remedium arripitur v. gr. ad non turbandum ægrotum, ad suadenda salutaria consilia, ad silentium arcani servandum, & si per se bonum non est, pro vitæ tamen humanæ conditione ignoscitur a Deo, cum sine illo officium quod majoris est, facere non possumus Exod. 1, 19. Interim tamen, quantum fieri potest, caveri debet.

§. II. Quia autem verba non tantum animi signa sunt; sed etiam rerum, necesse est, ut non minus cum ipsis rebus conveniant, quam cum mente dicentis. Unde verba promissoria requirunt præstationem, quippe quam respiciunt, eique cui fiunt, exigendi jus dant. Si vero non sequatur præstatio, falsa & mendax est promissio.

§. III.

§. III. Qui quid teſtatur vel promittit, verbis debet uti ea ſignificatione, qua præſumit illa ab eo, cui loquitur, acceptum iri, quia alioquin doloſe agit.

§. IV. Error verborum citra dolum quo aliud putat, qui loquitur, aliud qui audit, quacunque alterius culpa, facit, ut nihil valeant dicta. Error cauſæ, cum ex hypotheſi aliqua quid dictum eſt, quod poſtea falſum eſſe deprehenditur, diſtinguendus eſt. Vel enim hypotheſis talis eſt, quæ utrinque videbatur ſupponi, aut ſuppoſita eſſe facile præſumitur, & non poteſt inde urgeri aſſertor vel promiſſor, vel talis, quæ non facile præſumitur, nec urgeri poteſt. Sed & præterea, diſpiciendum eſt, utrum ſine illa hypotheſi nihilominus aſſeruiſſes vel promiſiſſes, ſive ſimpliciter ſive jurato, an vero minus; illo caſu teneris ſimpliciter, hoc non item.

§ V. Metus non obeſt obligationi promiſſionis, quia coacta voluntas etiam voluntas eſt, unde & quæ latronibus promittuntur, ſervanda ſunt, modo ſine turpitudine vel peccato præſumi queant.

§. VI. Juſtitia hæc verborum dicitur fides, qua omnes contractus inter homines conſtant.

§. VII. Promiſſio ſæpe actibus noſtris tacita ineſt, ex ipſa illorum natura; quod non alia lege liciti ſint, ut ſuſceptio mandati, negotiorum geſtio, ſocietas &c.

§. VIII. Eſt etiam promiſſio quædam & aſſertio tacita, quæ ex omiſſione actus præſumitur, cum nempe quis non agit vel loquitur, quæ ageret vel loqueretur, ſi aliud vellet, quorum adeo omiſſio contrariam voluntatis præſumtionem facit hominibus, qua, cum fieri novit quæ fiunt, tacendo, &

non opponendo se illa videtur approbare. Ex quo tacito consensu jura præscriptionum oriuntur.

§. IX. Ad promissiones vel expressas vel tacitas, pertinent etiam jura amicitiæ, cum ex ipsa familiaritate quisque præsumitur etiam tacitam fidem dedisse diligentiæ præstandæ in alterius commodum.

§. X. Cum autem facilis sit in omni causa lapsus, quisque generaliter tenetur bene moderari linguam, & potius tacere quam multa proloqui. Jac. 3, 1. seq. Cohelet. 3, 7. Qua in re etiam modestiæ studium inest, ne alios tuo sermone indigere, aut præ reliquis sapere tibi videaris. Interim tamen ubi officii ratio jubet loqui, nec tacendum est, ne tacendo videaris probare, quæ fiunt, aut quæ impedire poteras, negligas. Ezech. 33, 8.

CAP. XV.

De

Officio erga Inimicos.

§. I.

QUamvis qui lædit alium, contra officium agat, non tamen cum ipso facto amoris fundamentum perit, quo ipsum prosequi tenemur. Ideoque inimico etiam dilectionem debemus, quæ complectitur potissimum (1) omnem offensæ remissionem (2) preces (3) beneficentiam.

§. II. Non tamen dilectio hæc excludit omnem legitimam defensionem adversus inimicum. Quapropter judicem implorare omnino licet, vel etiam extrajudicialibus sermonibus de injuria conqueri, & ut inde abstineatur, monere. Si tamen contentio

apud

apud judicem operosior sit, & majore forsitan cum scandalo vel peccati occasione conjuncta, quam ipsum damnum tuum, sive præsens, sive quod futurum metuis. vel si etiam causa dubia sit, ubi est periculum injuriæ aliis faciendæ, potius ferre id omne oportet, tanquam in quo patientiam tuam Deus velit probare, quam strepitus multos movere. Quo & collimare videntur loca. Matth. 5, 39. 1. Cor. 6. 7.

§. III. Idem dicendum est de bello. Hinc nec offensivum ullum bellum licitum est, nisi quatenus offensio bellica consequens est necessariæ defensionis.

§. IV. Quia autem nec media defensionis debent ipso, a quo te defendis, malo acerbiora esse, patet quod non plus mali defensione inferre liceat, quam ipse metuis. Ideoque non tantum alteri vitam adimere, cum ipsi tibi vitæ periculum non intentatur; sed &, cum intentatur nefarie, aggressori, ullo modo mutari id si potest, eam adimere ut æternum pereat, contra officium hominis Christiani est. Quamquam enim, qui aggressorem talem occidit, in foro humano necessario impune dimittendus, ne grassatorum crescat audacia; tamen in foro divino ex jure charitatis res arctius æstimatur. Conf. Rom. 5, 8. 1. Joh. 3, 16. Matth. 5. 39.

§. V. Defensio, quæ armis fit tunc demum est licita, cum aliis mediis fieri nequit, ideoque si jure potes experiri & causam ad magistratum devolvere vel fuga te eripere, hæc vel alia quævis media potius eligenda sunt.

§. VI. Non tantum in amoliendis injuriis sed & in explicandis, accipiendisve, debemus cauti esse, ne

ne facile quid in injuriam noſtram factum eſſe interpretemur. Quin potius etiam quando moleſtia vel damnum ſit, lædentem excuſare & nos ipſos examinare oportet, annon ei rei cauſam dederimus. Cumque & alter ſibi cauſam inimicitiarum datam eſſe poſſit credere, quæ data non eſt, quotiescunque illum quovis modo offenſum eſſe novimus, excuſare quod factum eſt apud illum & omnibus modis ejus reconciliationem petere, & ſi quid in ipſum admiſimus, amice deprecari offenſam, idque quanto ocius, par eſt. Matth. 5, 4 ſeq.

§. VII. Peccatum hic eſt odium inimici ſe exerens in cogitationibus, verbis, geſtibus & operibus.

CAP. XVI.

De

Officio erga Bruta.

§. I.

DAri officia etiam erga bruta ſatis conſtat ex Deut. 20, 6. Prov. 12, 10.

§. II. Officium hoc potiſſimum conſiſtit in eo, ut moderate poteſtate noſtra ſupra bruta utamur, nec ſupra vires illa ad labores adigamus, aut tormenta, ſive dolores, illis creemus, quos avertere ſine ulla moleſtia poſſumus, quin potius eorum miſereamur, & ſuppetias feramus, ſi opus habeant. Uno verbo, obligamur bruta ad eos fines recte uſurpare, ad quos a Deo nobis data ſunt.

§. III. Hinc peccatur in bruta crudelitate, ita etiam amore & cura nimia, item per laſciviam, cum incitantur ad ſpermationes præternaturales. Maxime vero abominabilis eſt hominis cum beſtia commixtio.

§. IV. Animalia viva devorare, aut ſanguinem ipſorum prohibuit Deus Noacho, ejusque poſteris. Gen. 9, 4. eadem lege Moſaica & poſtea cum de illa retinenda, quæſtio moveretur in Concilio Apoſtolico repetitum eſt, ne ex N. T. Chriſtianis ex Ethnicis converſis eſus ſanguinis liceret. Unde omnis vetus Chriſtianorum ætas ab eo diligenter abſtinuit, hodieque Græci abſtinent. Quia tamen Paulus legem de idolo-

idolothytis non comedendis eadem sanctione Apostolica latam ita explicat 1. Cor. 8 ut id scandali tantum evitandi causa prohibitum esse declaret, idem ex paritate causæ etiam de sanguine interdicto senserunt postea Latini; ut neque hodie apud nos vulgo inde soleat abstineri.

CAP. XVII.

De

Officio nostro respectu Diaboli.

§. I.

REspectu diaboli, nullum aliud nobis est officium, quam ut ipsum & quæcunque ejus studia sunt, impense oderimus, illumque nunquam nobis amicum; sed semper hostem infensissimum esse judicemus, contra quem pugnare oporteat.

§. II. Atrocissima ergo peccata sunt magia, pacta cum Diabolo & explicita & implicita.

§. III. Adjurare dæmones vel res creatas bono sensu dicitur, qui ex plena fiducia fidei divinique auxilii certus diabolis aut rei cuivis imperat, ut desinant molesti esse. Sensu vero malo dicitur adjurare illos, qui quamvis nomen Dei adhibeat, non tamen vera ejus, sed prava eorum verborum characterumque fiducia diabolum abigere vel advocare studet.

§. IV. Ex remissiore odio diaboli oritur securitas, quo multi ab ejus insidiis se tutos esse arbitrantur, & vel spectra nulla dari credunt, vel curiosius colloquia cum illis miscere audent. Ex remissiore autem Dei fiducia oritur timiditas, qua in omni solitario & tenebricoso loco spectra pavemus; item qua sagæ timentur vel demulcentur, ne noceant, & ad superstitiosa recurritur media.

§. V. Divinandi artes, aliæque, quarum ratio occulta est, magis fugiendæ, quam appetendæ, ne qua subtili & clandestina ratione ad opera aut ludibria Satanæ abducaris. Nec tamen omnia, quæ mira nobis videntur, pro Sathanicis habenda sunt.

§. VI. Pari cautione opus est, si quæ visio nobis obtingat,

aut

aut occurrat homo, qui creditur obsessus. Ut illic quidem habeamus semper suspectam Satanæ fraudem, ne & sub schemate angeli lucis fallat. Hic vero attendamus, an affectus etiam sint tales, ut a morbo naturali proveniant.

CAP. XVIII.

De
Officio nostro erga nos ipsos.

§. I.

OFficia illa, quæ nobis ipsis debemus, extendunt se potissimum ad duas illas principales & essentiales partes, animam scilicet & corpus.

§. II. Adeoque hic officium nostrum est, ut utriusque habeamus curam tam naturalem, quam moralem.

§. III. Naturalis animi cura est, ut homo rationis usum sibi servet sanum, neque quid admittat, quo fatuus, morio, furiosus fiat; sed potius judicium acuere, & scientiam sibi augere gaudeat.

§. IV. Corporis vero cura est, ut illud sibi quisque sanum servet, & ex iis, quæ sibi Deus largitus est bonis, honeste recreetur. Unde peccatur avaritia., sævitia in corpus, & quando studio vanitatis sanitati nocetur.

§. V. Habemus quidem nostri potestatem etiam ad subeunda mala, modo id fiat ex causa justa & honesta, non tamen adimendi nobis nostra sponte ejus, quod restituere non possumus, vitæ scilicet & membrorum jus habemus. Alia vero res est, si membri amputatione vita servatur.

§. VI. Curandum autem ita corpus, ne lasciviat, aut torpeat ad preces, aut mens obruatur. Hinc magnum peccatum ebrietas. Equidem convivia sunt licita, & vota salutis alienæ etiam inter pocula possunt pia esse, cavendum tamen ne quid nimis.

§. VII. Quandocunque tamen pœnitentiam & supplicationes res nostræ postulant, hinc ad animum a deliciis mundi avocandum, eo magis contritionem augendam, Deumque ardentius invocandum, jejunia, vilem vestitum, & deliciarum fugam imperare nobis convenit.

§. VIII.

§. VIII. Ad civilem etiam hominis vitam pertinet cura famæ & existimationis nostræ, cujus neminem prodigum esse debere etiam vulgato verbo dicitur. Neque tamen hac prophasi abuti decet ad ambitionem & superbiam.

§. IX. Cura animi moralis consistit in genere in hoc: Scimus animam esse immortalem, ita ergo curanda, ut ei æternum bene sit. Specialiter vero officium morale est, ut animum immunem servemus ab omnibus motibus & affectibus pravis, & quamvis illos, qui dicuntur primi, cavere nequeamus, secundos tamen per Spiritus S. gratiam cavere possumus & debemus, ne scilicet delectationi cuidam inhæreamus, nedum consilia exequendi malum animo volvamus; sed ut resistamus illis tentationibus & per Spiritum in hac lucta cum carne vincamus.

§ X. Cura corporis moralis est, ut sanctum & intemeratum præsterur ab omni abusu, ne id polluamus ad illicitos actus membra adhibendo Rom. 6, 19. cumque Deus casto conjugio voluerit genus humanum propagari, etiam ab omni scortatione, impudicis concubitibus, aut contra naturam nefandæ veneris usu illud liberum præstare oportet. 1. Cor. 6, 16. seq.

§. XI. Vestitus corporis etsi pro cujusque loci climate etiam ad illud a frigore & injuriis cœli, aut a terræ asperitate, & volitantium animalculorum incursatione defendendum prodest, principaliter tamen ab initio justi pudoris causa ad nuditatem partium corporis obscœnarum tegendam datus est. Gen. 2, 25. c. 3, 7. 10. 11. 21. Hinc nec oportet vel aliena pudenda aspicere, vel sua retegere, idque ut generaliter, ita præcipue respectu eorum qui sibi peculiarem reverentiam alter alteri debent. Gen. 9, 21. seq. Exod. 20, 26. Id quod merito producimus ad omnem membrorum denudationem, quæ vulgo pro more gentis tegi solent, quorum insolitus aspectus libidinem acuit (unde de velandis virginibus plurimum scripsere Patres) præcipue vero illarum partium, quæ pro sexus differentia in homine variant, unde de velando pectore monere hodie solent Ecclesiarum Presbyteri. Conf. 2. Tim. 2, 9. &c.

INDEX

INDEX CAPITUM.

Prolegomena generalia pag. 5

PARS I.

C. 1. de Existentia Dei, cui obligamur 15
C. 2. de Obligatione ipsa 21

PARS II.

C. 1. de Credendis in gen. 29
C. 2. de Scriptura S. 31
C. 3. de DEO 40
C. 4. de Creatione 48
C. 5. de Angelis 51
C. 6. de Providentia 59
C. 7. de Vita & morte æterna 63
C. 8. de Imagine Dei 67
C. 9. de Peccato 71
C. 10 de Viribus Liberi arbitrii 81
C. 11. de Benevolentia Dei universali 82
C. 12. de Electione 84
C. 13. de Christo 88
C. 14. de Vocatione 105
C. 15. de Conversione 108
C. 16 de Illuminatione 111
C. 17. de Pœnitentia 113
C. 18. de Justificatione 116
C. 19. de Regeneratione 120
C. 20. de Unione Myst. 122
C. 21. de Renovatione 124
C. 22. de Lege & Evang. 126
C. 23. de Sacramentis 131
C. 24. de Baptismo 133
C. 25. de S. Cœna 137
C. 26. de Testamentis 143
C. 27. de Fide & B. O. 146
C. 28. de Ecclesia 149
C. 29. de Minist. Eccles. 152
C. 30. de Magistrat. 155
C. 31. de Statu Oecon. 157
C. 32. de Morte & Resurrectione 159
C. 33. de extremo judicio & consummat. Seculi 161

PARS III.

C. 1. de agendis in gen. 163
C. 2. de sanctitate & perfect Christiana 165
C. 3 de princip. actionum moral. 170
C. 4. de Justitia Universali 179
C. 5. de Naturali erga Deum obligatione 186
C. 6. de Fide spe & charitate 190
C. 7. de Laude & confessione Dei 196
C. 8. de Precibus juramentis & votis 201
C. 9. de Officio erga Angelos & B. Cœlites 204
C. 10. de officiis hominum superstitum erga se invicem 205
C. 11. de Officio inter superiores & inferiores 208
C. 12. de Conjugum officio 211
C. 13. de Justitia Commutativa 213
C. 14. de Veritate & fide verborum 216
C. 15. de Officio erga inimicos 218
C. 16. de Officio ergo bruta 220
C. 17. de Officio respectu diaboli 221
C. 18. de Officio erga nos ipsos 222

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1848827091/phys_0228
DFG

]

dus eſt calix benedi-
uod Chriſtus in inſti-
nomo ne ſeparet. (2)
rinthiacæ Sacram cœ-
lidit, ut a Domino ac-
conf. 1. Cor. 10, 14. 15.
falſitate. Quamquam
ſine ſanguine nec ſan-
nionem naturalem cor-
ota perſona præſens ſit
uod tamen & corpus
cramentalis etiam ex-
inſtitutionis non poteſt
ontrarium conſtat. (4)
e.
lica de remiſſione pec-
S. cœna confirmatur &
clariſſima litera. Matth.
vchariſtiam Chriſto in-
ex cibi ac potus Ev.
im accipiunt 8. cœnam,
od pro peccatis noſtris
Chriſti, qui pro pec-
(4) quia ſi indigni in
rio digni accipient in
ſalutem.
am amplius eſt Sacra-
o & circumgeſtatio ho-
ur prius (1) quia Sacra-
permanens ſed actio,
tus deſcribit. (2) quia
ıſtitutio; ubi vero illa
non